

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA**

JONAS SIRTAUTAS

**EUROPOS TERITORINIO BENDRADARBIAVIMO
TIKSLO LIETUVOS IR LENKIJOS
BENDRADARBIAVIMO PER SIENĄ PROGRAMOS
ĮGYVENDINIMO POVEIKIS PASIENIO REGIONAMS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
doc. dr. A. Grumadas**

VILNIUS, 2010

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA**

**EUROPOS TERITORINIO BENDRADARBIAVIMO
TIKSLO LIETUVOS IR LENKIJOS
BENDRADARBIAVIMO PER SIENĄ PROGRAMOS
ĮGYVENDINIMO POVEIKIS PASIENIO REGIONAMS**

**Europos Sąjungos politikos ir administravimo Magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S203**

Vadovas

Doc. dr. A. Grumadas

2010 12

Recenzentas

Atliko

ESAmns9-01 gr. Stud.

J. Sirtautas

2010 12

2010 12 06

VILNIUS, 2010

TURINYS

ĮVADAS	4
1. EUROPOS TERITORINIS BENDRADARBIAVIMAS: TEORINIS LYGMUO	7
1.1. Europos teritorinis bendradarbiavimas neofunkcionalizmo perspektyvoje	7
1.2. Europos bendradarbiavimo per sieną programų ypatumai.....	12
1.2.1. ES regioninės politikos kontekstas.....	12
1.2.2. Bendradarbiavimo per sieną programų poveikis.....	17
1.2.3. Lenkijos bendradarbiavimo pasienyje patirtis	21
2. LIETUVOS IR LENKIJOS BENDRADARBIAVIMO PER SIENĄ PROGRAMOS ANALIZĖ	24
2.1. Neofunkcionalistinė Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną prieiga	24
2.2. 2007-2013m. bendradarbiavimo per sieną programą reglamentuojanti bazė	27
2.3. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo patirtis ir rezultatai	32
3. PRAKTINIS LIETUVOS IR LENKIJOS BENDRADARBIAVIMO PER SIENĄ PROGRAMOS TYRIMAS	37
3.1. Programos projektų statistinė analizė	37
3.2. Programos dalyvių ir ekspertų apklausos rezultatai.....	44
3.3. Rekomendacijos programos vykdymui ir jos perspektyvos.....	50
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	63
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	65
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	67
1 PRIEDAS.....	69
2 PRIEDAS.....	70
3 PRIEDAS.....	74
4 PRIEDAS.....	78
5 PRIEDAS.....	80

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Europos valstybių vienijimasis, prasidėjęs prieš daugiau nei penkiasdešimt metų, tęsiasi iki šiol. Valstybei tapus ES nare, siekiant kokybiško integravimosi besiribojančioms valstybėms narėms būtina vystyti sklandų bendradarbiavimą tarpusavyje ne tik aukščiausios valdžios atstovų lygyje, bet ir tose srityse, kuriose bendradarbiavimas yra menkas. Viena iš tokių sričių yra bendro pasienio regiono vystymas, tačiau valstybės mastu nutolusiems nuo centro pasienio regionams dažniausiai yra skiriama mažai dėmesio. Tai apsunkina bendradarbiavimą pasienyje, todėl ES jau 20 metų kryptingai vykdo bendradarbiavimo per sieną programas, teikiančias finansinę paramą pasienio regiono verslo skatinimui, infrastruktūros kūrimui, vietos įstaigų, organizacijų ir bendruomenių ryšių užmezgimui ir palaikymui. Remiantis Europos integracijos teoretikais klasikais, t.y. neofunkcionalistais, tarp valstybių atsiradęs bendradarbiavimo poreikis palaipsniui plėtojasi iš vienos srities į kitą, t.y. pereina į sudėtingesnį lygmenį. Lietuva taip pat dalyvauja bendradarbiavimo per sieną programose (su Latvija, Lenkija ir Baltijos jūros regiono valstybėmis). Bendradarbiavimo vystymas su Lenkija itin aktualus ekonomine prasme, tai pat sprendžiant tautinių mažumų klausimus, todėl tikslinga iširti, kokį poveikį Lietuvai turi bendradarbiavimo per sieną programa, kokios jos perspektyvos ir ar Lietuvos atvejis telpa į mokslinės teorijos rėmus.

Darbo naujumas ir problemos ištyrimo lygis. Teorinis darbo pagrindas paremtas Lietuvos ir užsienio autorių mokslinių darbų analize. Esminius Europos integracijos teorijų bruožus ir raidą savo darbuose analizavo A. Švarplys ir A.V. Matulionis (2009m.), S. Hix (2006), A. Moravcsik (2008). Išsamias analizes neofunkcionalizmo tematika atliko ir vertingas įžvalgas pateikė visa eilė užsienio autorių: A. Niemann (1998m., neofunkcionalizmo elementus pritaiko PHARE programos įgyvendinimo procesui analizuoti), P.C. Schmitter (2005m., analizuoja Ernst'o B. Haas'o indėlių, formuojant neofunkcionalizmo teoriją), B. Rosamond (2005m., autoriaus požiūriu, nors neofunkcionalizmas laikoma „senąja“ teorija, tačiau yra pakankamai dinamiška ir ją galima reintegruoti į ES studijas), T.A. Börzel (2005m., kritikuoja neofunkcionalizmą dėl nesugebėjimo paaiškinti, kodėl valstybės narės vienoje srityje perleidžia suverenitetą, o kitoje ne), E. Tannam (2006m., analizuoja Airijos Respublikos ir Šiaurės Airijos bendradarbiavimo per sieną programą neofunkcionalizmo aspektu).

Bendradarbiavimo per sieną programų įvairovę, skirtingų tyrinėjimo prieigų aspektus ir programų poveikio pavyzdžius padėjo atskleisti užsienio autorių darbai: D. Turnock (2002m., autoriaus išvada: teigiamas bendradarbiavimo per sieną aspektas pokomunistinėse Rytų ir Vidurio Europos šalyse –

efektyvesnis ekonominis planavimas atsižvelgiant į regionus, o ne į ekonominius sektorius.), P. Hubner (2003m., nustatė, kokie veiksniai lemia teritorinio bendradarbiavimo tarp Austrijos ir Rytų ir Vidurio Europos valstybių įmonių vystymą), M. Dimitrov ir bendraautoriai (2003m., išanalizavo bendradarbiavimo per sieną progamas Graikijos, Bulgarijos, Makedonijos ir Albanijos pasienio regionuose), M. Perkmann (2007m., išanalizavo Vokietijos ir Olandijos bendradarbiavimo per sieną atvejį EUREGIO), J.A. Yoder (2008m., ištyrė Vokietijos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną problematiką), E.K. Prokcola (2008m., išanalizavo Švedijos ir Suomijos teritorinį bendradarbiavimą per sieną turizmo srityje), C. Zagner, R. Hodicova, H. Gaus (2008m., ištyrė bendradarbiavimą per sieną psichologiniu aspektu, t.y. ryšį tarp įmonės vadovo įsitikinimų apie užsienio rinką ir jo interesų pradėti bendradarbiavimą su tos šalies įmonėmis), K.L. Lepik (2009m., pateikė Baltijos jūros regiono bendradarbiavimo per sieną programos problemas ir jų sprendimo būdus).

Lietuvių autorių tarpe Lietuvos bendradarbiavimo per sieną problematika solidžiau apžvelgta L. Mažylio, A. Bartkutės ir J. Tirvienės bendrame darbe (2004m.). Tačiau vyrauja daugiau platesnio konteksto tyrimai apie Lietuvos ir ES regioninę politiką¹, apie struktūrinių fondų panaudojimą Lietuvoje², gausu informacijos apie ES paramą, vykdomas programas, pateikiamos įgyvendinimo ataskaitos ir pan. Trūksta darbų, analizuojančių konkrečius bendradarbiavimo per sieną atvejus, remiantis moksline prieiga, todėl šiam tyrimui atsiveria laisva niša.

Tyrimo problemos. Mokslinė problema – *neofunkcionalizmo teorijos pritaikomumo galimybės, analizuojant Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programą. Lietuvos integracija į ES atveria galimybes pažvelgti į šį procesą per mokslinę prizmę. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa nebuvo analizuojama integracijos teorijų pagrindu. Remiantis neofunkcionalistiniu požiūriu, ši programa turėtų skatinti bendradarbiavimo tęstinumą pasienio regione ir labiau integruoti besiribojančias valstybes.*

Praktinė problema – *2007-2013 metų Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos poveikio pasienio regionams įvertinimo ir tolesnės eigos prognozavimo stoka. Po kiekvienos programos baigties parengiamos programos įvertinimo ataskaitos ir teikiamos rekomendacijos kaip turėtų būti vykdomos tolesnės programos. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa tebevyksta, todėl vertinga nustatyti jau pasiektą rezultatą ir prognozuoti jos perspektyvas. Taip pat tikslinga skirti dėmesio ne tik techniniams programos poveikio parametrams, bet įvertinti programos poveikį joje dalyvaujančių subjektų požiūriu.*

¹ Čaplikas V. Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. Kaunas: Atmintis, 2006.

² Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius: Eugrimas, 2003.

Tyrimo objektas. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa.

Tyrimo dalykas. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos įgyvendinimo poveikis pasienio regionams.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos poveikį pasienio regionams, dalyvaujantiems programoje.

Tyrimo uždaviniai:

1) Aptarti neofunkcionalizmo teorijos pagrindus, kuriais grindžiamas Europos Sąjungos integracijos procesas, ir pritaikyti juos Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną atvejui.

2) Apžvelgti Europos bendradarbiavimo per sieną programų vystymąsi ir jų poveikį pasienio regionams.

3) Išanalizuoti Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną patirtį ir dabartinės bendradarbiavimo programos įgyvendinimui numatytus mechanizmus.

4) Įvertinti dabartinę Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos poveikį ir prognozuoti koks jis bus ateityje, bei pateikti programos perspektyvas.

Tyrimo hipotezė. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa turi teigiamą poveikį pasienio regiono vystymui ir bendradarbiavimo tarp programoje dalyvaujančių subjektų tęstinumui.

Tyrimo metodai. *Mokslinės literatūros analizė* pasitelkta teorinės darbo dalies pagrindimui: neofunkcionalizmo teorijos pagrindinių prielaidų analizei ir bendradarbiavimo per sieną programų atsiradimo vystymosi analizei (tai leis suvokti šių programų poveikį). *Lyginimo metodas* darbe bus panaudotas lyginant dabartinės Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos bruožus su 2004 – 2006m. laikotarpiu. *Prognostinis metodas* bus taikomas dabartinės Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos rezultatams prognozuoti. *Dokumentų analizės metodas* svarbus analizuojant teisės aktus, reglamentuojančius bendradarbiavimo per sieną programų taikymo teritoriją, sąlygas, finansavimą, taip pat analizuojant programų poveikio įvertinimo ataskaitas ir kt. *Anketinė apklausa* skirta nustatyti projektų dalyvių ir ekspertų požiūrį į programos vykdymą bei jos perspektyvoms nustatyti. *Duomenų analizės metodai* bus panaudoti anketinės apklausos rezultatams apskaičiuoti.

1. EUROPOS TERITORINIS BENDRADARBIAVIMAS: TEORINIS LYGMUO

Europos integracija – pastovus ir nuolatinis procesas. ES valstybės narės, beisribojančios su šalimis kandidatėmis, pradeda glaudesnę bendradarbiavimą dar iki jų įstojimo, o po formalaus įstojimo šios valstybės tęsia dalyvavimą teritorinio bendradarbiavimo programose. Besiribojančių valstybių pasienio regionai nacionaliniu lygmeniu dažniausiai yra menkai išvystyti, todėl bendradarbiavimo per sieną programomis yra skatinamas šių regionų vystymas. Teritorinio bendradarbiavimo programos yra reikšmingi Europos integracijos mechanizmai, galintys atskleisti integracijos dinamiką. Integracijos teorijų yra ne viena, tačiau šiame darbe bus pasitelktas neofunkcionalizmo teorijos pagrindas, kuris bus aptartas pirmame skyriuje. Antrame skyriuje bus apžvelgta ES bendradarbiavimo per sieną programų vystymasis ir jų poveikis. Kadangi tyrinėjamas Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną atvejis, todėl bus skirta vietos Lenkijos patirties apžvalgai.

1.1. Europos teritorinis bendradarbiavimas neofunkcionalizmo perspektyvoje

Per visą Europos integracijos laikotarpį, mokslininkai mėgino paaiškinti šio proceso priežastis ir įterpti tai į atitinkamos teorijos rėmus. Buvo sukurta ne viena Europos integracijos teorija, kurių kiekviena akcentuodavo skirtingus prieigos taškus, pateikdavo skirtingas integracijos proceso interpretacijas. Nepaisant ilgo laikotarpio, neofunkcionalistų indėlis išlieka iki pat šių dienų.

Simon Hix neofunkcionalizmą, kartu su tarpvyriausybės (arba tarpvyriausybinių derybų) teorija, priskiria prie „didžiųjų teorijų“. Mokslininko požiūriu, šios teorijos buvo du Europos integracijos kertiniai akmenys nuo XXa. amžiaus aštuntojo dešimtmečio, o vėlesnės mokslininkų kartos buvo priverstos išmokyti šias teorijas faktiškai atmintinai ir aiškinti, kaip jų pačių teorijos siejasi su šiais dominuojančiais požiūriais³. Naujai atsiradusios teorijos tai: liberalusis tarpvyriausybės, viršnacionalinis valdymas (arba naujasis institucionalizmas) ir racionalaus pasirinkimo institucionalizmas. A. Švarplys ir A.V. Matulionis savo straipsnyje prie naujų Europos integracijos teorijų dar priskiria daugiapakopį valdymą (angl. „*multi-level governance*“) ir konstruktyvizmą⁴. Ši teorijų gausa įrodo, kad Europos integracijos procesas yra sudėtingas reiškinys, ir kyla natūralus klausimas – „Kuri teorija yra teisingiausia?“. Net ir dalis neofunkcionalistų, A. Moravcsik tvirtinimu, sutarė, kad jokia viena teorija

³ Hix S. Europos Sąjungos politinė sistema. – Vilnius: Eugrimas, 2006. – 39p. – ISBN: 9955682027

⁴ Švarplys A., Matulionis A.V. Konceptuali kaita Europos integracijos teorijose // Filosofija. Sociologija. 2009. T. 20. Nr. 2. p. 109-110.

negali tinkamai apibūdinti tokio sudėtingo reiškinių kaip Europos integracija⁵. Panašiai svarsto ir minėtasis S. Hix, kuris šiuolaikinių teorijų pajėgumo vertinimą laiko „paina diskusija“⁶, bet pripažįsta, kad integracijos teorijos yra bet kokios ES politikos teorijos intelektualiniai kelrodžiai⁷. Iš gausos minėtų teorijų Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną atvejui (kaip sudėtinei ES regioninės politikos daliai) tirti šiame darbe pasitelkta neofunkcionalizmo teorija.

Neofunkcionalizmo teorija – vienas pirmųjų bandymų pagrįsti Europos integraciją. Aštuntajame dešimtmetyje neofunkcionalizmas sulaukė kritikos, atsirado visa eilė kitų teorijų. Nepaisant kritikos, neofunkcionalizmo nėra atsisakoma. Mokslininkai ir toliau veda diskusijas dėl šios teorijos loginių pajėgumų, interpretuoja ir koreguoja kai kuriuos teorijos elementus. Todėl tikslinga apžvelgti pagrindinius neofunkcionalizmo teorijos teiginius ir dabartinių mokslininkų siūlomas korekcijas. Tokiu būdu bus galima susidaryti visapusišką neofunkcionalistinės teorijos vaizdą.

Valstybės vaidmens ir jos įtakos lygmens integracijos procese vertinimai figūruoja visose integracijos teorijose, ne išimtis ir neofunkcionalizmas. Anot Philippe C. Schmitter, neofunkcionalistams valstybės narės integracijos procese yra svarbūs veikėjai, kadangi nustato pradinio susitarimo taisykles, bet jos nebūtinai sąlygoja tolesnės eigos ir kaitos masto⁸. Neofunkcionalistai, pasak A. Nieman, laikosi pozicijos, kad integracijos procesas vystosi ilgą laiką, priklauso nuo savo pačios dinamikos ir gali vesti link rezultatų, kurių nenumatė sprendimų priėmėjai⁹. Taigi, valstybės vaidmuo yra ribotas, kadangi valstybė nekontroliuoja jos pačios inicijuoto integracijos proceso. Kritikai pripažįsta, kad neofunkcionalizmas sugebėjo atrasti eilę varomųjų jėgų paaiškinančių ankstyvąją Europos integraciją (apie 1950-1965m.), bet nesugebėjo adekvačiai paaiškinti vėlesnių Bendrijos integracijos etapų¹⁰. Prancūzijos politika 7-ojo dešimtmečio viduryje Europos Bendrijose sukėlė abejonių neofunkcionalistų prielaida, kad nacionaliniai interesai neturi didelės įtakos integracijai. Be to, neofunkcionalistai kritikuojami ir už tai, kad neįvertino išorinių struktūrų įtakos valstybių narių formuojamai integracijos kryptiai¹¹, pavyzdžiui netiesioginė didesnių ir galingesnių valstybių vykdoma politika.

Kitas neofunkcionalistų teorijos aspektas yra **pliuralizmas**. Neofunkcionalistams svarbi integracijos sąlyga yra pliuralistinė politika ir valstybės politikų įvairovė, kurių veikla nėra apribota

⁵ Moravcsik A. Europos pasirinkimas. Socialinis tikslas ir valstybės galia. Nuo Mesinos iki Maastrichto. – Vilnius: Margi raštai, 2008. – p. 27 – ISBN: 9789986093602

⁶ Hix S. Europos Sąjungos politinė sistema. – Vilnius: Eugrimas, 2006. – 42p. – ISBN: 9955682027

⁷ Ten pat., p. 38

⁸ Schmitter P.C. Neo-Neo-Functionalism. July, 2002. For publication in: Wiener, Antje and Thomas Diez, eds. *European Integration Theory*, Oxford: Oxford University Press (2003, in preparation). p. 3

⁹ Niemann A. The PHARE programme and the concept of spillover: neofunctionalism in the making. *Journal of European Public Policy* 5:3 September 1998. p. 429

¹⁰ Rosamond B. The uniting of Europe and the foundation of EU studies: revisiting the neofunctionalism of Ernst B. Haas. *Journal of European Public Policy* 12:2 April 2005. p. 244

¹¹ Ten pat, p. 248

vidaus politikos sritimi; politikai turi galimybę palaikyti ryšius su kolegomis anapus valstybės sienos¹². Neofunkcionalistų vertinimu didesnis integracijos polinkis, kaip teigia B. Rosamond, pastebimas visuomenėse, kurioms būdingas sudėtingas išvystytas pliuralizmas¹³. Regioninė integracija iš esmės yra atsitiktinis ir konfliktiškas procesas, tačiau demokratijos ir pliuralistinio atstovavimo sąlygomis nacionalinės vyriausybės, įpainiotos į regioninės įtampos situaciją, užbaigs konfliktą, suteikdamos daugiau įgaliojimų regioninėms organizacijoms, kurias jos pačios sukūrė¹⁴. Kitavertus, kritikams socialinis pliuralizmas, priešingai negu neofunkcionalistams, yra integraciją stabdantis veiksnys, kadagi moderni visuomenė gali geriau suvokti potencialias viršnacionalinių institucijų grėsmes¹⁵.

Viršnacionalinės institucijos. Valstybių integracijos procese svarbus vaidmuo tenka viršnacionalinėms institucijoms. Esminė įsteigtų viršancionalių institucijų funkcija – suteikti integracijai dinamizmo ir iškelti bendrus interesus¹⁶. Su laiku jos gali tapti savarankiškesnės ir sunkiau kontroliuojamos, todėl stiprėjančios viršnacionalinės institucijos gali tapti integraciją skatinančiais tarpininkais, įtakojančiais elito ir vyriausybės sprendimus¹⁷. Etain Tannam, atlikęs Airijos Respublikos ir Šiaurės Airijos bendradarbiavimo per sieną tyrimą, teigia, kad neofunkcionalizmas gali paaiškinti ES politikos poveikį Airijos Respublikos ir Šiaurės Airijos svarbiausiems veikėjams: naujų ES politikos kryptių vystymas (bendra rinka, regioninė politika) padidins bendrų ekonomikos interesų skaičių abejose pusėse, tai sukurs ekonominio bendradarbiavimo pagrindą, po ko atsiras poreikis įsteigti koordinacines politines struktūras, o tam būtini Airijos ir Šiaurės Airijos politikų susitikimai ir tarpusavio ryšių palaikymas¹⁸. Tačiau kritikai nėra linkę pervertinti ES institucijų įtakos. Jų požiūriu, atstovų, paskirtų į regioninę instituciją (šiuo atveju Europos Komisiją) darbas labiau priklauso nuo asmeninių savybių, t.y. kas užima šį postą ir kiek paramos sulaukia iš įtakingiausių valstybių narių, negu nuo realaus darbo. Taip pat, anot P.C. Schmitter, klaidinga buvo manyti, kad Europos Komisija išimtinai taps būsimos viršnacionalinės valstybės branduoliu¹⁹.

¹² Niemann A. The PHARE programme and the concept of spillover: neofunctionalism in the making. *Journal of European Public Policy* 5:3 September 1998. p. 429

¹³ Rosamond B. The uniting of Europe and the foundation of EU studies: revisiting the neofunctionalism of Ernst B. Haas. *Journal of European Public Policy* 12:2 April 2005. p. 241

¹⁴ Schmitter P.C. Neo-Neo-Functionalism. July, 2002. For publication in: Wiener, Antje and Thomas Diez, eds. *European Integration Theory*, Oxford: Oxford University Press (2003, in preparation). p. 3

¹⁵ Rosamond B. The uniting of Europe and the foundation of EU studies: revisiting the neofunctionalism of Ernst B. Haas. *Journal of European Public Policy* 12:2 April 2005. p. 248

¹⁶ Tannam E. Cross-Border Co-Operation between Northern Ireland and The Republic of Ireland: Neo-Functionalism Revisited. *BJPIR: 2006 VOL 8*, pp. 257

¹⁷ Niemann A. The PHARE programme and the concept of spillover: neofunctionalism in the making. *Journal of European Public Policy* 5:3 September 1998. p. 429

¹⁸ Ten pat, p. 258-259

¹⁹ Schmitter P.C. Neo-Neo-Functionalism. July, 2002. For publication in: Wiener, Antje and Thomas Diez, eds. *European Integration Theory*, Oxford: Oxford University Press (2003, in preparation). p. 18

Elitas ir interesų grupės. Neofunkcionalistai, E. Tannam teigimu, akcentuoja lemiamą politinio bei ekonominio elito vaidmenį integracijos procese²⁰. Anot A. Nieman, nacionalinis ir viršnacionalinis elitas yra pagrindinė varomoji integracijos jėga²¹. Philippe C. Schmitter teigimu, neofunkcionalizmas papabrėžia vaidmenį nevalstybinių veikėjų (pvz., regioninės organizacijos „sekretoriatas“ ir suinteresuotos regioninio lygio asociacijos bei visuomeniniai judėjimai), kurie skatina tolesnės integracijos dinamiką²². Autoriaus teigimu, sąjungos biurokratai, veikdami kartu su interesų grupėmis, siekia pasinaudoti neišvengiamu palaipsniu bendradarbiavimo sklidimu (angl. „spillover“), atsirandančiu po to, kai valstybės tam tikram tikslui pasiekti perleidžia dalį viršvalstybinės atsakomybės. Ir nors neofunkcionalistai numatė galimą valstybių narių priešimąsi kai kuriems sprendimams, tačiau, pasak P.C. Schmitter, neįvertino valstybių narių vadovų tiesioginio vaidmens ES politikoje po Europos Tarybos įsteigimo, kadangi tam tikrais atvejais politiniame lygmenyje priimami ne prointegraciniai, bet anti-integraciniai sprendimai²³.

„Spillover“ koncepcija. „Palaipsnio bendradarbiavimo sklidimas“ (angl. „spillover“) yra pagrindinė neofunkcionalistų koncepcija, aiškinanti integracijos procesą. Todėl ji sulaukia daugiausiai diskusijų. Remiantis ja, valstybių vienijimasis ekonominėje sferoje pergaus į bendradarbiavimą kitose srityse²⁴. Galimi keturi skirtingi palaipsnio bendradarbiavimo sklidimo variantai, kuriuos savo darbe pateikė A. Nieman²⁵. „Funkcinis bendradarbiavimo sklidimas“ (angl. „functional spillover“) remiasi prielaida, kad pažangios ekonomikos sąlygomis integracija vienoje sferoje bus sėkminga tik jei bus pradėta vykdyti integracija ir kitose sferose. „Politinis bendradarbiavimo sklidimas“ (angl. „political spillover“) akcentuoja nacionalinio elito (tiek vyriausybinių grupių biurokratai, tiek nevyriausybinių organizacijų astovai) įtaką integracijos procesams. „Palaikomas bendradarbiavimo sklidimas“ (angl. „cultivated spillover“) yra vykdomas centrinių ES institucijų, kurių tikslas yra palaikyti funkcinį ir politinį bendradarbiavimo sklidimą. „Sukeltas bendradarbiavimo sklidimas“ (angl. „induced spillover“) numato, kad sąjungos dalyvės trečiųjų šalių atžvilgiu neišvengiamai turės priimti bendrą poziciją ir sprendimą, kuris nebuvo numatytas integracijos pradžioje.

²⁰ Tannam E. Cross-Border Co-Operation between Northern Ireland and The Republic of Ireland: Neo-Functionalism Revisited. BJPIR: 2006 VOL 8, pp. 257

²¹ Niemann A. The PHARE programme and the concept of spillover: neofunctionalism in the making. Journal of European Public Policy 5:3 September 1998. p. 429

²² Schmitter P.C. Neo-Neo-Functionalism. July, 2002. For publication in: Wiener, Antje and Thomas Diez, eds. *European Integration Theory*, Oxford: Oxford University Press (2003, in preparation). p. 2

²³ Ten pat, p. 19

²⁴ Švarplys A., Matulionis A.V. Konceptuali kaita Europos integracijos teorijose // Filosofija. Sociologija. 2009. T. 20. Nr. 2. p. 105

²⁵ Niemann A. The PHARE programme and the concept of spillover: neofunctionalism in the making. Journal of European Public Policy 5:3 September 1998. p. 430-432

Palaiptinio bendradarbiavimo sklaidimo koncepcija sulaukė kritikos, vertinant ją ne kaip universalią regioninės integracijos savybę, bet tik kaip specifinį Europos integracijai būdingą elementą²⁶. Taip pat integracijos perėjimas į politinį lygį įvyko vėliau nei tikėtasi. Viena iš neofunkcionalizmo kritikų, T.A. Börzel, iškėlė klausimą, kodėl vienose srityse (pvz., pinigai, piliečių teisės) valstybės narės sutinka perleisti dalį kompetencijos, bet atsisako tą patį padaryti kitose srityse (pvz., saugumas ir gynyba, socialinė gerovė, kultūra ir mokslas)²⁷. Viena vertus šios sritys yra per daug „jautrios“, kad būtų galima reguliuoti centralizuotai, kita vertus saugumas ir gynyba jau yra bendrai koordinuojama kitoje struktūroje (t.y. NATO), o kultūros reguliavimas nėra naudingas, kaip kad ekonomikos koordinavimas. Čia neofunkcionalizmo logika nagrinėjama platesniu europiniu lygmeniu, tačiau yra atlikta tyrimų, vertinančių bendradarbiavimo sklaidimo koncepciją ir vietiniame lygyje.

Jau minėtasis E. Tannam, daro išvadą, kad Airijos ir Šiaurės Airijos atveju administraciniame lygmenyje bendradarbiavimo perėjimas iš ekonominio į politinį lygį nepasitvirtina, kadangi bendradarbiavimo biurokraciniame lygyje atsiradimo pagrindas buvo Anglijos ir Airijos tarpvyriausybinių programų, o ne ES narystės ekonominė logika ar administracinio lojalumo perdavimas į ES lygį²⁸. Tačiau vietiniu lygmeniu, anot autoriaus, neofunkcionalizmo logika veikia – Europos Komisija suteikia ekonomines sąlygas ekonominiam bendradarbiavimui, kuris palengvina politinį bendradarbiavimą tarp vietos tarybų narių. Režimuojant galima pasitelkti jau minėto P.C. Schmitter vetinimą. Viename iš savo straipsnių jis pabrėžė, kad nors Maastrichto, Amsterdamo ir Nicos sutarčių pasirašymas ir nėra visiškai palaiptinio bendradarbiavimo sklaidimo rezultatas, tačiau iš kitos pusės tai demonstruoja, kad neofunkcionalizmas nors ir galėjo būti nykstantis, tačiau nėra atgyvenęs²⁹.

Tokie yra pagrindiniai neofunkcionalizmo teorijos teiginiai. Integracijos procese tam tikru mastu veikia valstybės, politinio elito veikėjai, ES institucijos bei įvairios interesų grupės, suinteresuotos bendradarbiavimo vystymu. Itin svarbus neofunkcionalistų teorijos elementas – palaiptinio bendradarbiavimo sklaidimo koncepcija, aiškinanti pradinį integracijos impulsus ir veikianti kaip atspirties taškas prognozuojant tolesnę integracijos eigos kryptį. Neofunkcionalistų įžvalgas galima taikyti ne tik bendram ES integracijos procesui aiškinti (reikalauja plačios studijos), bet ir integracijai žemesnio lygio teritoriniuose vienetuose, tokiuose kaip besiribojančių valstybių pasienio regionai. Šiuose

²⁶ Rosamond B. The uniting of Europe and the foundation of EU studies: revisiting the neofunctionalism of Ernst B. Haas. *Journal of European Public Policy* 12:2 April 2005. p. 245

²⁷ Börzel T.A. Mind the gap! European integration between level and scope. *Journal of European Public Policy* 12:2 April 2005. P. 218

²⁸ Tannam E. Cross-Border Co-Operation between Northern Ireland and The Republic of Ireland: Neo-Functionalism Revisited. *BJPIR*: 2006 VOL 8, pp. 265

²⁹ Schmitter P.C. Ernst B. Haas and the legacy of neofunctionalism. *Journal of European Public Policy* 12:2 April 2005. P. 262

regionuose integracijos procesus skatina bendradarbiavimo per sieną programos, kurios yra sudedamoji ES regioninės politikos dalis.

Bendradarbiavimo per sieną programoms skirtas finansavimas prisideda prie besiribojančių valstybių pasienio regionų bendros ekonomikos skatinimo (turizmas, infrastruktūra ir kt.) bei vietos gyventojų ryšių vystymo (bendri renginiai, mainų programos ir kt.). Remiantis neofunkcionalistų palaipsnio bendradarbiavimo koncepcija, ES paskatintas ir finansuojamas abipusis bendradarbiavimas turėtų tapti nuolatiniu procesu, kuris palaipsniui apimtų vis daugiau bendradarbiavimo sričių. Ekonomikos vystymo pagrindu paremtas bendradarbiavimas gali pakilti ir į politinį lygmenį, tačiau integracijos proceso baigtis negali būti tiksliai prognozuojama, todėl kol bendradarbiavimas pasieks aukštesnį politinį lygmenį gali praeiti ilgas laiko tarpas. Nepaisant tokio ateities neapibrėžtumo, neofunkcionalizmo teorijos logika, ypač palaipsnio bendradarbiavimo sklidimo koncepcija, yra patraukli teorinė atrama analizuojant bendradarbiavimo per sieną programų poveikį pasienio regionams ir mėginant prognozuoti tolesnių programų perspektyvas.

Viena vertus, poveikis gali būti išmatuojamas labai paprastai – įvertinant užsibrėžtų ir pasiektų rezultatų santykį. Tačiau kita vertus, sudėtingiau nustatyti kitokio pobūdžio poveikį – ar sėkmingai įgyvendinti ankstesnių bendradarbiavimo per sieną programų projektai turi teigiamos įtakos dabartiniams analogiškiems projektams, t.y. ar tolesni besiribojančių pasienio regionų bendruomenių ir institucijų bendri projektai vykdomi tik dėl galimybės pasinaudoti finansine parama, ar dėl galimybės ir toliau tęsti lig tol sėkmingą bendradarbiavimą. Žvelgiant iš neofunkcionalistinės perspektyvos, poreikis tęsti iki tol sėkmingą bendradarbiavimą vienoje srityje, turėtų vystytis ir kitose. Taigi, aptarus neofunkcionalizmo ir konkrečios ES programos ryšį, toliau tikslinga įsigilinti į bendradarbiavimo per sieną programų ypatumus ir jų eigą.

1.2. Europos bendradarbiavimo per sieną programų ypatumai

1.2.1. ES regioninės politikos kontekstas

Bendradarbiavimo per sieną programos yra ES regioninės politikos sudėtinė dalis, t.y. jos išeina iš teritorinio bendradarbiavimo iniciatyvų. Bendradarbiavimo per sieną programų ištakos siekia šeštąjį dešimtmetį, kai tarp Vakarų Europos valstybių buvo vystomi bendradarbiavimo per sieną projektai (pvz. Vokietijos ir Olandijos pasienio regiono „EUREGIO“ atsiradimas). Vėliau įsteigtos institucijos, reikalingos kryptingam ir planingam regioninės politikos vystymui: Regioninės politikos generalinis direktoratas (1967m.) ir Europos Regioninės plėtros fondas (ERPF, 1975m.). Tačiau tokią struktūrą, kokia

yra susiformavusi šiomis dienomis, bendradarbiavimo per sieną programos įgavo XXa. 9-10 dešimtmečiais.

Markus Perkmann, kuris analizavo EUREGIO regioną, teigimu, istorinėje perspektyvoje integruoti pasienio regionai nėra naujas dalykas, tačiau nauja yra tai, kad dabar pasienio regionų struktūra atspindi aiškų strateginį tikslą, kurį vykdo pasienio regione ir už jo ribų esančios socialinės jėgos³⁰. V. Čaplikas taip pat atkreipia dėmesį, kad ES plėtoja naują valstybinio regionizmo kryptį per specialiai sudarytas organizacines struktūras, specialius finansinius fondus stiprina savo šalių regionų ekonominę plėtrą, skatina jų tarptautinį bendradarbiavimą, steigia transnacionalinius susivienijimus³¹. Europos Sąjungoje iš kelių gretimų valstybių narių pasienio regionų yra sudaromi taip vadinami „euroregionai“, kurie teikia glimybės aktyviam pasienio sričių kultūriniam, ūkiniam ir politiniam bendradarbiavimui³². Pokyčius regioninės politikos atžvilgiu XXa. 9-10 dešimtmečiais paskatino poreikis intensyviai bendros Europos rinkos įgyvendinimą.

Minėtuju laikotarpiu buvo priimti tokie svarbūs dokumentai kaip Šengeno susitarimas (1985m.), Suvestinis Europos Aktas (1986m.), Šengeno Konvencija (1990m.), Maastrichto sutartis (1992m.). Šengeno erdvės įkūrimas ir vidaus sienų kontrolės panaikinimas paskatino aktyvesnį pasienio regionų vystymąsi. Suvestiniame Europos Akte buvo priimta programa ir numatytos priemonės vidaus rinkos įkūrimui. Maastrichto sutartimi buvo užbaigtas bendros vidaus rinkos kūrimas, buvo įsteigtas Regionų Komitetas. Anot V. Čapluko, įsteigus Regionų Komitetą, keleriopai padidėjo ir ERPF lėšos regioninei politikai remti, tuo tarpu ES kūrimosi pradžioje regioninė politika nebuvo tokia aiški ir reikšminga³³. Taip pat, 9-ojo dešimtmečio pabaigoje pradėti formuoti iki šiol išlikę struktūrinių fondų panaudojimo strateginiai pagrindai: geografinis teritorinis tikslingumas, programinis planavimas, partnerystė ir bendras finansavimas (t.y. prisideda ir ta ES valstybė, kurioje įgyvendinamas projektas)³⁴. Partnerystės principas akcentuoja nacionalinių, subnacionalinių ir ES veikėjų įtraukimą, tarp jų socialiniai partneriai ir nevyriausybinės organizacijos. Be to 1988m. buvo nuspręsta finansuoti programas pagal planą, sudarytą penkiems metams³⁵.

1989–1993m. pragraminis laikotarpis apėmė penkis regioninės politikos tikslus: 1 tikslas – atsiliekančių regionų vystymosi skatinimas ir struktūrinis reguliavimas, 2 tikslas – pramonės nuosmukio

³⁰ Perkmann M. Construction of New Territorial Scales: A Framework and Case Study of the EUREGIO Cross-border Region. *Regional Studies*, Vol. 41.2, April 2007. p. 254

³¹ Čaplikas V. Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. – Kaunas: Atmintis, 2006. – p. 13 – ISBN: 9986760674

³² Ten pat, p.14

³³ Ten pat, p. 66-67

³⁴ Ten pat, p. 67

³⁵ EU Cohesion Policy 1988-2008: Investing in Europe's future // *Inforegio panorama*, June, 2008, No. 26 p. 9 // http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag26/mag26_en.pdf [žr. 2010.04.05]

paveiktų regionų rekonstravimas, 3 tikslas – ilgalaikės bedarbystės įveikimas, 4 tikslas – jaunimo integracijos profesinėje veikloje palengvinimas, 5tikslas – a) žemės ūkio struktūrų reguliavimo paspartinimas, b) kaimo vietovių vystymo skatinimas³⁶. Jie buvo finansuojami iš Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo. Konkrečių regionų ar sektorių problemų sprendimui buvo priimta 16 Bendrijos iniciatyvų (angl. *Community Initiatives*). Bendradarbiavimui tarp besiribojančių pasienio regionų buvo skirta INTERREG I iniciatyva, kuri apėmė 1, 2 ir 5b tikslus³⁷. Lygiagrečiai buvo vykdoma REGEN iniciatyva, skirta transeuropinių transporto ir energetikos tinklų paskirstymui gerinti³⁸. Esminis INTERREG I tikslas buvo paruošti pasienio teritorijas prieš panaikinant Bendrijos vidines sienas³⁹, kaip ir buvo numatyta jau minėtuose susitarimuose. Europos Komisija pripažino pasienio regionų trūkumus, kadangi kelių tinklai yra pritaikyti nacionalinėms reikėms, o pasienio teritorijos yra tolimiausiuose šių tinklų taškuose. Tokiomis sąlygomis prekyba yra iškreipta, paslaugos dubliuojasi, o mobilumą varžo kalbos, apmokestinimo, įdarbinimo praktikos ir socialinės gerovės sistemų skirtumai. Pagal INTERREG I buvo įvykdyta 31 programa, kurių įgyvendinimui buvo skirta apie 1,08 mlrd. eku (ECU)⁴⁰.

Antruoju ES programiniu laikotarpiu 1994–1999 metais INTERREG I iniciatyva buvo pratęsta, įvedant keletą naujovių. Esminis pokytis – pakoreguota paramos taikymo geografija. Pagal INTERREG I parama buvo taikoma tik vidinėms pasienio teritorijoms, o INTERREG II iniciatyva įtraukė ir išorines ES sienas, tokiu būdu paveikdama Austrijos, Vokietijos ir Graikijos pasienius besiribojančius su Rytų ir Vidurio Europos šalimis⁴¹. Toks ES regioninės politikos posūkis buvo itin svarbus ir reikšmingas klojant pamatus tolesnei ES integracijai Rytų kryptimi. Taip pat įvestos papildomos programų taikymo sritys: švietimas, sveikata, informavimo paslaugos, kalbos mokymai. INTERREG II buvo suskirstyta į tris dalis: A dalis skirta bendradarbiavimui pasienyje, B – energetiniams tikslams ir C – regioniniam planavimui, vandentieklių sistemoms⁴². Buvo apjungtos iki tol atskiros INTERREG I ir REGEN iniciatyvos, įvestas naujas finansavimo instrumentas – Sanglaudos fondas. Pagal INTERREG II iniciatyvą įgyvendintos 59 bendradarbiavimo per sieną programos, kurioms skirta 2,6 mlrd. eurų⁴³.

³⁶ EU Cohesion Policy 1988-2008: Investing in Europe's future // Inforegio panorama, June, 2008, No. 26 p. 10 // http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag26/mag26_en.pdf [žr. 2010.04.05]

³⁷ Technical Fiche on INTERREG I - European Commission // http://www.interact-eu.net/interreg_i/interreg_i/337/5751

³⁸ INTERREG II (1994-1999) // http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/inte2/inte2.htm

³⁹ Ten pat

⁴⁰ The Community Initiative INTERREG I 1990-1993 // http://www.interact-eu.net/interreg_i/337 [žr. 2010.09.27]

⁴¹ Turnock D. Cross – border Cooperation: A Major Element in Regional Policy in East Central Europe.// Scottish Geographical Journal, 2002, Vol. 118 Issue 1. p. 22

⁴² Čaplikas V. Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. – Kaunas: Atmintis, 2006. – p. 74 – ISBN: 9986760674

⁴³ Ex-Post Evaluation of the Interreg II Community Initiative (1994-99). December 2003. p. 6 // http://www.interact-eu.net/downloads/2392/INTERREG_II_Ex_post_Evaluation_Summary.pdf [žr. 2010.08.16]

Trečiuoju ES programiniu laikotarpiui 2000–2006 vykdoma INTERREG III iniciatyva. ES regioninei politikai tais metais būdingas racionalesnis regioninės politikos tikslų ir iniciatyvų paskirstymas (tikslų skaičius nuo šešių sumažintas iki trijų, o Bendrijos iniciatyvų skaičius sumažėjo nuo trylikos iki keturių). INTERREG III iniciatyva beveik nepakito: A dalis liko tokia pati (t.y. bendradarbiavimas per sieną), o likusios dvi pakoreguotos: B – daugiašalis/ tarptautinis bendradarbiavimas; C – tarpregioninis bendradarbiavimas. Dar viena su ES regionine politika susijusi naujovė, tai bendros ES teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus sistemos įvedimas (sutrumpintai NUTS – franc. Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques).

2003 metais Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1059/2003 dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus nustatymo buvo nustatyta teisinė ES regioninio klasifikavimo sistema, kurios pagrindu būtų galima Bendrijoje rinkti, rengti ir platinti suderintą regioninę statistiką⁴⁴. NUTS klasifikatorius padalija valstybių narių ekonominę teritoriją į teritorinius vienetus hierarchiniu principu priklausomai nuo gyventojų skaičiaus. Kiekviena valstybė narė suskirstoma į NUTS 1 lygio teritorinius vienetus (3 – 7 mln. gyventojų), šie skirstomi į NUTS 2 lygio teritorinius vienetus (800 000 – 3 mln. gyventojų), o pastarieji – į NUTS 3 lygio teritorinius vienetus (150 000 – 800 000 gyventojų)⁴⁵. NUTS 1 – dažniausiai tai visa šalis, kartais jos stambios dalys; NUTS 2 – santykinai dideli regionai; NUTS 3 dažnai tarpinis lygmuo tarp regiono ir vietos savivaldos; NUTS 4 – vietos savivaldos teritorijos; NUTS 5 – mažesnės už vietos savivaldą teritorijos⁴⁶. Lietuvoje NUTS 1 ir 2 lygį atitinka visa šalis, NUTS 3 lygį – apskritys, žemesnius teritorinius vienetus atitinka savivaldybės ir seniūnijos. Pagal NUTS sistemą formuojama ES teritorinio bendradarbiavimo programų administravimo sistema. INTERREG IIIA finansavo programas tarp NUTS 3 regionų, kurie turi bendrą ES vidaus arba išorės sieną⁴⁷. Nuo 2004 metų į šią sistemą įtrauktos ir naujos ES narės. Lietuva dalyvavo bendradarbiavimo per sieną programoje tarp Lietuvos, Lenkijos ir Kaliningrado srities pagal INTERREG IIIA iniciatyvą⁴⁸. Iš viso buvo įgyvendintos 62 bendradarbiavimo per sieną programos, kurių vertė 6,472 mlrd. eurų.⁴⁹

Teritorinis bendradarbiavimas tapo itin reikšmingas po didžiosios ES plėtros 2004 metais. Komisijos komunikate, skirtame valstybėms narėms, konstatuojama, kad „pasienio teritorijų izoliacija yra

⁴⁴ Teritorinių statistinių vienetų klasifikatorius (NUTS) // <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2797&PHPSESSID=0ddd83634f417c1a6709305a7ae80ae5> [žr.2010.08.23]

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Čaplikas V. Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. – Kaunas: Atmintis, 2006. – p. 77 – ISBN: 9986760674

⁴⁷ Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: Eugrimas, 2003. – 14 p. – ISBN: 9955501537

⁴⁸ Patvirtintų Interreg III programų 2000-2006 metams sąrašas // http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/documents/prog_en.pdf [žr. 2010.04.06]

⁴⁹ INTERREG III Community Initiative (2000-2006). Ex-Post Evaluation: Final Report. May 2010. p. 13 // http://www.interact-eu.net/downloads/2149/INTERREG_III_Ex_post_Evaluation.pdf [žr. 2010.08.16]

dvejopo pobūdžio: viena vertus, sienų buvimas atskiria kaimynines bendruomenes vieną nuo kitos ekonominiu, socialiniu ir kultūriniu požiūriu ir kliudo nuosekliai valdyti ekosistemas; antra vertus, pasienio teritorijomis dažnai nesirūpina nacionalinė politika⁵⁰. Tuo patvirtinama, kad po valstybių įstojimo naujose teritorijose reikalinga spręsti Europos senbuvėms žinomas problemas. Atsižvelgiant į tai teritorinio bendradarbiavimo programos ir toliau buvo koreguojamos.

2007–2013 metų regioninėje politikoje įvedamos svarbios permainos. Teritorinis bendradarbiavimas atskiriamas nuo Kaimynystės programos – tai leidžia efektyviau vystyti tolesnį regiono integracijos procesą tarp besiribojančių valstybių narių, išvengiant eilės kliūčių, būdingų bendradarbiavimui su valstybe ne nare (skirtinga teisinė bazė, sienos kirtimo problemos ir kt.). Taip pat buvo priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, dėl dėl Europos teritorinio bendradarbiavimo grupės (ETBG). ETBG astiradimą paskatino po ES plėtros padidėjęs poreikis gerinti teritorinio bendradarbiavimo sąlygas, taip pat reglamente nurodyta, kad „esamos priemonės (...) nėra pakankamai pritaikytos organizuoti struktūrizuotą bendradarbiavimą pagal 2000–2006 m. programavimo laikotarpiu įgyvendinamą iniciatyvą INTERREG“⁵¹. ETBG turi juridinio asmens statusą ir veikia į ją įeinančių narių (regioninės ir vietos valdžios institucijų) vardu. Šiuo metu veikia kelios dešimtys tokių grupių⁵², Lietuva ir Lenkija nėra sudariusi ETBG vieneto.

2007-2013 iki tol buvusį INTERREG III iniciatyvos pavadinimą keičia „Teritorinio bendradarbiavimo tikslas“, kuris yra vienas iš trijų einamojomo programavimo laikotarpio ES regioninės politikos tikslų (kiti du tikslai – konvergencija ir regionų konkurencingumas ir užimtumas). Skirstymas yra tris dalis išliko toks pat: bendradarbiavimas per sieną, tarpvalstybinis bendradarbiavimas ir tarpregioninis bendradarbiavimas. Lietuva dalyvauja šešiose teritorinio bendradarbiavimo programose: „Lietuva – Lenkija“, „Latvija – Lietuva“, „Pietų Baltijos programa“ (INTERREG IIIA programų tąsa), „Baltijos jūros regiono 2007-2013 m. tarpvalstybinis bendradarbiavimas“ (INTERREG IIIB tąsa), tarpregioninio bendradarbiavimo INTERREG IVC programoje (INTERREG IIIC tąsa), URBACT II programoje⁵³.

⁵⁰ 2004 m. rugsėjo 2 d. Komisijos komunikatas valstybėms narėms, nustatantis gaires Bendrijos iniciatyvai dėl transeuropinio bendradarbiavimo, skirto skatinti darnią ir subalansuotą Europos teritorijos plėtrą INTERREG III (2004/C 226/02) p. 1// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/inter2004/226_lt.pdf [žr.2010.05.08]

⁵¹ 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1082/2006 dėl Europos teritorinio bendradarbiavimo grupės (ETBG) // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0019:0024:LT:PDF> [žr.2010.09.05]

⁵² ETBG vientų sąrašas (ETGB informacija) // <http://portal.cor.europa.eu/egtc/en-US/Projects/Pages/welcome.aspx> [žr. 2010.08.16]

⁵³ Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo programos (LR VRM informacija) <http://www.vrm.lt/nrp/index.php?id=178> [žr. 2010.03.21]

Taigi, 9-ojo ir 10-ojo dešimtmečių sandūroje ES regioninė politika pradeda vykdyti planingai ir kryptingai panaudojant struktūrinius fondus (nustatyti planiniai laikotarpiai, priimti strateginiai principai), įsteigtos papildomos institucijos (Regionų Komitetas). Tokius pokyčius paskatino įgyvendinami sprendimai dėl ES vidaus sienų panaikinimo ir bendros rinkos įvedimo, opia problema tebebuvo atsilikusių regionų vystymas. Teritorinis bendradarbiavimas buvo vykdomas INTERREG iniciatyvų vardu. Per 20 metų teritorinio bendradarbiavimo programų vykdymo laikotarpį buvo išplėstos bendradarbiavimo per sieną programų teritorijos (t.y. įtrauktos ES išorės sienos), įvesta NUTS sistema suvienodino programų administravimą, įkurta ETBG decentralizavo bendradarbiavimo per sieną vykdymą. Bendradarbiavimo per sieną programos išlieka svarbios ES regioninėje politikoje, kadangi padeda naujoms valstybėms narėms greičiau integruotis į Sąjungą, t.y. su kaimynine valstybe narė vystyti bendrus projektus pasienio regionuose ir taip atgaivinti šių teritorijų ekonomiką bei pakelti pragyvenimo standartus. Natūralu, kad šios programos nebūtų toliau vystomos, jei neturėtų teigiamo poveikio, apie kurį išsamiau bus kalbama kitoje potemėje.

1.2.2. Bendradarbiavimo per sieną programų poveikis

Bendradarbiavimo per sieną programų poveikį galima įvertinti pagal atitinkamose srityse pasiektus rezultatus. Taip pat svarbus momentas – programų poveikis bendradarbiavimui tarp subjektų iš abiejų šalių: kas skatina imtis bendrų projektų, ar bendradarbiavimas tęsiamas ir toliau. Svarbu įvardinti programų įgyvendinimą trukdančius ir skatinančius veiksnius, kokiose srityse bendradarbiavimas sėkmingesnis ir atvirkščiai. Tokia informacija leidžia nustatyti bendradarbiavimo per sieną programų tendencijas, kuriomis remiantis galima prognozuoti dabartinių programų tolesnį vystymąsi.

Bendradarbiavimas per sieną formalizuojamas euroregionų įkūrimu – teritorijose, kuriose ne tik susitarta siekti nustatytų formalių tikslų, bet siekiama glaudesnio bendradarbiavimo⁵⁴, t.y. kad jis būtų savaiminis. Formaliai bendradarbiavimo poveikis matuojamas pagal: naujų infrastruktūros objektų (pvz., kelių), naujų transporto linijų ir informacinių technologijų ryšių skaičių, mažesnę šiltnamio efektą sukeliančių dujų taršą, naujas darbo vietas ir didesnę užimtumo lygį, naują verslo paramos infrastruktūrą ir naujas įmones, sukurtus tinklus, naujus turizmo objektus, padidėjusius turistų srautus, geresnes galimybes

⁵⁴ Turnock D. Cross – border Cooperation: A Major Element in Regional Policy in East Central Europe.// Scottish Geographical Journal, 2002, Vol. 118 Issue 1. p. 31

naudotis viešosiomis paslaugomis, bendras savivaldybių iniciatyvas ir kt.⁵⁵ Tačiau koks yra pradinis impulsas pradėti bendrą projektą.

Įsitraukti į bendradarbiavimo per sieną programą Austrijos, Vokietijos ir Graikijos gamybos kompanijas paskatino pigi darbo jėga ir palankios bendradarbiavimo per sieną programų sąlygos bei parama, taip pat vyriausybės pagalba susijusi su industrinės paskirties pastatais ir fiskalinėmis iniciatyvomis⁵⁶. Žemės ūkio srityje bendradarbiavimo per sieną povekis matuojamas pagal išgaunamos produkcijos kokybę ir kiekio padidėjimą. O to galima pasiekti vystant naujus žemdirbystės metodus ir apdirbimo procesą. Transporto judėjimas per pasienį, pasak D. Turnock, skatina prekybos aktyvumą lyginant valstybes tarp kurių yra pasienio postai ir tarp kurių nėra; transporto projektuose įtraukiami nauji sienos kirtimo ruožai, skatinantys turizmą⁵⁷. E. Tannam įsitikinęs, kad turizmas ir prekyviečių tinklo vystymas yra pagrindinės verslo sritys, galinčios pakelti prekybos pasienio regione lygį⁵⁸. E.K. Prokkola bendradarbiavimo per sieną turizmo srityje vertina kaip priemonę didinant regiono konkurencingumą ir pastovumą⁵⁹.

Tačiau P. Hubner daro priešingą išvadą. Atlikęs tyrimą apie veiksnius, lemiančius teritorinio bendradarbiavimo tarp Austrijos ir Rytų ir Vidurio Europos valstybių įmonių vystymą, priėjo išvados, kad tokie veiksniai, kaip įmonės dydis, bendradarbiavimo patirtis ir integracijos su esamu partneriu gilumas, yra svarbesni, negu nuotolio iki potencialaus naujo partnerio artumas⁶⁰. Panašių išvadų priėjo ir M. Dimitrov su bendraautoriais. Jų tyrime teigiama, kad Graikijos, Bulgarijos, Makedonijos ir Albanijos pasienio bendradarbiavimo kliūtys (infrastruktūra, sienos kirtimo procedūros, prekybos reikalavimai, vietinės valdžios paramos stoka, finansavimas ir t.t.) neigiamai veikia bendradarbiavimo per sieną procesą, tačiau net ir jų panaikinimas teigiamų rezultatų greitai neduotų, kadangi šių šalių pasienio regionų įmonės yra labiau suinteresuotos ne infrastruktūros tarp regionų vystymu, o finansinės paramos galimybėmis⁶¹.

⁵⁵Lietuvos ir Lenkijos tarpvalstybinio bendradarbiavimo programa (EK regioninės politikos informacija) http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details_new.cfm?gv_PAY=LT&gv_reg=ALL&gv_PGM=1311&LAN=12&gv_PER=2&gv_defL=7 [žr. 2009.12.13]

⁵⁶ Turnock D. Cross – border Cooperation: A Major Element in Regional Policy in East Central Europe.// Scottish Geographical Journal, 2002, Vol. 118 Issue 1. p. 25

⁵⁷ Ten pat, p. 27

⁵⁸ Tannam E. Cross-Border Co-Operation between Northern Ireland and The Republic of Ireland: Neo-Functionalism Revisited. BJPIR: 2006 VOL 8, pp. 269

⁵⁹ Prokkola, Eeva-Kaisa (2008). Resources and barriers in tourism development: cross-border cooperation, regionalization and destination building at the Finnish – Swedish border. Fennia 186: 1, Helsinki. P. 33

⁶⁰ Huber P. On the Determinants of Cross-border Cooperation of Austrian Firms with Central and Eastern European Partners. Regional Studies, Vol. 37.9, December 2003. P. 953

⁶¹ Dimitrov M., Petrakos G., Totev S., Tsiapa M. Cross-Border Cooperation in Southeastern Europe The Enterprises' Point of View. Eastern European Economics, vol. 41, no. 6, November–December 2003. p. 23

D. Turnock savo straipsnyje pažymi, kad bendradarbiavimo per sieną poveikis labiau pastebimas euroregionuose, jungiančiuose pasienio ruožuos, kuriuose anksčiau tarp valstybių tyrojo nesantaikos įtampa, pavyzdžiui bendradarbiavimas Baltijos regione buvo sėkmingas nepaisant išpūsto neigiamo Kaliningrado įvaizdžio, kaip nusikalstamumo, narkotikų, prostitucijos ir teršimo centro⁶². Jau minėtame E. Tannam tyrime apie Airijos Respublikos ir Šiaurės Airijos bendradarbiavimą taip pat keliamas klausimas, ar gali ekonominis bendradarbiavimas peraugti į politinį bendradarbiavimą etninio konflikto atveju⁶³.

Euroregionuose buvo įsteigta nemažai įvairių institucijų – tarybos, prezidiumai, vykdomosios valdybos, sekretoriatai, darbo grupės – koordinuojančių bendradarbiavimo procesą. K.L. Lepik teigimu, organizacinės struktūros su nuosavais finansiniais ištekliais leidžia euroregionams vykdyti bendradarbiavimą per sieną įvairesnėse srityse, tokiose kaip sveikata, moksliniai tyrimai, švietimas ir apmokymai, atliekų valdymas, aplikos apsauga, turizmas ir laisvalaikis, pagalba ir apsauga, transporto ir komunikacijų infrastruktūra, žmonių mobilumas ir verslo bendradarbiavimas⁶⁴.

Tačiau įgyvendinimas gali susidurti su tam tikrais sunkumais. D. Turock teigimu, bendradarbiavimo per sieną programoms būdingi apribojimai, atsirandantys dėl vietinės valdžios kompetencijos lygio, dėl kultūros ir religijos, dėl gamybos kokybės standartų harmonizavimo, dėl intereso konkuruoti, dėl trūkumų steigiant ir palaikant ryšius tarp pasienio⁶⁵. Prie šio sąrašo glima priskirti K.L. Lepik akcentuotas euroregionų problemas: pasitikėjimo ir paramos stoka iš valdžios institucijų, nesugebėjimas pritraukti ir išlaikyti kvalifikuoto personalo, organizacinių pajėgumų stoka, nepakankamas finansavimas, silpnas tarptautinis bendradarbiavimas⁶⁶.

Jau minėta E.K. Prokkola, ištyrusi Švedijos ir Suomijos bendradarbiavimą per sieną turizmo srityje, nustatė, kad panašių paslaugų buvimas abejose pusėse skatina ne bendradarbiavimą, bet konkurenciją, taip pat neigiamos įtakos bendradarbiavimo sėkmei turėjo ir psichologinis barjeras tarp Švedijos ir Suomijos gyventojų⁶⁷. C. Zagner, R. Hodicova, H. Gaus tyrime buvo analizuojamas Saksonijos ir Čekijos pasienio įmonių vadovų įsitikinimų apie užsienio rinką ir jų interesų pradėti

⁶² Turnock D. Cross – border Cooperation: A Major Element in Regional Policy in East Central Europe.// Scottish Geographical Journal, 2002, Vol. 118 Issue 1. p. 34

⁶³ Tannam E. Cross-Border Co-Operation between Northern Ireland and The Republic of Ireland: Neo-Functionalism Revisited. BJPIR: 2006 VOL 8, p. 256

⁶⁴ Lepik, Katri-Liis. Euroregions as Mechanisms for Strengthening Cross-border Cooperation in the Baltic Sea Region. *Trames* 2009, 13(63/58), 3. P. 267

⁶⁵ Turnock D. Cross – border Cooperation: A Major Element in Regional Policy in East Central Europe.// Scottish Geographical Journal, 2002, Vol. 118 Issue 1. p. 36

⁶⁶ Lepik, Katri-Liis. Euroregions as Mechanisms for Strengthening Cross-border Cooperation in the Baltic Sea Region. *Trames* 2009, 13(63/58), 3. P. 273

⁶⁷ Prokkola, Eeva-Kaisa (2008). Resources and barriers in tourism development: cross-border cooperation, regionalization and destination building at the Finnish – Swedish border. *Fennia* 186: 1, Helsinki. p. 41

bendradarbiavimą su kitos šalies įmonėmis ryšys. Tyrimas parodė, kad egzistuojantis svetimumo jausmas kaimyninės valstybės atžvilgiu, varžo verslininkus pradėti aktyvų bendradarbiavimą su kaimyninės šalies kompanijomis⁶⁸.

Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną atvejui, kaip ir visoms Vidurio ir Rytų Europos šalims, būdinga komunistinio palikimo specifika. Pasak D. Turnock, komunistinėje santvarkoje formalaus regioninio planavimo proceso, kurio metu galėtų bendradarbiauti vietinės bendruomenės, nebuvo. Administraciniai regionai centrinės valdžios vystymosi programų atžvilgiu buvo iš esmės neveiklūs. Vidurio ir Rytų Europos šalys pakankamai lėtai perėmė Vakarų šalių strateginio regioninio planavimo modelį. Tik 2000 – 2006m. periodui naujos ES kandidatės pradėjo kurti nacionalinius ir regioninius planus kaip pagrindus gauti finansavimą iš sanglaudos fondo⁶⁹.

Euroregionų veiklą gali pagerinti šie K.L. Lepik siūlomi sprendimai: euroregionų funkcijų ir atsakomybės sritis turi būti formalizuojama atskirais įstatymais; valstybės turi paskirti papildomą paramą pasienio regionų bendradarbiavimo vystymui; vyriausybės turi priimti strategijas dėl euroregionų vystymo; turi būti gerai išaiškinta „trigubos spiralės bendradarbiavimo“ koncepcija, kuri reikšia bendradarbiavimą tarp trijų sektorių – viešojo, verslo ir švietimo sistemos – vietiniame, nacionaliniame ir tarpvalstybianiame lygiuose; būtina vystyti rinkodaros planus, skirtus efektyviau viešinti informaciją apie regioninio bendradarbiavimo teikiamą pridėtinę vertę; galų gale į euroregiono renginius tikslinga kviesti verslo, prekybos rūmų ir universitetų atsotuvus, kad būtų skatinamas šių grupių interesas įsitraukti į euroregiono veiklą⁷⁰.

Kaip parodė bendradarbiavimo per sieną programų analizė, jos prisideda prie susisiekimo infrastruktūros pasienio regione gerinimo (kelių tinklų plėtra), turizmo vystymo, bendrų projektų įvairiose srityse įgyvendinimo. Tačiau nepaisant keliamų tikslų ir optimistinių lūkesčių, joms dažniausiai trukdo ta pati prastai išvystyta infrastruktūra, nepakankamas vyriausybių dėmesys pasienio regionams (tiek finansiniu, tiek strateginiu atžvilgiais), kvalifikuoto personalo stoka. Sunkumų gali sukelti ir kultūriniai skirtumai, išankstiniai nusistatymai tarp bendradarbiaujančių valstybių. Visi šie elementai gali pasitvirtinti ir Lietuvos-Lenkijos atveju.

⁶⁸ Zanger C., Hodicova R., Gaus H. Psychic distance and cross – border cooperation of SMEs: An empirical study on Saxon and Czech entrepreneurs' interest in cooperation. JEEMS 1/2008. p. 57

⁶⁹ Turnock D. Cross – border Cooperation: A Major Element in Regional Policy in East Central Europe.// Scottish Geographical Journal, 2002, Vol. 118 Issue 1. p. 24

⁷⁰ Lepik, Katri-Liis. Euroregions as Mechanisms for Strengthening Cross-border Cooperation in the Baltic Sea Region. Trames 2009, 13(63/58), 3. P. 274

1.2.3. Lenkijos bendradarbiavimo pasienyje patirtis

Lyginant Lietuvą ir Lenkiją, pastaroji turi sukaupusi didesnę bendradarbiavimo per sieną patirtį. Pagrindinė priežastis ta, kad Lenkijos – Vokietijos pasienis iki Lenkijai įstojant į ES, buvo išorinė ES siena. Kadangi darbe tiriamas Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimas per sieną, todėl naudinga apžvelgti Lenkijos patirtį analogiškose programose.

Pagal INTERREG IIA iniciatyvą Lenkija buvo įtraukta į šias programas: „Danija-Lenkija-Baltijos valstybės“, „Vokietija – Čekijos Respublika – Lenkija“ ir „Vokietija – Lenkija“⁷¹. Pirmu atveju didžiausias programos dėmesys buvo skirtas smulkių ir vidutinių įmonių kūrimui (40proc. programos sumos) bei komunikacijų ir informacinių priemonių vystymui (28,8proc. programos sumos), todėl šis bendradarbiavimas suteikė regionui konkurencingumo pakankamai konkurencingoje srityje. Antru atveju, daugiausia dėmesio buvo skirta transporto infrastruktūrai ir aplinkai (49,17proc. programos sumos), turizmo vystymui (12,83 proc. programos sumos) ir žemdirbystei (19,62 proc. programos sumos). Buvo vykdomi profesinių mokymų studentams mainai turizmo srityje. Trečiu atveju daugiausiai dėmesio skirta transporto, infrastruktūros vystymui ir aplinkai (40 proc. programos sumos), ekonominiam regiono vystymui (19,8 proc. programos sumos) ir žmogiškiesiems ištekliams (22,7 proc. programos sumos). Viename iš projektų bendradarbiavimą pradėjo Frankfurto ir Poznanės universitetai. Bendradarbiavimo tikslas buvo įsigilinti į Vidurio ir Rytų Europos kultūrą per kalbos, ekonomikos, mokslo ir technologijų bei lyginamąsias konstitucines teisės studijas.

Pagal INTERREG IIIA iniciatyvą Lenkija dalyvavo bendradarbiavimo per sieną programose su Vokietija („Maklenburgas – Priešakinė Pomeranija / Brandenburgas – Vakarų Pamario vaivadija“, „Brandenburgas – Liubušo vaivadija“, „Saksonija – Žemutinė Silezija“), su Čekija ir su Slovakija, taip pat kaimynistės programose „Lenkija – Ukraina – Baltarusija“ ir „Lietuva – Lenkija – Rusija“⁷². Bedradarbiaujant su Vokietija daugiausia dėmesio buvo skirta techninėms sąlygoms tuzimui vystyti, infrastruktūros vystymui ir aplinkos apsaugai, bei smulkių ir vidutinių įmonių skatinimui. Bendradarbiaujant su Čekija ir Slovakija pagrindinis dėmesys skiriamas infrastruktūros tarp šalių vystymui ir pasienio regiono bendruomenėms. Bendradarbiavimo tarp Lenkijos ir Vokietijos programų dominavimas yra akivaizdus. Greta statistinių ir formalių ataskaitų, Vokietijos ir Lenkijos bendradarbiavimas per sieną sulaukė tyrinėtojų dėmesio. Išsamią studiją atliko Jeniffer A. Yoder.

⁷¹ Interreg II A – examples of projects http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/inte2/summary_en.htm [žr.2010.04.18]

⁷² Interreg IIIA: Cross-border cooperation // http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/abc/voleta_north_en.htm [žr.2010.04.18]

Tyrinėtoja, analizuodama Vokietijos ir Lenkijos bendradarbiavimą per sieną, daro išvadą, kad nepaisant kiekybinio ir kokybinio pasienio aktyvumo pagerėjimo, vis tiek išlieka integracijos kliūtys, kylančios dėl kultūrinių nesusipratimų, arba dėl insitucinių/ administracinių nesuderinamumų⁷³. Kultūrinis suderinimas ir visuomenės integracija nepateisino lūkesčių, tam prireiks daug laiko ir keletu kartų kaitos. Vokietijos – Lenkijos santykių (europiniame, nacionaliniame, subnacionaliniame ir pasienio lygiuose) kokybei neigiamos įtakos turėjo Lenkijos politinių lyderių pasisakymai, t.y. antivokiška brolių Lech ir Jarosław Kaczynski retorika⁷⁴.

Efektyvų bendradarbiavimą kliudė ir elementarios kliūtys, tokios kaip transporto infrastruktūros kiekybė ir kokybė. Autorė, vertindama Vokietijos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną padėtį, teigia, kad kol kas bendradarbiavimo per sieną procese pagrindinis veikėjas vis dar yra elitas, o poslinkiai platesnėje visuomenėje yra lėtesni⁷⁵. Tokia situacija aiškinama tuo, kad elitas dėl savo užimamų pareigų ir resursų (personalas, informaciniai, instituciniai resursai) turi daugiau galimybių palaikyti ryšius su kolegomis anapus sienos, taip pat ryšių palaikymas ir jų gerinimas yra elito darbas arba užimamo mandato pareiga. Nors masėms komunizmo žlugimas pašalino daugelį bendradarbiavimo per sieną ribojančių kliūčių ir sukūrė sąlygas sąveikauti su pasienio valstybės gyventojais, tačiau ekonominė transformacija ir socialinė įtampa sumžino šį interesą. Taip pat autorė neatmeta prielaidų, kad elito atstovai geriau supranta kaimyninės šalies kalbą, o jei ne, tai turi galimybių pasisamdyti vertėjus, elitas yra finansiškai stabilesnis, todėl mažai tikėtina, kad jaustų apmaudą dėl savo atstovaujamo sluoksniu padėties⁷⁶. Todėl siūloma į pasienio bendradarbiavimo procesą aktyviai įtraukti platesnę visuomenės dalį, kad pasienio integracijos perspektyva netaptų blanki.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad Lenkijos bendradarbiavimui per sieną su kaimyninėmis šalimis buvo skirta nemažai finansinių išteklių (ypač transporto infrastruktūros, turizmo, aplinkos srityse). Daugiausiai projektų buvo vykdoma su Vokietija. Tačiau ne tik infrastruktūros trūkumai kliudė vystyti sklandų bendradarbiavimą. Istorinių konfliktų palikimas, kultūriniai ir socioekonominiai skirtumai taip pat buvo vieni iš pagrindinių bendradarbiavimo barjerų. Vertinant iš neofunkcionalizmo perspektyvos pasitvirtina elito ir ES institucijų vaidmuo.

Bendradarbiavimo per sieną tikslas yra besiribojančių valstybių bendro regiono vystymas, tokiu būdu po formalaus įstojimo valstybių narių integracija vyksta toliau, tik labiau orientuojamasi į vietinį

⁷³ Yoder J. A. No Longer on the Periphery. German-Polish Cross-Border Relations in a New Institutional Context. German Politics & Society; Autumn 2008, Vol. 26 Issue 3. p. 3

⁷⁴ Ten pat, p. 4

⁷⁵ Ten pat, p. 5

⁷⁶ Ten pat, p. 6

lygmenį. Neofunkcionalizmas, kaip integracijos teorija, patrauklus dėl savo „palaipsnio bendradarbiavimo sklidimo“ koncepcijos (angl. „spillover“), kadangi tikėtina, jog finansinė ES parama (ekonominis motyvas) išjudina bendradarbiavimą tarp abiejų šalių subjektų pasienio regione. Dėl teigiamo bendrų projektų poveikio ir užmegztų ryšių padidėja tikimybė, kad bendradarbiavimas bus tęsiamas ir toliau. Bendradarbiavimo per sieną programos kryptingai ir planingai pradėtos vystyti prieš 20 metų. Per visus keturis ES planinius laikotarpius jų vykdymo struktūra buvo koreguojama – keičiami tikslai, priemonės, taikymo geografija ir kt. Bendradarbiavimo per sieną programos turi teigiamą poveikį vystant pasienio infrastruktūrą, plečiant turizmo veiklą ir kitus verslus, skatinant bendrus pasienio bendruomenių projektus ir kt. Įvairių šalių, taip pat ir Lenkijos patirties analizė parodė, kad bendradarbiavimas susiduria su įvairiomis kliūtimis, tad neatmetama tikimybė, kad galimos ir Lietuvos ir Lenkijos atveju (pvz. specialsių stoka, prastas informavimas, finansinės problemos, prastai išplėtota infrastruktūra, menkas bendruomenės įsitraukimas, neigiami išankstiniai įsistikinimai, kultūriniai skirtumai ir kt.).

2. LIETUVOS IR LENKIJOS BENDRADARBIAVIMO PER SIENĄ PROGRAMOS ANALIZĖ

Įvertinus pirmoje dalyje padarytas išvadas, šioje darbo dalyje būtina susieti Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos atvejį su neofunkcionalizmo teorija, siekiant nustatyti jos pritaikomumą. Atsižvelgiant į tai, kad per 20 metų bendradarbiavimo per sieną programų vykdymo mechanizmai buvo koreguojami, tikslinga detalizuoti kaip vykdoma Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa (teritorijos parinkimo motyvai, prioritetai, finansavimas). Kadangi Lietuva ir Lenkija iki šios programos turėjo bendrų projektų, reikalinga atlikti trumpą lig tol buvusią bendradarbiavimo pasienio regione apžvalgą ir įvertinti kaip ji bus vystoma toliau.

2.1. Neofunkcionalistinė Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną prieiga

Siekiant patikrinti, ar neofunkcionalizmo teorija pritaikoma Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos atvejui, reikalinga įvertinti pagrindinius neofunkcionalistų argumentus. Kaip buvo minėta pirmoje dalyje, neofunkcionalistai integracijos proceso aiškinimui pasitelkia šiuos atspirties taškus: valstybės įtaka, pliuralizmo lygis, viršnacionalinių institucijų poveikis, nevalstybinių veikėjų įtraukimas ir svarbiausia – palaiptinio bendradarbiavimo sklaidimo koncepcija.

Neofunkcionalistai valstybės vaidmens integracijos procese nesuabsoliutina: pripažįsta, kad jos nustato pradinio susitarimo taisykles, tačiau nebūtinai sąlygoja tolesnės eigos. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos atveju pradinis impulsas kyla vsių pirma iš ES regioninės politikos: ES institucijos reglamentuoja bendras gaires bendradarbiavimo per sieną programų vykdymui, ir tik po to besiribojančios valstybės, šiuo atveju Lietuva ir Lenkija, remdamosis šiais reglamentais, kartu suformuoja bendradarbiavimo per sieną programą, kurią teikia tvirtinti Komisijai pagal Tarybos reglamento (EB) Nr. 1083/2006 32 straipsnį⁷⁷. Kaip parodė pirmoje dalyje pateiktas Vokietijos ir Lenkijos pavyzdys, neigiama istorinė patirtis, kalbiniai ir kultūriniai skirtumai sukėlė tam tikrų problemų programos eigai. Todėl nepaisant geranoriškų susitarimų neatmetama tikimybė, kad Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos eigai nemažą gali turėti valstybių istorinė ir abipusio bendradarbiavimo patirtis, kalbiniai ir kultūriniai skirtumai.

Valdžia ir joms talkinančios institucijos gali sklandžiai vykdyti administracinę-techninę programos dalį, skleisti informaciją, tačiau kitos kliūtys sunkiai kontroliuojamos: potencialių pareiškėjų

⁷⁷ 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantį Reglamentą (EB) N. 1260/1999, 32str. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:LT:PDF> [žr.2010.09.05]

pasyvumas, finansavimo problemos (ekonominės krizės faktorius), naujų bendradarbiavimo kanalų sukūrimo nepasiteisinimas (t.y. fiktyvaus, „dirbtinio“ bendradarbiavimo tikimybė tarp partnerių). Todėl svarbus neofunkcionalistų dėmesys pliuralizmo lygiui, viršnacionalinių institucijų įtakai ir nevyriausybiniais veikėjams.

Neofunkcionalistų įsitikinimu integracijos polinkis pastebimas visuomenėse, kurioms būdingas sudėtingas išvystytas pliuralizmas. Lietuva ir Lenkija, politologine prasme, priklauso pokomunistinių valstybių kategorijai, kuriai būdingos transformacijos ekonomikos ir politikos srityse (perėjimas iš planinės į rinkos ekonomiką ir totalitarinio/autoritarinio režimo virsmas į demokratinį valdymą). Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, atrodė, kad pagrindinis tikslas pasiektas, bet J. Palidaskaitės nuomone, perėjimas iš totalitarizmo į demokratiją nėra paprastas reiškinys, tai transformacija, kuri apima ne tik ekonominius, politinius ir socialinius pokyčius, bet ir visuomenės sąmonėje vykstančius tapsmus⁷⁸. M. Degutis analizuodamas sovietinį palikimą konstatavo, kad totalitarizmo režime žmogus, dėl jo veiklos ir laisvės suvaržymo, įpranta būti nesavarankiškas, todėl demokratijos sąlygomis, žmonės, nors ir veikia laisvai, bet taip pat tikisi valstybės paramos ir reguliavimo daugelyje sričių, nenori prisiimti atsakomybės⁷⁹. Vienas iš tokių valstybių sindromų yra taip vadinamas „*bejėgiškas pliuralizmas*“, kai nepaisant daugybės įtvirtintų politinių laisvių ir reguliaraus rinkimų mechanizmo, demokratija išlieka paviršutiniška, visuomenė neigiamai vertina valdžią, o pastaroji nesugeba tinkamai įgyvendinti socialinių ir politinių reformų⁸⁰. Z. Norkus įvertinęs pokomunistinės transformacijos dvidešimtmetį, konstatuoja, kad daugeliu atveju faktiniai galutiniai rezultatai skyrėsi nuo pradinių šalyje iškeltų lūkesčių⁸¹. Tačiau kaip parodė pokomunistinių šalių tarpusavio lyginimai vienose šalyse transformacija sėkmingesnė (Baltijos valstybės, Vidurio Europa), kitose – perėjimo procesai komplikuoti (Rusija, Vidurio Azija).

Remiantis tranzitologų ir politologų teiginiais, Lietuvos ir Lenkijos valstybės negali maksimaliai tenkinti neofunkcionalistų teorinės prielaidos dėl pliuralizmo, tačiau kitavertus, Lietuva ir Lenkija priklauso prie „sėkmingesnių“ valstybių sąrašo. Taip pat, bendradarbiavimo per sieną programos SSGG analizėje kaip viena iš tikslinio regiono stiprybių yra įvardintos „aktyvios vietos bendruomenės“; remiamasi tuo, kad 2004–2006m. Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos (Kaliningrado srities) kaimynystės programoje „labiausiai pareiškėjus sudomino 2.1 priemonė (vietos bendruomenių iniciatyvų

⁷⁸ Palidaskaitė J. (1997). Lietuvos politinė kultūra. Kaunas. p. 156

⁷⁹ Degutis M. Lietuvos politinė kultūra visuomenės kaitos sąlygomis // Politinė kultūra ir visuomenės kaita [sud. Algimantas Jankauskas]. – Vilnius; Kaunas: Naujasis lankas, 2002. – p.51 – ISBN: 9955031336

⁸⁰ Krupavičius A. Politinės sistemos kaita ir demokratija // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / Algis Krupavičius, Alvidas Lukošaitis. – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004. –34p. – ISBN: 9986850517

⁸¹ Norkus Z. Kokia demokratija, koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios sociologijos požiūriu. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008. – 329p. – ISBN: 9789955332312

rėmimas)⁸². Čia galima paminėti neofunkcionalistams taip pat svarbų nevalstybinių veikėjų vaidmenį. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programoje atrinkti socialiniai ir ekonominiai partneriai, NVO ir aplinkosaugos institucijos iš abiejų šalių. Jie gali dalyvauti programos administravimo procese, t.y. kaip Jungtinio stebėsenos ir valdymo komiteto stebėtojai arba patarėjai (Jungtinio stebėsenos ir valdymo komiteto pagrindinis uždavinys yra užtikrinti programos projektų įgyvendinimo ir atskaitomybės kokybę bei veiksmingumą).

Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo atveju stebima ir viršnacionalinių institucijų įtaka. Pirmoje dalyje buvo minėta, kad pokomunistinės erdvės šalims trūksta patirties, vykdant regioninę politiką. Lietuvos ir Lenkijos valstybių atveju spragas padeda šalinti būtent ES institucijos, kurių išleisti reglamentai, susiję su regionine politika, nukreipia nares naujokes reikiama linkme. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1083/2006 27 straipsnis numato, kad valstybė narė turi pateikti „nacionalinę bendrąją strategiją, kuria užtikrina, kad fondų parama atitiktų Bendrijos strategines gaires dėl sanglaudos, ir kurioje nurodomas Bendrijos prioritetų ir nacionalinės reformų programos ryšys“⁸³. O kad būtų pasiektas bendras požiūris, remiantis to paties reglamento 28 straipsniu, „valstybės narės nacionalinę bendrąją strategiją rengia bendradarbiaudamos su Komisija“. Tokiu būdu ES institucijos suteikdamos paramą, kontroliuodamos jų paskirstymą bei koordinuodamos Bendrijos ir nacionalinių valstybių parengtas veiksmų programas, tai paramai įsisavinti, veikia kaip integraciją skatinantis veiksnys.

Nuo sąveikos tarp valstybinės valdžios institucijų, ES institucijų, vietos bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų priklausys svarbiausios neofunkcionalistų koncepcijos likimas, t.y. „palaipsnio bendradarbiavimo sklidimo“ apraiškos Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną proceso metu. Todėl vienas iš klausimų, kurių siekiama nustatyti, tai bendradarbiavimo tarp projektų partnerių forma ir jos tęstinumas tarp projektų partnerių – ar tam turi įtakos anksčiau vykdyti bendri projektai, ar palaikomi darbiniai ryšiai ir kt. Tokio bendradarbiavimo formos žiūrint per neofunkcionalistų prizmę, kaip buvo minėta pirmoje dalyje, gali būti įvairios: funkcinis (integracija vienoje sferoje bus sėkminga tik jei bus pradėta vykdyti integracija ir kitose sferose), politinis (nacionalinio elito įtaka integracijos procesams), palaikomas (vykdomas centrinių ES institucijų, kurių tikslas yra palaikyti funkcinį ir politinį bendradarbiavimo sklidimą) ir sukeltas (sajungos dalyvės trečiųjų šalių atžvilgiu neišvengiamai turės priimti bendrą poziciją ir sprendimą, kuris nebuvo numatytas integracijos pradžioje).

⁸² Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. 2007m. gruodžio 21d. p. 30// <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2977951723> [žr.2010.04.06]

⁸³ 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantį Reglamentą (EB) N. 1260/1999, 27str. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:LT:PDF> [žr.2010.09.05]

Tikėtina, kad Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną atveju pasitvirtins funkcionio ir palaikomo „palaipsnio bendradarbiavimo sklidimo“ formos.

Įvertinus neofunkcionalistų teorijos sąsajas su konkrečiu Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną atveju, negalima vienareikšmiškai teigti, kad tenkinamos visos sąlygos. Daugiausiai abejonių kelia pliuralizmo (įtakos turi pokomunistinis regiono kontekstas) ir nevalstybinių veikėjų efektyvaus dalyvavimo klausimas. Kita vertus, viršnacionalinių institucijų daroma įtaka bendradarbiavimo skatinimui akivaizdi – finansinė parama, procedūras nustatantys reglamentai, nacionalinių regioninių programų atitikimai ES regioninei politikai ir kt. Bet aktualiausia yra „palaipsnio bendradarbiavimo sklidimo“ koncepcija – kadangi tikėtina, jog Lietuvos ir Lenkijos pasienyje bendradarbiavimas tarp subjektų vyks pagal šios koncepcijos principus. Šias teorines išvalgas bus galima patikrinti atlikus programos dalyvių ir ekspertų apklausas bei įvertinus statistinius duomenis. Tačiau prieš tai tikslinga detalizuoti programos įgyvendinimą reglamentuojantį pagrindą.

2.2. 2007-2013m. bendradarbiavimo per sieną programą reglamentuojanti bazė

Naujuoju programiniu laikotarpiu ES institucijos priėmė keletą reglamentų, nustatančių 2007-2013 metų bendradarbiavimo per sieną tikslus, tinkamas dalyvauti teritorijas, finansavimo ir įgyvendinimo tvarką. Remiantis šiais dokumentais, Lietuvos ir Lenkijos atstovai suformavo bendradarbiavimo per sieną programą. Toliau bus aptarti esminiai programos elementai: teritorijos apsirinkimo pagrindumas, tikslai ir prioritetai, biudžetas ir projektų finansavimas.

ES Tarybos 2006m. liepos 11d. priimtame reglamente (EB) Nr. 1083/2006 nurodyta, kad trečiuoju Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslu „siekiama stiprinti peržengiantį sieną bendradarbiavimą pasitelkus jungtines vietas ir regionines iniciatyvas, stiprinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą imantis veiksmų, skatinančių su Bendrijos prioritetais susijusią integruotą teritorinę plėtrą, taip pat stiprinti regionų bendradarbiavimą bei keitimąsi patirtimi atitinkamu teritoriniu lygiu⁸⁴. Minėtajam „jungtinių vietas ir regioninių iniciatyvų“ pasitelkimui prasmę suteikia besiribojančių valstybių suformuota bendra programa, detalizuojanti, kaip pagal Europos Sąjungos nustatytas gaires bus įgyvendintas tarpusavio pasienio bendradarbiavimas. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa Europos

⁸⁴ 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantį Reglamentą (EB) N. 1260/1999, 3str. 2d. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:LT:PDF> [žr.2010.09.05]

Komisijos buvo patvirtinta 2007m. gruodžio 21d. Ją parengė darbo grupė, sudaryta 2006m. viduryje iš „Lietuvos, Lenkijos ir EB nacionalinio, regioninio bei vietinio lygmens atstovų“⁸⁵.

Programos teritorija ir jos pasirinkimo pagrindumas. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1083/2006 7 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad peržengiančio sieną bendradarbiavimo tikslais finansavimo reikalavimus atitinka Bendrijos NUTS 3 lygio regionai, esantys prie visų vidaus bei tam tikrų išorės sausumos sienų, ir visi Bendrijos NUTS 3 lygio regionai prie jūrų sienų, kuriuos paprastai skiria ne daugiau nei 150 kilometrų, atsižvelgiant į galimus pakeitimus, kurie būtini bendradarbiavimo veiksmų suderinamumui ir tęstinumui užtikrinti⁸⁶. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos teritorija Lietuvoje yra Marijampolės ir Alytaus apskritys bei besiribojančios Tauragės, Kauno ir Vilniaus apskritys (išskyrus Vilniaus miesto savivaldybę), o Lenkijoje – Balstogės-Suvalkų ir Elko subregionai bei besiribojantys Lomžos ir Olštyno subregionai⁸⁷.

Programos rengėjų vertinimu, ši teritorija turi bendrą fizinę geografiją, joje gausu gamtos išteklių, kurie yra svarbus vidaus turizmo plėtojimo šaltinis, o geografinė padėtis yra palanki tokiai gyvybiškai svarbiai ekonominei veiklai kaip krovinių tranzitas⁸⁸. Kitas bendradarbiavimo vystymo taškas – gyventojai. Programos teritorija (68 583 km²) yra palanki pasienio gyventojų (iš viso yra 3,6 mln. gyv.) bendradarbiavimui dėl čia esančių „palyginti gausių etninių mažumų grupių“⁸⁹. 2001m. gyventojų surašymo duomenimis, programos teritorijoje esančiose Lietuvos pasienio apskrityse gyvena 119 732 etniniai lenkai. Daugiausia lenkų gyvena Vilniaus apskrityje – 111 566 (neįskaitant Vilniaus miesto). Lenkijoje, Palenkės regione, gyvena 5 156 etniniai Lietuvos gyventojai, o tai sudaro 0,42 proc. visų gyventojų⁹⁰. Kaip matyti iš programos rengėjų motyvų, tautinių mažumų veiksnys Lietuvos ir Lenkijos pasienyje yra pakankamai svarbus, taip pat šį regioną sieja bendra istorija ir kultūra, tačiau programos rengėjai konstatuoja, kad yra ir nemažai skirtumų⁹¹.

Regionas yra patrauklus investuotojams: jame daug atvirų plotų, kuriuos galima kultivuoti ir pritaikyti turizmui. Antra vertus, dėl gyventojų išsibarstymo būtinos investicijos į būtiniausios

⁸⁵ Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. 2007m. gruodžio 21d. p. 6// <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2977951723> [žr.2010.04.06]

⁸⁶ 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantį Reglamentą (EB) N. 1260/1999, 7str.. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:LT:PDF> [žr.2010.09.05]

⁸⁷ Žiūrėti 1 priedą, p. 68

⁸⁸ Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. 2007m. gruodžio 21d p. 9// <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2977951723> [žr.2010.04.06]

⁸⁹ Ten pat, p. 9

⁹⁰ Ten pat, p. 11

⁹¹ Ten pat, p. 9

infrastruktūros vystymą – tai užtikrintų tikslinio regiono teritorinę sanglaudą⁹². Lenkija ir Lietuva bendrai naudojami dviem kelių transporto priemonių valstybės sienos kirtimo punktais ir vienu sienos kirtimo geležinkeliu punktu. 2006 m. buvo atidaryta nauja sezoninė kelio pervaža Beržnikuose, tačiau keliai vedantys prie sienos kirtimo punktų nėra gerai išvystyti, trūksta sienos kirtimo vietų pėstiesiems ir dviratininkams⁹³.

Programos tikslai ir prioritetai. Minėtoji darbo grupė iškėlė Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos *bendrajį strateginį* ir du *specialiuosius tikslus* bei tris *prioritetus*. Bendrajame strateginiame tikslu numatyta, kad „bus bandoma padėti abiem šalims geriau integruotis į platesnę Europos politinę ir ekonominę erdvę ir kartu išsaugoti jų nacionalinį savitumą“⁹⁴. Bendrajame tikslu pabrėžiama būtinybė drauge šalinti nustatytus trūkumus, dalintis žiniomis bei patirtimi ir taikyti sinergijos poveikį⁹⁵. Bendradarbiavimo per sieną esmę turėtų įprasminti sprendimas tų klausimų, kurie reikalauja abiejose sienos pusėse esančių šalių pastangų. Bendrajame tikslu ypatinga svarba teikiama tam, „kad Programa taptų Lietuvos ir Lenkijos regioninės politikos sudėtine dalimi“, t.y. kad iš besiribojančių pasienio teritorijų sudarytam regionui ir ateityje būtų skiriamas atitinkamas valdžios dėmesys. Galų gale bendrasis tikslas sutelkia dėmesį į vietos gyventojų poreikius ir interesus, siekiant, „kad Programos rezultatai duotų apčiuopiamos naudos žmonėms, nors ne visada taip būna, kai įgyvendinamos didelės nacionalinės programos“.

Specialieji programos tikslai. Pirmas tikslas – sukurti pasaulio ekonomikoje galintį konkuruoti regioną, o tam reikalinga „didinti pasienio regiono konkurencingumą ir rinkų prieinamumą abiejose sienos pusėse“. Antras tikslas – siekti regiono, kuris yra perspektyvus ir patrauklus dėl gyvenimo kokybės, socialinės lygybės, aplinkos ir ryšių kanalų, tvaraus vystymosi, todėl būtina „pašalinti fizines kliūtis bendradarbiavimui per sieną, sustiprinti pasienio regiono socialinę sanglaudą, kultūrinį savitumą ir aplinkos kokybę“.

Programos prioritetai ir subprioritetai. Pirmas prioritetas – pasienio regiono konkurencingumas ir našumo augimas. Programos rengėjai numatė sutelkti dėmesį ir remti projektus, padėsiančius „sukurti daugiau darbo vietų, pagerinti teritorijos konkurencingumą ir užtikrinti tvarų verslo vystymąsi nedarant žalos gamtai“⁹⁶. Primąjį prioritetą sudaro trys subprioritetai, kurie detalizuoja, kokiais būdais bus siekiama prioriteto įgyvendinimo: 1.1 subprioritetas – mažos ekonominės infrastruktūros

⁹² Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. 2007m. gruodžio 21d p. 10 // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2977951723> [žr.2010.04.06]

⁹³ Ten pat, p. 21

⁹⁴ Ten pat, p. 31

⁹⁵ Ten pat, p. 32

⁹⁶ Ten pat, p. 33

modernizavimas; 1.2 subprioritetas – verslo aplinkos skatinimas; 1.3 subprioritetas – tvaraus turizmo abipus sienos plėtra ir kultūrinio / istorinio paveldo išsaugojimas.

Antras prioritetas – pasienio regiono sanglauda ir jų bendros kokybės gerinimas. Jis skirstomas į du subprioritetus: 2.1 subprioritetas – naujų socialinio ir kultūrinio bendradarbiavimo tinklų kūrimas bei esamų tinklų stiprinimas ir 2.2. subprioritetas – gyvenamosios aplinkos gerinimas. Antrasis prioritetas orientuotas į „bendrų paslaugų ir infrastruktūros darbo rinkoje, švietimo, sveikatos ir saugos (policija, ugniagesiai) sektoriuose kūrimą bei gerinimą, naujų bendradarbiavimo tinklų kūrimą ir dabartinių stiprinimą minėtose srityse“. Įgyvendinant antrąjį prioritetą bendri Lietuvos ir Lenkijos veiksmai numatyti kovojant su nedarbu, emigracija ir sprendžiant mažumų problemas, saugant biologinės įvairovės ir gamtos išteklius, sprendžiant ekologines problemas. Programos rengėjai numatė, kad, remiant ir įgyvendinant projektus pagal šį prioritetą, svarbų vaidmenį galėtų atlikti euroregionai ir vietos bendruomenės.

Trečias prioritetas – techninė parama. Programos rengėjai numatė, kad šis prioritetas yra skirtas programą administruojančioms institucijoms, ypač Jungtiniam techniniam sekretariatui. Techninė parama siekiama užtikrinti programos įgyvendinimo sklandumą ir veiksmingumą. Jis apima priemones, susijusias su programos dokumentų rengimu, kvietimų teikti paraiškas ir projekto įgyvendinimo administravimu, Programos valdymu, stebėseną ir kontrolę, programos reklamavimu ir viešu paskelbimu, konsultavimusi su socialiniais ir ekonominiais partneriais, duomenų bazių kūrimu ir t. t.

Programos biudžetas ir projektų finansavimas. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1083/2006 peržengiančio sieną bendradarbiavimo finansavimui iš viso numatyta skirti 5 576 385 149 EUR⁹⁷. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos biudžetas 84 339 823 eurai. Remiantis Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1083/2006, Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo veiksmų programoms, kai ne mažiau kaip vienas dalyvis priklauso valstybėms narėms, kurių vidutinis bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui 2001–2003 m. buvo mažesnis nei 85 % 25 ES narių vidurkio tuo pačiu laikotarpiu, ERPF parama neviršija 85 % finansavimo reikalavimus atitinkančių išlaidų⁹⁸. Lietuva ir Lenkija patenka į šią grupę, todėl programai skirto biudžeto ERPF dengiamos sumos skaitinė išraiška yra 71 688 850 eurų. Lyginant su 2004-2006 metų periodu, 2007-2013m. ERPF parama yra didesnė – ankstesnėje programoje tarp Lietuvos, Lenkijos ir Kaliningrado buvo dengiama 75 proc.

⁹⁷ 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantį Reglamentą (EB) N. 1260/1999, 21str. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:LT:PDF> [žr.2010.09.05]

⁹⁸ Ten pat, 53str. 3d.

projekto lėšų⁹⁹. Besiribojančiose teritorijose ERPF vykdomiems projektams finansavimas ženkliai mažesnis – 20 proc¹⁰⁰. Taip pat, kiekvienai prioritetinei kryptiai nustatomas fondo paramos didžiausias dydis ir didžiausia suma¹⁰¹. Pagal Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programą pirmajam prioritetui tenka 55% visos programos biudžeto (t.y. 46 386 904 eurai), antrajam – 39% (t.y. 32 892 530 eurų) ir trečiajam – 6% (t.y. 5 060 389 eurai).

Konkretus paramos dydis projektams priklauso nuo projekto tipo, kurių yra trys: nedidelės apimties projektai, viešojo konkurso projektai (arba atvirojo kvietimo projektai) ir strateginiai projektai. Nedidelės apimties projektai finansuojami iš Mažų projektų fondo (arba Smulkiųjų projektų fondo, SPF) ir įgyvendinami taikant supaprastintas paraiškų formas ir užtikrinant greitesnę sprendimų priėmimo procedūrą. Tokio tipo projektui skiriama ne didesnė kaip 100 000 eurų parama. Iš Mažų projektų fondo finansuojami projektai turi būti „minkšti“ (su apribotu tiekimo elementu) ir atitikti programos prioritetų tikslus. Programos rengėjai taip pat numatė galimybę, kad tais atvejais kai „galimiems pasienio regiono paramos gavėjams trūksta finansinių išteklių ir kad nėra galimybių gauti banko paskolų“, tuomet išankstiniai mokėjimai atliekami iš Mažųjų projektų fondo.

Viešojo konkurso projektai, tai įprasčiausia projektų rūšis. Projektai atrinkami konkurso būdu, nuolat viešai skelbiant kvietimus teikti paraiškas. Minimali vienam viešo konkurso būdu atrinktam projektui skiriama paramos suma – 100 000 eurų, maksimalus dydis neribojamas, tačiau rekomenduojama skirti ne daugiau 300 000 eurų¹⁰². Atvirojo kvietimo projektai yra pagrindiniai programos projektai. Strateginės svarbos projektais gali būti laikomi tie projektai, kurie padeda išspręsti esmines problemas, svarbias tvariam visos pasienio regiono teritorijos vystymuisi, ir turintys tvirtą politinę paramą nacionaliniu lygiu. Strateginiai projektai turi turėti aiškų poveikį visam pasienio regionui, būti visiškai parengti įgyvendinti, siekti Programos prioritetų tikslų bei atitikti tinkamumo finansuoti taisykles. Strateginiai projektai finansuojami be konkurencijos su kitomis paraiškomis, pateiktomis paskelbus viešą kvietimą teikti paraiškas. Šių projektų bendro finansavimo normą nustato Jungtinis stebėsenos ir valdymo komitetas kiekvienu konkrečiu atveju atskirai, tačiau rekomenduojama paramos suma nuo 300 000 iki 500 000 eurų.

⁹⁹ Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos Kaliningrado srities kaimynystės programa. 2006 m. rugsėjo mėn. p. 27// http://www.interreg3a.org/interreg/index.php?option=com_remository&Itemid=8&func=fileinfo&filecatid=184&parent=category [žr.2010.04.06]

¹⁰⁰ 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1080/2006 dėl Europos regioninės plėtros fondo ir panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1783/1999 1str. 1d. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0001:0011:LT:PDF> [žr.2010.04.06]

¹⁰¹ 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantį Reglamentą (EB) N. 1260/1999, 53str. 6d. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:LT:PDF> [žr.2010.09.05]

¹⁰² Atvirų kvietimų projektai <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?3807483883> [žr. 2010.09.19]

Atlikus glaustą Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos apžvalgą matyti, kad bendradarbiavimo teritorija pasirinkta atsižvelgiant į esminius pasienio regiono poreikius tiek ekonomikos, tiek infrastruktūros, tiek gyventojų atžvilgiu – akcentuojamas turizmo veiklos potencialas, būtinybė vystyti ir gerinti susisiekimo tinklą, pabrėžiama gausi tautinių mažumų koncentracija. Pagal šiuos veiksnius nustatyti atitinkami prioritetai, orientuoti į verslo ir turizmo plėtrą bei socialinių tinklų kūrimą ir gyvenimo kokybės gerinimą. Tikėtina, kad proporcingai kiekvienam prioritetui paskirta suma yra optimali, ir bus efektyviai panaudota įgyvendinant smulkius, atvirų kvietimų ir strateginius projektus. Padidinta ERPF finansuojama projekto dalis turėtų pritraukti daugiau projektų pareiškėjų skaičių.

2.3. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo patirtis ir rezultatai

Programos rengėjai, atsižvelgdami į ES reglamentus, nacionalinius ir vietos poreikius, suformavo bendro regiono bendradarbiavimo programą. Programos vykdymas įpusėjo, todėl galima analizuoti jos eigą, pasiektus rezultatus ir prognozuoti tendencijas. Tačiau prieš pereinant į atlikto tyrimo rezultatų analizę, tikslinga glaustai apžvelgti iki tol vykusį Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimą, pasiektus rezultatus, atliktus įvertinimus.

Dar iki narystės ES Lietuvos valstybės ilgalaikės raidos strategijoje buvo nurodyta, kad kaimyninių valstybių atžvilgiu nekintamas Lietuvos Respublikos užsienio ir saugumo politikos prioritetas yra „geros kaimynystės santykių su visomis savo regiono valstybėmis palaikymas (...), ir ypač svarbus bendradarbiavimas viešojo saugumo srityje su kaimyninėmis valstybėmis: Baltarusija, Estija, Latvija, Lenkija ir Rusija¹⁰³. Lietuva ir Lenkija turi keliasdešimt dvišalių sutarčių (kvos su terorizmu pasienyje, muitinių veikla ir pan.), trišalę sutarį dėl sienos sankirtų (trečioji šalis Rusija), tačiau glaudesnis bendradarbiavimas vyksta ES iniciatyvų kontekste.

Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną regiono veikla iš esmės prasidėjo 1994 m., kai Komisijos reglamente (EB) Nr. 1628/94 buvo numatyta sukurti PHARE bendradarbiavimo per sieną programą. Lietuva ir Lenkija nuo pat pradžios dalyvavo šioje programoje, kuri buvo įgyvendinama naudojant keletą skirtingų priemonių: nacionalines BPS programas, PHARE mažųjų projektų programą, o vėliau Mažųjų projektų fondą, CREDO programą, ECOS-OUVERTURE, PHARE / TACIS ir PHARE / INTERREG programas. Buvo įgyvendinti turizmui, ekonomikai, socialinei plėtrai skirti projektai, taip pat ir pasienio, transporto ir aplinkos infrastruktūros modernizavimo projektai.¹⁰⁴

¹⁰³ LR Seimo nutarimas dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos 2002m. lapkričio 12d. Nr. IX-1187, Vilnius // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=193888 [žr. 2010.09.05]

¹⁰⁴ Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. 2007m. gruodžio 21d., p. 29 // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2977951723> [žr.2010.04.06]

Vienas iš bendradarbiavimo kanalų yra Nemuno euroregionas, įkurtas 1997m. Euroregiono nariais tapo Gardino sritis (Baltarusija), Palenkės ir Varmijos-Mozūrijos vaivadijos (Lenkija), Alytaus ir Marijampolės apskritys (Lietuva)¹⁰⁵. Nemuno euroregiono iniciatyva daugiau kaip 250 įvairaus dydžio bendradarbiavimo per sieną projektų buvo bendrai finansuojami iš ES fondų¹⁰⁶. Olštyno subregionas yra įtrauktas kaip besiribojanti teritorija, kadangi 2005 m. Lenkijos Varmijos Mozūrų vaivadija ir Lietuvos Tauragės apskritis pasirašė bendradarbiavimo susitarimą; taip pat aktyvūs Olštyno universiteto palaikomi ryšiai su partneriais iš Lietuvos¹⁰⁷ Lomžos subregiono ir Kauno apskrities įtraukimą į programą lėmė, kad tarp jų yra pasirašytas bendradarbiavimo susitarimas. Vilniaus apskritis įtraukta iš esmės dėl glaudžių Šalčininkų rajono ryšių su Lenkijos pasienio regionais. Kaip nurodoma programoje Šalčininkų rajono savivaldybė yra pasirašiusi 18 bendradarbiavimo susitarimų kultūros ir turizmo srityje su Lenkijos pasienio subregionų savivaldybėmis ir šis bendradarbiavimas beveik visose srityse tęsiasi daugiau kaip 10 metų¹⁰⁸. Tikimasi, kad besiribojančių regionų įtraukimas į programą ne tik sustiprins iš anksčiau užmegztus ryšius, bet ir turės įtakos programos pareiškų skaičiui.

Bendradarbiavimo tarp Lietuvos ir Lenkijos patirtis su besiribojančiais regionais padėjo pamatus glaudesniajam bendradarbiavimui ES kontekste. Tačiau nepaisant pastangų, ne viskas buvo sėkminga. Iki Lietuvos narystės ES pagrindinė bendradarbiavimo problema tarp Lietuvos ir Lenkijos (taip pat tarp Lietuvos ir Latvijos) buvo sudėtinga sienų kirtimo procedūra: pasienio punktai neturėjo bendros informacinės sistemos, muitinės ir pasienio policija blogai organizavo patikrinimo procedūras¹⁰⁹ Anot autorių, situacija dėl sienų pasikeitė po Lietuvos įstojimo, tačiau išliko tokios problemos kaip kalbos berjeras, per mažai kvalifikuotų specialistų tiek regioniniame, tiek ir vietos lygmenyje, nepakankamai išvystyta infrastruktūra, nepakankama LR vyriausybės valia remti bendradarbiavimo abipus sienos iniciatyvas, projektų bendro finansavimo problema¹¹⁰. Kaip ir buvo minėta pirmoje dalyje, Lietuvai tapus ES nare dalyvavimas bendradarbiavimo per sieną programoje su Lenkija buvo vykdomas pagal INTERREG IIIA / Kaimynystės programą, skirtą Lietuvai, Lenkijai ir Rusijos Federacijos Kaliningrado

¹⁰⁵ Mažylis L., Bartkutė A., Tirvienė J. Euroregionų veiklos organizavimas Lietuvoje // Organizacijų vadyba: Sisteminiai tyrimai. 2004. Nr.30. p. 141

¹⁰⁶ Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. 2007m. gruodžio 21d., p. 29 // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2977951723> [žr.2010.04.06]

¹⁰⁷ Ten pat, p. 8

¹⁰⁸ Ten pat, p. 8

¹⁰⁹ Mažylis L., Bartkutė A., Tirvienė J. Euroregionų veiklos organizavimas Lietuvoje // Organizacijų vadyba: Sisteminiai tyrimai. 2004. Nr.30. p. 146

¹¹⁰ Ten pat, p. 146

sričiai (2004–2006). Anot programos rengėjų ji vertinama kaip dabartinės veiksmų programos pirmtake¹¹¹.

2004-2006 metų Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos Kaliningrado srities kaimynystės programoje buvo nurodyta, kad bendradarbiavimo abipus sienos ir socialinės-ekonominės sanglaudos pažangą sunku įvertinti kiekio atžvilgiu, nes ji yra netiesioginio pobūdžio ir išryškėja tik per ilgą laiką; taip pat dažnai sunku atskirti INTERREG programos poveikį nuo kitų regione įgyvendinamų programų poveikio. Todėl dažniausiai neįmanoma tiksliai apskaičiuoti programos rezultatų ir poveikio, arba tam reikia specialių apžvalgų bei išplėstinių brangių procedūrų.¹¹² Bet pasibaigus programai buvo atlikta išsami poveikio vertinimo ataskaita, kurioje konstatuojamas akivaizdus teigiamas programos poveikis.

Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos kaimynystės programos poveikio ataskaitoje, nurodyta, kad „net 93 proc. vertinimo metu atliktoje apklausoje dalyvavusių projektų vykdytojų nurodė, kad su Kaimynystės programos partneriais jie bendrauja ir naujas veiklas planuoja/vykdo ir pasibaigus projektui“¹¹³. Taigi, ši programa turėjo teigiamą poveikį tolesniam bendradarbiavimo skatinimui. Vertinant kam daugiausiai panaudotos lėšas poveikio ataskaitoje nurodytos šios pagrindinės sirtys: reikalingos infrastruktūros kūrimas (keliai, aplinkosaugos infrastruktūra, kt), įrangos reikalingos viešosios paslaugoms teikti pasienio regione įsigijimas, ekonominio aktyvumo skatinimas, gyvenimo kokybės gerinimas¹¹⁴. Po programos baigties buvo stebimas žymus poveikis turizmo sektoriuje – turistų srautai 2008m. iš Lenkijos į Lietuvą ir atvirkščiai pastebimai išaugo lyginant su 2005m. Remiantis poveikio ataskaitos duomenimis turistų srautai iš Lenkijos į Lietuvos pasienio regioną padidėjo 2-2,8 karto, o iš Lietuvos į Lenkijos pasienio regioną turistų srautas padidėjo 70 proc¹¹⁵. Tokiu pokyčius paaiškina tai, kad lyginant su kitais programos prioritetais, turizmo ir jo infrastruktūros vystymui buvo skirta didžiausia programos biudžeto dalis.

Remdamiesi praėjusiu laikotarpiu, dabartinės programos rengėjai atsižvelgė į galimas kliūtis 2007-2013m. Buvo išskirtos keturios esminės problemos¹¹⁶:

¹¹¹ Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. 2007m. gruodžio 21d., p. 29 // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2977951723> [žr.2010.04.06]

¹¹² Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos Kaliningrado srities kaimynystės programa. 2006 m. rugsėjo mėn. p. 24// http://www.interreg3a.org/interreg/index.php?option=com_remository&Itemid=8&func=fileinfo&filecatid=184&parent=category [žr.2010.04.06]

¹¹³ The Evaluation of Lithuania, Poland and Kaliningrad Region of Russian Federation Neighbourhood Programme 2004-2006: Final Report. 2009, November (Prepared by: BGI Consulting, UAB) p. 127 // <http://www.interreg3a.org/interregen/images/stories/dokumentai//BGI-final.pdf> [žr. 2010.09.10]

¹¹⁴ Ten pat, p. 128

¹¹⁵ Ten pat, p. 28

¹¹⁶ Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. 2007m. gruodžio 21d., p. 31 // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2977951723> [žr.2010.04.06]

1) Įgyvendinimas. Įgyvendinimo struktūra yra sudėtinga, t. y. įgyvendinant Programą dalyvauja daug įvairių institucijų. Rimta problema yra Programos procedūrų (ypač susijusių su pinigų srautais) sudėtingumas, dėl kurio kartais dubliuojasi Lietuvos ir Lenkijos institucijų veiksmai. 2) Kalbos klausimas. Paraiškų rengimo metu partneriai dažnai nesupranta vieni kitų dokumentų; egzistuoja nesusikalbėjimo problema; santraukoje anglų kalba dažnai būna neperteikta projekto esmė. Ir galiausiai, sutarties sudarymo metu tam, kad būtų pasirašyta sutartis, visi projekto dokumentai turi būti išversti į lenkų kalbą; priešingu atveju Lenkija neskiria bendrojo finansavimo. 3) Sunkumai, susiję su duomenų matematinio perskaičiavimu. Įgyvendindami ankstesnę INTERREG IIIA / Kaimynystės programą, pareiškėjai turėjo galimybę pateikti paraiškas anglų kalba arba nacionalinėmis kalbomis. Todėl reikalavimus atitinkančios išlaidos buvo nurodytos eurai arba nacionaline valiuta. Dėl to kai kuriuos dydžius teko perskaičiuoti taikant skirtingus valiutų keitimo kursus. 4) Regioniniai informacijos centrai turėtų geriau užtikrinti informacijos nenutrūkstamumą. Siekiant šio tikslo, informacijos centrams turėtų būti skirta lėšų, kad jie galėtų įdarbinti žmonių, kurie dirbtų visą darbo dieną ir būtų atsakingi tik už Programos reikalus.

Programos rengėjai nusprendė, kad bus supaprastinta Programą įgyvendinančių institucijų struktūra. Nuspręsta naudoti anglų kalbą kaip vienintelę kalbą teikiant paraiškas. Tikėtina, kad šios korekcijos turės teigiamos naudos programos sėkmei ir poveikiui.

Taigi, Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimas pasienyje turi keliolikos metų patirtį. Jis paremtas tiek dalyvavimu įvairiose ES regioninėse programose, tiek dvišalių santykių pagrindu tarp regionų/apskričių, tarp miestų, tarp universitetų ir kitų įstaigų bei organizacijų. Įstojimas į ES dar labiau paskatino Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo procesus. Kaip parodė atlikta Lietuvos, Lenkijos ir Kaliningrado srities kaimynystės analizė poveikis pasienio regione yra akivaizdus: padidėjo turistų srautai, tarp projektų partnerių tęsiamas bendradarbiavimas naujuose projektuose ir kt. Dabartinės programos rengėjai atsižvelgė į buvusių programų trūkumus, kuriuos reiktų spręsti: procedūrų sudėtingumas, kalbos skirtumai, tikslaus išlaidų apskaičiavimo problemos (dėl valiutų kursų), informavimo centrų darbo efektyvinimas.

Apibendrinant antrąją dalį, neofunkcionalistinė prieiga Lietuvos ir Lenkijos atveju yra diskutuotina. Tačiau patraukli yra „palaiptinio bendradarbiavimo sklidimo“ koncepcija, kadangi tikėtina jog ES finansinės paramos įtaka skatina bendradarbiavimo tęstinumą tarp subjektų Lietuvos ir Lenkijos pasienyje. Dabartinės programos glausta apžvalga parodė, kad jos rengėjai tikslingai parinko bendradarbiavimo teritoriją, atsižvelgiant į geografinius parametrus, palankius vystyti ypač turizmo veikloms, gausius tautinių mažumų pasienio regione susitelkimus (palanku žmonių mainų ir kultūriniam

projektams vystyti), ir regionų ankstesnę bendradarbiavimo patirtį. Nustatyti programos prioritetai yra būtent skirti minėtų veiklų vystymui – turizmui, socialinių tinklų kūrimui. Svarbus faktas, kad dabartinėje programoje ERPF finansuoja didesnę sumą, tai turėtų būti vienas iš motyvų skatinantis dalyvius labiau įsitraukti į programą. Lenkijos ir Lietuvos bendradarbiavimo patirties apžvelga parodė, jog bendradarbiavimo per sieną programos ženkliai prisideda ne tik prie verslo skatinimo (pvz., turizmas), bet ir padeda išlaikyti bendradarbiavimo tarp partnerių tęstinumą.

3. PRAKTINIS LIETUVOS IR LENKIJOS BENDRADARBIAVIMO PER SIENĄ PROGRAMOS TYRIMAS

Siekiant nustatyti Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos poveikį pasienio regionams (esamą ir prognozuojamą), reikalinga atlikti statistinius skaičiavimus. Statistiniai skaičiavimai atlikti, remiantis oficialiais dokumentais, skelbiamais viešoje erdvėje: Jungtinio techninio sekretoriato informacija apie patvirtintus įgyvendinamus pirmojo¹¹⁷, antrojo¹¹⁸, trečiojo¹¹⁹ atviro kvietimo projektus bei strateginius projektus¹²⁰; taip pat Smulkių projektų fondą administruojančių VšĮ „PVC“ ir „Euroregion Niemen“ asociacijos skelbiama informacija apie įgyvendinamus pirmojo¹²¹, antrojo¹²², trečiojo¹²³ etapų projektus. Atlikus skaičiavimus buvo įvertinti šie rodikliai: patvirtintiems projektams skirta bendra suma, projektų pasiskirstymas pagal prioritetus ir pagal taikomą sritį, įgyvendintų projektų lėšų suma (šiam darbe laikoma, kad projektas įgyvendintas jei užbaigtas iki 2010.12.01), dalyvaujančių partnerių aktyvumas. Atsižvelgiant į šią informaciją bus galima nustatyti, kuriose srityse ir teritorijose tikėtinas didesnis programos poveikis. Antrame skyriuje pateikti projektų dalyvių ir su programos vykdymu susijusių ekspertų anketinės apklausos rezultatai. Bus palygintos dalyvių ir vykdytojų pozicijos, pateikti programos perspektyvų vertinimai.

3.1. Programos projektų statistinė analizė

Nuo programos pradžios iki 2010.12.01 buvo patvirtinti ir pradėti vykdyti 84 projektai (55 Smulkių projektų fondo projektai (toliau SPF projektai), 27 atviro kvietimo projektai ir 2 strateginiai projektai). Dalis projektų yra baigti, kita dalis tebevykdomi, dar kita – laukia patvirtinimo finansavimui. Programa įpusėjo, iki jos pabaigos liko dar 3 metai, todėl tikslinga paanalizuoti pasiektą rezultatą.

Projektų pasiskirstymas pagal prioritetus ir subprioritetus. Patvirtinti projektai pagal prioritetus pasiskirstę tolygiai (žr. diagramą nr.1): 41 projektas vykdomas pagal 1 prioritetą („Pasienio

¹¹⁷ Projektai, patvirtinti 1-ojo kvietimo metu // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?412982176> [žr. 2010.10.20]

¹¹⁸ Projektai, patvirtinti 2-ojo kvietimo metu // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2982499935> [žr. 2010.10.20]

¹¹⁹ Lietuva-Polska Express. November, 2010. Vol. 2010, Issue 7(10) 4-5p. // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2600281475> [2010.11.20]

¹²⁰ Lietuva-Polska Express. September, 2010. Vol. 2010, Issue 6(9) // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2600281475> [žr. 2010.10.20]

¹²¹ I etapo projektų sąrašas ir aprašymas // http://www.spf-info.eu/images/dokumenty/grant_contact_list_lt.pdf [žr. 2010.10.20]

¹²² II etapo projektų sąrašas ir aprašymas // http://www.spf-info.eu/images/dokumenty/grant_contact_list_lt_2.pdf [žr. 2010.10.20]

¹²³ III etapo projektų sąrašas ir aprašymas // http://www.spf-info.eu/images/dokumenty/3_round%20lt.pdf [žr. 2010.10.20]

regiono konkurencingumo ir našumo augimas“), 43 – pagal 2 prioriteta („Pasienio regiono sanglauda ir jų bendros kokybės gerinimas“).

Pirmojo prioriteto projektams jau paskirta virš 28 mln. eurų, t.y. apie 60 proc. visų prioritetui numatytų lėšų (iš viso buvo numatyta virš 46,3 mln.eurų). Antrojo prioriteto

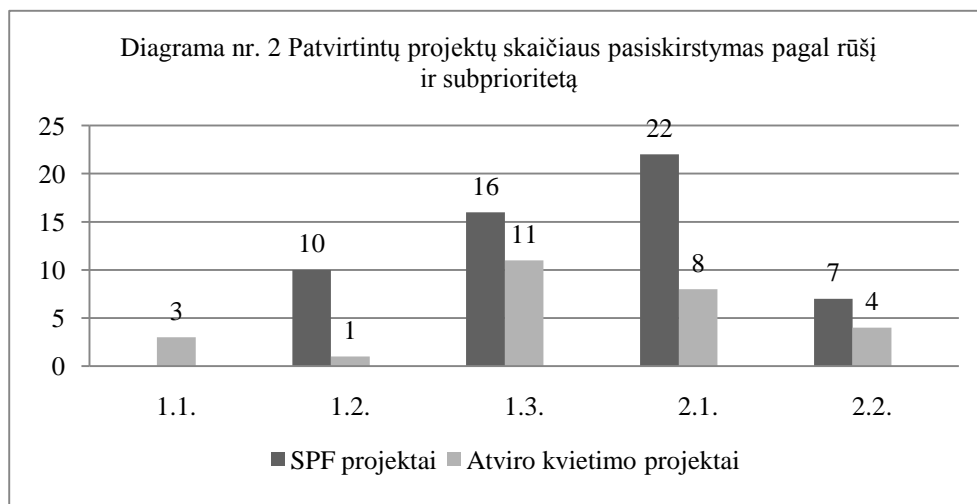
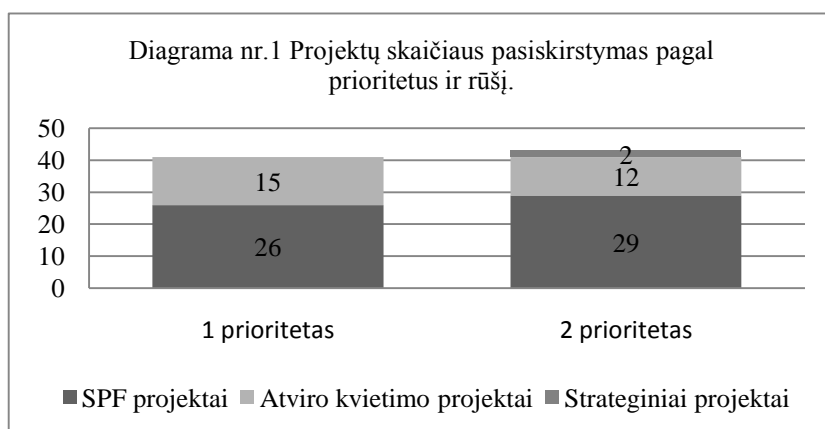
projektams paskirta 28,7 mln. eurų; tai sudaro 87 proc. prioritetui numatytų lėšų (iš viso numatyta apie 32,9 mln. eurų).

Kaip matyti, yra išnaudotos beveik visos antrojo prioriteto lėšos. Taip pat pažymėtina, kad per pirmus du atvirų projektų kvietimus buvo išnaudota visa suma skirta 2 prioritetui¹²⁴. Taigi, įpusėjus programai išaiškėja tolimesnė tendencija – beveik visi būsimi projektai bus vykdomi pagal 1 prioriteta.

Detaliau paanalizavus SPF ir atviro kvietimo projektų pasiskirstymą pagal subprioritetus (žr. diagramą nr.2) matyti, kad daugiausiai projektų vykdoma pagal 1.3 ir 2.1 subprioritetus, t.y.

„Tvaraus pasienio regiono

abipusio turizmo skatinimas ir kultūros bei istorijos paveldo išsaugojimas“ ir „Naujų socialinio ir kultūrinio bendradarbiavimo tinklų kūrimas bei esamų tinklų stiprinimas“. Pagal 1.3. subprioritetą įvykdyta/vykdoma 29 proc. SPF projektų ir 41 proc. atviro kvietimo projektų. Pagal 2.1. subprioritetą – įvykdyta/vykdoma 40 proc. SPF projektų ir 30 proc. atviro kvietimo projektų. Smulkūs projektai nėra vykdomi pagal 1.1 subprioritetą „Mažos ekonominės infrastruktūros modernizavimas“, kadangi jie, kaip ir buvo minėta antroje dalyje, dažniausiai (su tam tikromis išimtimis) skirti „minkštomis“ investicijoms.

¹²⁴ Lietuva-Polska Express. September, 2010. Vol. 2010, Issue 6(9). P. 2 // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2600281475> [žr. 2010.10.20]

Žinoma, vien tik remiantis projektų skaičiumi negalima vertinti programos poveikio. Didelės reikšmės turi projektams skirtos sumos dydis.

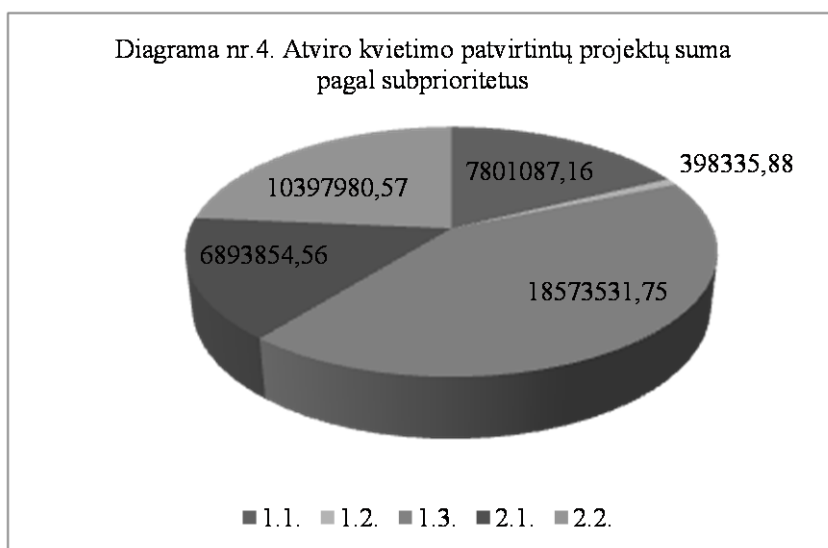
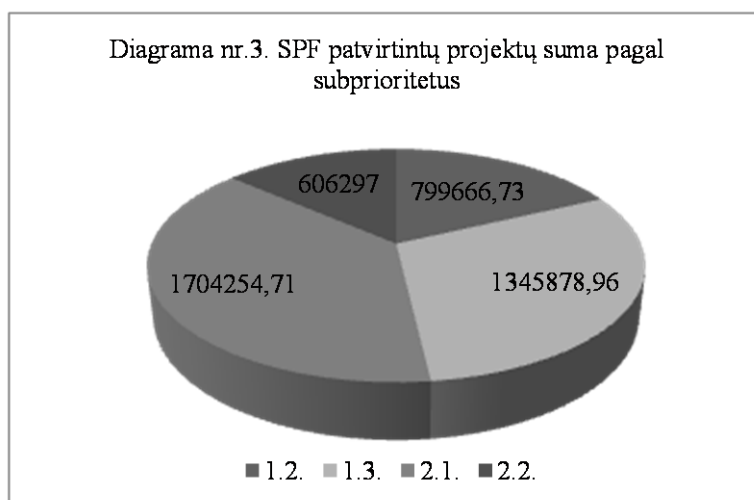
Įvertinus įvykdytų/ vykdomų projektų skaičiaus santykį su jiems skirtu finansavimu, SPF projektų atveju išryškėja tiesioginė priklausomybė tarp vykdomų projektų skaičiaus ir skirto finansavimo. Daugiausiai projektų yra

vykdoma ir didžiausia suma yra paskirta 2.1. subprioriteto projektams (22 projektai, 1,7 mln. eurų). Atitinkamai mažėjančia tvarka išsidėstę likę subprioritetai: 1.3. subprioritetas (16 projektų, 1,34 mln. eurų), 1.2. subprioritetas (10 projektų, 0,79 mln. eurų) ir 2.2. subprioritetas (7 projektai, 0,6 mln. eurų) (žr. diagramą nr.3).

Atviro kvietimo projektams skirtos sumos SPF projektų atžvilgiu ženkliai didesnės (žr. diagramą nr. 4). Daugiausiai vykdoma ir didžiausia suma yra skirta 1.3. subprioriteto projektams – 11 projektų, 18,5 mln. eurų. Antras pagal skirtą finansavimą yra 2.2. subprioritetas – 4 projektai, 10,4 mln. eurų („Gyvenamosios aplinkos gerinimas“). Taip pat stambūs finansavimo atžvilgiu yra pagal 1.1. subprioritetą vykdomi projektai – 3 projektai, 7,8 mln. eurų. Aštuoniems

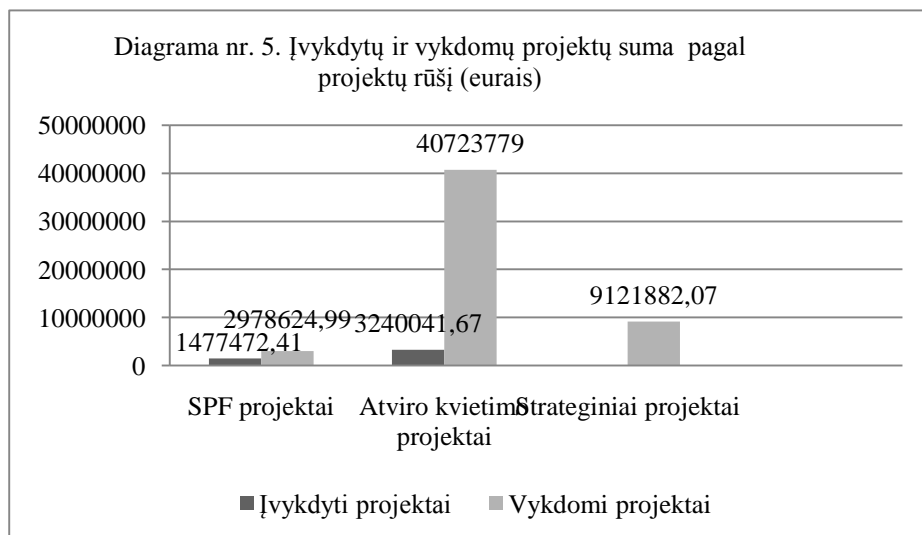
2.1. subprioriteto projektams skirta apie 6,9mln eurų, ir mažiausia suma skirta 1.2. subprioritetui – 1 projektas, 3,9mln. eurų („Verslo aplinkos skatinimas“). Strateginiai projektai yra tik du, tačiau jų abiejų vertė viršija 9,1 mln. eurų.

Įvykdyti ir vykdomi projektai. Nors nemaža dalis programai skirtų lėšų jau paskirstyta, tačiau didžioji dalis patvirtintų projektų dar nebaigti įgyvendinti. Iki 2010m. gruodžio 1d. iš visų 84 pradėtų vykdyti projektų 27 projektų įgyvendinimas baigtas (32porc.). Bendra įgyvendintų projektų finansavimo

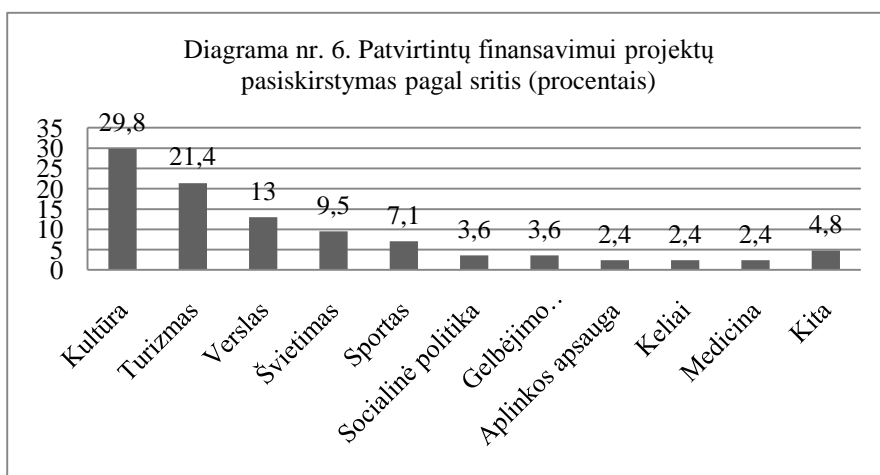

suma siekia virš 4,71mln. eurų. (iš 57,8 mln. eurų). Kol kas didžiausia įgyvendintų projektų suma tenka atviro kvietimo projektams – 3,2mln eurų, tačiau kita vertus dar nebaigta projektų už 40,7 mln.eurų (žr. diagramą nr.5). Čia išryškėja SPF projektams būdingas bruožas

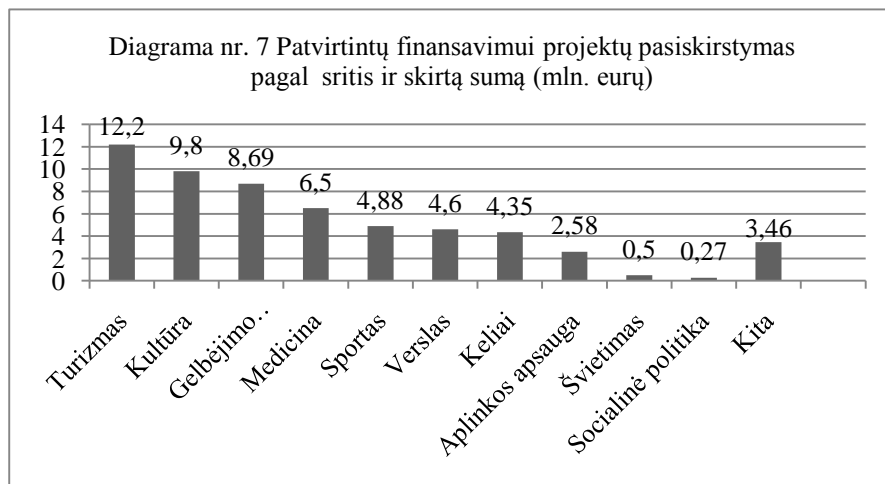
– greitesnis poveikio efektas, kadangi iš 4,45 mln. eurų, skirtų patvirtintiems projektams vykdyti, jau įgyvendinta projektų už 1,47 mln.eurų (apie 33proc.).

Išanalizavus 84 patvirtintų finansavimui projektų aprašus, nustatyta, kad daugiausiai projektų yra įvykdyta/ vykdoma kultūros (29,8proc.) ir turizmo srityse (21,4proc.). Kiek mažiau verslo skatinimui (13proc.), švietimo sričiai (9,5proc.) ir sporto renginiams (7,1proc.). 3,6proc. tenka projektams susijusiems su socialine politika ir gelbėjimo tarnybų veikla. 2,4 proc. projektų vykdoma aplinkos apsaugos, kelių tiesimo ir medicinos modernizavimo srityse. Likę pavieniai projektai susiję su muitinės veikla, nuotekų sistemos sutvarkymu, nevyriausybinėmis organizacijomis, buhalterijų bendradarbiavimu (žr. diagramą nr. 6).

Tačiau atsižvelgus į kiekvienos srities projektams skirtą finansavimą (žr. diagramą nr. 7), poveikio pasienio regione struktūra pagal sritis pasikoreguoja, kadangi kai kurie projektai yra minimalūs skaičiumi, bet pakankamai stambūs finansiniu atžvilgiu. Tai būdinga strateginiams

projektams ir didesniems atviro kvietimo projektams. Turizmo ir kultūros srities projektams skirta daugiausiai lėšų. Nors verslo ir švietimo iniciatyvų pakankamai daug, tačiau pagal projektų vertę šioms sritims atitinkamai tenka šešta ir devinta pozicijos. Remiantis tokia statistika galima daryti prielaidą, kad programos poveikis iš esmės daromas turizmo ir kultūros srityse. Turizmo rūšys įvairios: kaimo, vandens, aviacinis turizmas. Taip pat numatyta projektų siekiančių skatinti tuzimo verslo aplinką. Tačiau kultūros poveikio apčiuopiamumas ambivalentiškas, kadangi viena vertus dažniausiai kultūriniai projektai įgyvendinami dainų, šokių ir tradicinių amatų švenčių bei istorinio pobūdžio seminarų ir kitų renginių pavidalu. Kita vertus poveikis kultūros srityje bus pastebimas per sukurtą kultūrinę infrastruktūrą.

Po turizmo ir kultūros trečioje ir ketvirtoje pozicijoje yra projektai susiję su gelbėjimo tarnybų veikla ir medicinos sritimis. Tokį išsidėstymą lėmė, kad su šiomis sritimis yra susiję du strateginiai projektai ir trys stambūs atviro kvietimo projektai. Pirmojo strateginio projekto “PL-LT 112. Gelbėjimo pajėgų valdymas ir Europos pagalbos numerio administravimo sistema” pagrindinis partneris yra Valstybinės priešgaisrinės tarnybos vaivadijos departamentas Balstogėje ir dar 6 partneriai. Antrojo projekto “Greitosios pagalbos tobulinimas panaudojant pasienio zonos medicinos įstaigų bendradarbiavimą” pagrindinis partneris yra VšĮ Marijampolės ligoninė ir dar 7 partneriai¹²⁵. Šiais projektais pasienio regione bus sukurta nauja ir suderinta informacinė gelbėjimo sistema ir bus modernizuotos 6 ligoninės (Marijampolėje, Lazdijuose, Vilkaviškyje, Suvalkuose, Balstogėje, Augustave), Suvalkų greitosios pagalbos punktas ir Vilkaviškio pirminės sveikatos priežiūros centras¹²⁶.

Sporto veiklos, verslo skatinimo ir kelių tiesimo pasienio regione projektai pagal skirtą finansavimą yra apylygiai. Sportinei veiklai skirtų projektų rezultatas bus ne tik sportinės varžybos

¹²⁵ Strateginiai projektai // www.lietuva-polska.eu/index.php?2848041685

¹²⁶ Lietuva-Polska Express. September, 2010. Vol. 2010, Issue 6(9) p. 4 // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2600281475> [žr. 2010.10.20]

(daugiausiai tarp jaunimo), bet ir sportinio inventoriaus modernizavimas. Įvairūs projektai, skirti mažoms ir vidutinėms įmonėms, buvusių pasienio regiono pramonės zonų rekonstravimui, turizmo verslo vystymui suaktyvins bendradarbiavimą tarp pasienio regiono verslininkų, pritrauks investicijų. Pasienio regione (Vilkaviškio ir Lazdijų savivaldybėse, Suvalkų pavieta, Rutka-Tartak, Punsko, Suvalkų ir Krasnapolio valsčiuose) bus rekonstruota 32783 km kelių^{127,128}. Tai pagerins susisiekimą ir suaktyvins turizmo srautus. Aplinkos apsaugos projektai apima investicijas į energijos taupymą ir upių taršos mažinimą. Žmonių gyvenimo kokybę Suvalkų valsčiaus ir Marijampolės savivaldybėse pagerins vandentiekio ir nuotekų sistemos sutvarkymas. Galiausiai pasienio regione jau įgyvendintas muitinės tarnybų veiksmų efektyvumą gerinantis projektas.

Dabar yra įgyvendinta trečdalis projektų, todėl realus apčiuopiamas programos poveikis turėtų išryškėti antroje 2011 pabaigoje. Taip pat sprendimo dėl finansavimo laukia dar 47 SPF projektai¹²⁹ ir 17 atvirojo kvietimo projektų (JSVK posėdis dėl atvirojo kvietimo projektų vyks 2010m. gruodžio 14-15d. Augustave, Lenkijoje¹³⁰). Atsižvelgiant į tai, kad pirmojo prioriteto lėšų liko daugiausiai, tikėtina, jog dauguma naujų projektų taip pat bus susiję su turizmu ir kultūra. Dabartinė Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos situacija patvirtina pirmoje dalyje pateiktų tyrinėtojų išvalgas, kad šios programos yra naudingiausios vystant turizmą ir skatinant vietinį verslą, taip pat modernizuojant susisiekimo infrastruktūrą, gerinant regiono gyventojų gyvenimo kokybę (gelbėjimo tarnybų veikla, medicinos įstaigų modernizavimas, aplinkos pasauga). Tačiau švietimo ir socialinės politikos projektai yra menki.

¹²⁷ Projektai, patvirtinti 2-ojo kvietimo metu // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2982499935> [žr. 2010.10.20]

¹²⁸ Lietuva-Polska Express. November, 2010. Vol. 2010, Issue 7(10) p.4// <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2600281475> [2010.11.20]

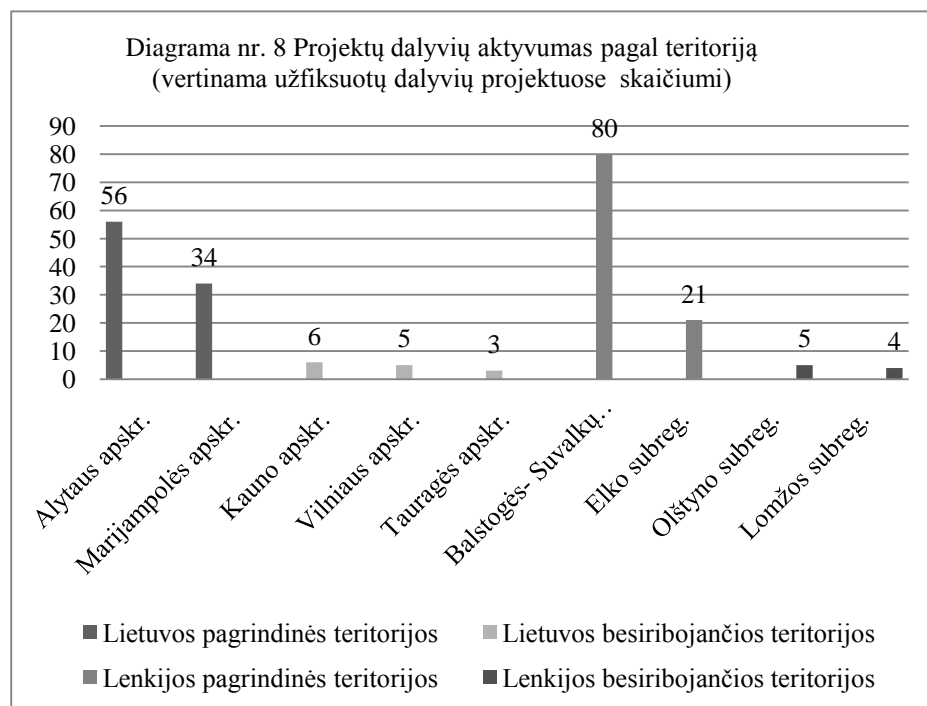
¹²⁹ Sąrašas smulkiųjų projektų, rekomenduojamų gauti paramą iš SPF (2010.06.29-30) // http://www.spf-info.eu/images/dokumenty/ranking/ranking_list_4_lt.pdf [žr. 2010.11.20]

¹³⁰ Lietuva-Polska Express. November, 2010. Vol. 2010, Issue 7(10) p.1// <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2600281475> [2010.11.20]

Taip pat svarbu įvertinti partnerių aktyvumą pagal teritoriją, t.y. kiek kartų iš atitinkamos teritorijos buvo užfiksuotas partnerių įsitraukimas į projektus. Teritorijoje, kurioje dalyviai yra aktyvesni ir jų įsitraukimas į programą yra dažnesnis, tikėtinas didesnis programos poveikio rezultatų matomumas (įvairūs kultūriniai renginiai), tiek didesnių investicijų pritraukimas, o su jomis turizmo ir kitokio verslo suaktyvėjimas.

Įvertinus visų projektų (smulkių, atviro kvietimo ir strateginių) partnerių pasiskirstymą pagal teritorijas nustatyta, kad Lietuvos pusėje aktyviausi dalyviai yra iš Alytaus apskrities – projektuose dalyviai iš Alytaus užfiksuoti 56 kartus (žr. diagramą nr. 8). Pažymėtina, kad didžiausią indėlį įnešė Alytaus savivaldybės administracija. Aktyviausi projektų dalyviai Lenkijos pusėje yra Balstogės-Suvalkų subregione (dalyvių iš šio regiono užfiksuota 80 kartų). Daugiausiai projektų dalyvių šiame regione yra iš Suvalkų pavieto (dominuoja Punkskas) ir Suvalkų miesto. Antra pagal aktyvumą Lietuvoje yra Marijampolės apskritis (dalyvių iš šio regiono užfiksuota 34 kartus), Lenkijoje – Elko subregionas (dalyvių iš šio regiono užfiksuota 21 kartą).

Tiek Lietuvos, tiek Lenkijos pusėje, dalyvių iš besiribojančių teritorijų aktyvumas, nepaisnant antroje dalyje minėtų programos rengėjų lūkesčių, yra nedidelis. Kita vertus, šių teritorijų dalyviai (išskyrus Tauragės, Kauno ir Vilniaus apskritis) yra įtraukti į strateginius projektus, kurie yra stambūs finansine prasme. Bent vienas dalyvis iš besiribojančių teritorijų yra tiesiogiai įtrauktas į atviro kvietimo projektų vykdymą (išskyrus Lomžos subregionas, kuris tiesiogiai atviro kvietimo projektuose nedalyvauja). Kita besiribojančių teritorijų pasyvumo priežastis – skiriamas žymiai mažesnis finansavimas, t.y. 20 proc.

Taigi, statistinė projektų analizė rodo, kad bendra visų patvirtintų vykdyti projektų suma siekia 57,8 mln. eurų. Antrojo prioriteto lėšos beveik išnaudotos, todėl likusiu programos laikotarpiu tikėtina,

kad daugiausia projektų bus vykdoma pagal pirmąjį prioritetą. Paklausiausi subprioritetai yra 1.3 ir 2.1, tai būtent tuzimo ir kultūros paveldo bei socialinio bendradarbiavimo sritys. Detalesnė projektų analizė parodė, kad daugiausiai lėšų yra skirta projektams, susijusiems su turizmo ir kultūros sritimis. Kelių rekonstrukcijos pagerins susiekimą ir suaktyvins turistų srautus. Svarbų indėlį pasienio regiono poveikiui (žmonių gyvenimo kokybei ir saugumui) turės gelbėjimo tarnyba ir medicinos infrastruktūros modernizavimas, kuriems taip pat skirtas didelis finansavimas. Tačiau siekiant visapusiškai įvertinti programos poveikį svarbu atsižvelgti ir į projektuose dalyvaujančių subjektų bei projektus administruojančių ekspertų požiūrį į programą.

3.2. Programos dalyvių ir ekspertų apklausos rezultatai

Atliekant tyrimą, buvo vykdoma programos projektuose dalyvaujančių partnerių ir programą administruojančių institucijų atstovų iš Lietuvos ir Lenkijos apklausa. Buvo gauta 16 anketų, kuriose pateikiama informacija apie 23 projektus (2 strateginiai, 18 iš atviro kvietimo projektų ir 3 iš smulkių projektų fondo), ir 8 anketos, užpildytos ekspertų iš pagrindinių programą vykdančių institucijų (LR VRM Regioninės politikos departamento, Jungtinio techninio sekretoriato, Jungtinio stebėsenos ir valdymo komiteto ir Varmijos-Mozūrų vaivadijos maršalkos įstaigos). Gauta informacija padės pažvelgti į vykstantį Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimą per sieną iš dalyvių ir vykdytojų vertinimų pusės.

Bendradarbiavimas tarp partnerių. Pirmoje darbo dalyje buvo iškeltas klausimas, ar tolesni besiribojančių pasienio regionų bendruomenių ir institucijų bendri projektai vykdomi tik dėl galimybės pasinaudoti finansine parama, ar dėl galimybės ir toliau tęsti lig tol sėkmingą bendradarbiavimą. Siekiant atsakyti į šį klausimą, reikia nustatyti: 1) kiek respondentų turėjo dalyvavimo patirties bendradarbiavimo per sieną programose, 2) jei turėjo patirties, ar toliau palaiko ryšius su partneriais, 3) ar dalyvavimas ankstesnėse programose turi įtakos partnerių paieškai naujose programose, 4) koks yra bendradarbiavimas projekto metu ir po jo baigties (2, 3, 5 ir 6 anketų klausimai)¹³¹.

Iš visų respondentų 50proc. jau turėjo dalyvavimo patirties ankstesnėse bendradarbiavimo per sieną programose, tokiose kaip INTERREG IIIA Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos Kaliningrado srities kaimynystės programa, INTERREG IIIB ir Phare BAS programa. Į klausimą, ar po projekto baigties partneriai ir toliau palaiko ryšius, visi respondentai į šį klausimą atsakė teigiamai. Išimtis vienas respondentas, kuris nurodė, kad su vienu iš trijų partnerių ryšių nebepalaiko. Analizuojant anketų duomenis, buvo nustatyta, kad dalyvių patirtis ankstesnėse bendradarbiavimo per sieną programose tampa reikšminga, ieškant partnerių naujiems projektams.

¹³¹ Žr. 2 ir 3 priedus p. 69, 72

Visų respondentų, kurie bendradarbiavimo per sieną projektuose dalyvauja ne pirmą kartą, atsakymuose į klausimą „Kaip radote projektui reikalingą partnerį?“ dominuoja atsakymas, kad partneriai yra iš anksčiau įgyvendintų projektų. Tai įrodo, kad ankstesnis bendradarbiavimas analogiškose programose yra tęsiamas ir toliau. Tokiu būdu patvirtinamas teigiamas bendradarbiavimo per sieną programos poveikis bendradarbiavimo pasienio regione plėtojimui. Kiti partnerių paieškos šaltiniai, kuriuos paminėjo respondentai, tai sulauktas kvietimas iš kitų partnerių, partneriai yra iš miestų, kurie yra sudarę bendradarbiavimo sutartis, partneris surastas atidaromoje programos konferencijoje.

Respondentai, kurie dalyvauja programoje pirmą kartą, dažniausiai sulaukė kvietimo iš tos pačios arba kitos šalies partnerio (50 proc.). 37,5 proc. nurodė, kad partnerio pasirinkimo pagrindu buvo iš anksčiau vykdytas bendradarbiavimas kitose srityse (bendradarbiavimo sutartys, ryšiai tarp savivaldybių, darbinių santykių palaikymas). 12,5 proc. respondentų nurodė, kad partnerį susirado atidaromoje programos konferencijoje. Taigi, apklausos rezultatai liudija, kad Lietuvos ir Lenkijos pasienyje aptinkama neofunkcionalistų „palaipsnio bendradarbiavimo sklidimo“ koncepcijos apraiškų. Dalies partnerių dalyvavimas bendradarbiavimo per sieną srityje išsivystė iš ankstesnių ryšių kitose srityse.

Tikėtina, kad bendradarbiavimo tęstinumą tarp partnerių kituose projektuose gali lemti palaikomų ryšių pobūdis. Visi respondentai turėjo įvertinti bendradarbiavimą su projekto partneriais projekto metu ir po jo (tuo atveju kai respondento dalyvavimas projekte jau baigtas). Įvertinus atsakymus respondentų, kurie jau baigė dalyvavimą projektuose, paaiškėjo, kad bendradarbiavimas tarp partnerių absoliučioje daugumoje projektų (75proc.) buvo glaudus tiek projekto įgyvendinimo metu, tiek ir po projekto. Formalūs/ dalykiniai santykiai tarp partnerių projekto metu, tiek ir po jo išliko 15 proc. projektų. Ryšiai tarp partnerių nebuvo toliau palaikomi po 5 proc. projektų baigties (bendradarbiavimas projekto metu buvo formalus/ dalykinis). Taip pat buvo 5 proc. projektų, kurių įgyvendinimo metu bendradarbiavimas tarp partnerių buvo glaudus, tačiau po projekto išliko tik formalūs/ dalykiniai santykiai.

Išanalizavus duomenis tų respondentų, kurie dalyvauja bendradarbiavimo per sieną programose ne pirmą kartą ir jau įgyvendino bendrus 2007-2013 programos projektus su buvusiais partneriais, paaiškėjo, kad daugumoje projektų (70proc.) bendradarbiavimas buvo glaudus, penktadalyje projektų (20proc.) bendradarbiavimas buvo formalus ir išliko toks po projekto. Visi respondentai, kurie dalyvauja programoje pirmą kartą ir jau baigė projektus, nurodė, jog bendradarbiavimas su partneriais buvo glaudus ir išliko toks po projekto. Remiantis šiais rezultatais, galima daryti išvadą, kad glaudus bendradarbiavimas projekto metu daugeliu atvejų (t.y. bent $\frac{3}{4}$) išlieka toks ir po jo baigties. Respondentai, atstovaujantys 78proc. tebevykdomų projektų, nurodė, kad dabar bendradarbiavimas su partneriais yra glaudus, todėl galima prognozuoti, kad bendradarbiavimas tarp šių partnerių $\frac{3}{4}$ atvejų išliks glaudus ir toliau.

Programos dalyvių motyvai. Ankstesni ryšiai ir bendri projektai, glaudžių ryšių palaikymas po projektų baigties – pakankamai svarbūs veiksniai bendradarbiavimo tęstinumui naujose programose, tačiau ar tai yra pagrindiniai motyvai, skatinantys įsitraukti į bendradarbiavimo per sieną programą. Projektų dalyvių apklausa parodė (žr. lentelę nr. 1), kad pagrindinis motyvas, paskatinęs dalyvauti programoje yra ES paramos galimybės (40 proc. pasirinktų atsakymų). Antras pagal svarbą visiems respondentams motyvas yra galimybės užmezgti ir vystyti naujus ryšius su partneriais iš Lietuvos/Lenkijos (30 proc.). Tuo tarpu ankstesnis dalyvavimas panašiose programose (taikoma subjektams dalyvaujantiems ne pirmą kartą) yra trečias pagal svarbą (10 proc.). Tokia pati situacija yra ir su dalyvaujančiais pirmą kartą, tik šiuo atveju įsitraukimo į programą motyvas yra ne jų pačių, o kitų vietos organizacijų/ įstaigų patirtis panašiose programose (10 proc.). Kitas faktorius, paskatinęs dalyvauti bendradarbiavimo per sieną programoje, kurį nurodė kai kurie respondentai yra kvietimas sulauktas iš Lenkijos/ Lietuvos partnerių (6,7 proc.).

1. lentelė. Atsakymų į klausimą „Kas paskatino dalyvauti 2007-2013m. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programoje?“ pasiskirstymas pagal pasirinkto varianto dažnumą (vertinama procentais).

Eil. Nr.	Atsakymų variantai	Atsakymų dažnumas
1.	ES paramos galimybės	40
2.	Ankstesnis dalyvavimas panašiose programose	10
3.	Kitų vietos organizacijų/ įstaigų patirtis panašiose programose	10
4.	Naujų ryšių su partneriais iš Lenkijos/ Lietuvos užmezgimo ir vystymo galimybės	30
5.	Kvietimas, sulauktas iš Lenkijos/Lietuvos partnerių	6,7
6.	Kita	3,3
	Viso:	100

Iš gautos informacijos galima spręsti, kad Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną atveju finansinės paramos perspektyva išlieka pagrindiniu veiksniumi, skatinančiu potencialius pareiškėjus įsitraukti į programą (kaip buvo minėta pirmoje dalyje, panašių išvadų priėjo ir M. Dimitrov su bendrautoriais, kurie tyrinėjo Graikijos, Bulgarijos, Makedonijos ir Albanijos pasienio bendradarbiavimą). Respondentų akcentuojama galimybė pasinaudoti finansine ES parama taip pat patvirtina keletą neofunkcionalistų požiūrių.

Pirma, daugeliu atveju pirminis bendradarbiavimo motyvas yra ekonominis pagrindas (šiuo atveju finansinės ES parama), nepriklausomai nuo to ar respondentai dalyvauja pirmą ar ne pirmą kartą. 58proc. respondentų, kurie pasirinko šį atsakymą, bendradarbiavimo per sieną programose dalyvauja ne pirmą

kartą. Vadinasi ankstesnė bendradarbiavimo patirtis yra veikiau papildantis ir palengvinantis bendradarbiavimo procesą veiksnys: nereikia ilgai spręsti dėl projektui reikalingo partnerio pasirinkimo, iš anksčiau palaikomi glaudūs ryšiai palengvina bendradarbiavimą tarp partnerių ir pan. Remiantis neofunkcionalistų „palaipsnio bendradarbiavimo sklidimo“ koncepcija, perspektyvoje bendradarbiavimas tarp partnerių iš ekonominio intereso gali peraugti į aukštesnio lygio susitarimus. Tačiau kol kas tokio lygio nepasiekta. Ir antra, ES paramos svarba suteikia viršnacionalinėms institucijoms tam tikrą įtaką integracijos procesui. ES skiriama parama veikia kaip pagrindinis veiksnys, skatinantis pradėti dalyvavimą programoje. Paskirstant lėšas pagal skirtingus prioritetus, galima netiesiogiai formuoti būsimą poveikį atitinkamose srityse. Galima daryti išvadą, kad kol kas bendradarbiavimo procesas yra labiausiai įtakojamas ES paramos, ir tik į antrą planą patenka ryšių tęstinumo ar vystymo kitose srityse poreikis.

Kliūtys sėkmingam programos įgyvendinimui. Prieš atliekant tyrimą, konsultuojantis su kompetentingais asmenimis, buvo paliesta fiktyvaus arba dirbtinio bendradarbiavimo galimybė. Vertinant projekto tinkamumą finansavimui, tokio kriterijaus įtraukta nėra, nes vargu ar yra metodika galinti nustatyti tokį faktą. Tačiau tai, kad nevieši pasvarstymai apie fiktyvaus bendradarbiavimo tikimybę egzistuoja, skatina atsižvelgti ir į šį reiškinį. Todėl ekspertams pateikti klausimai, kuriais vertinamos priežastys lemiančios atsisakymą patvirtinti projektą ir pagrindinės kliūtys sėkmingam programos įgyvendinimui, buvo susieti su fiktyvaus bendradarbiavimo tikimybe (3 ir 4 klausimai)¹³².

2. lentelė. Atsakymų į klausimą „Kokios pagrindinės priežastys lemia atsisakymą patvirtinti projektą?“ pasiskirstymas pagal svarbą (vertinimo kriterijai: 1-svarbiausia; 5-mažiausiai svarbu)

Eil. nr.	Atsakymų variantai	\bar{x}	R
1.	Prasta kokybė	1,6	2
2.	Reikalingų dokumentų trūkumas	2	3
3.	Neatitikimas programos sąlygoms	1,4	1
4.	Įtarimas, kad bendradarbiavimas su partneriu fiktyvus, „dirbtinis“	2,2	4

Atsakinėjant į šiuos du klausimus, trys ekspertai apskritai nepripažino fiktyvaus bendradarbiavimo tikimybės, vertindami tai kaip nepagrįstą kriterijų. Likusios dalies ekspertų atsakymų galutinis pasiskirstymas nesuteikė didelės reikšmės fiktyvaus bendradarbiavimo tikimybei. Ekspertai, kaip svarbiausią atsisakymo patvirtinti projektą priežastį nurodė neatitikimą projekto sąlygoms (žr. lentelę nr. 2). Antra pagal svarbą nurodyta priežastis – prasta dokumentų kokybė, toliau eina reikalingų dokumentų trūkumas.

¹³² Žr. 4 ir 5 priedus, p. 77, 79

3. lentelė. Atsakymų į klausimą „Kaip manote, kokios gali būti pagrindinės kliūtys sėkmingam programos įgyvendinimui?“ pasiskirstymas pagal svarbą (vertinimo kriterijai: 1-svarbiausia; 7-mažiausiai svarbu)

Eil. nr.	Atsakymų variantai	\bar{X}	R
1.	Potencialių projektų pareiškėjų pasyvumas	2,3	2
2.	Potencialių projektų pareiškėjų finansavimo problemos	1,16	1
3.	Fiktyvaus („dirbtinio“) bendradarbiavimo projektai	2,83	4
4.	Prastas informavimas apie programą	3,33	5
5.	Projektų partnerių kultūriniai/ kalbiniai skirtumai	4,66	6
6.	Prastas programos valdymas/ administravimas	2,66	3

Ekspertų apklausa parodė, kad pati svarbiausia kliūtis sėkmingam bendradarbiavimo per sieną įgyvendinimui (žr. lentelę nr. 3) yra potencialių projektų pareiškėjų finansavimo problemos. Antra pagal svarbą kliūtis – potencialių projektų pareiškėjų pasyvumas. Tai pakankamai reikšminga priežastis, kadangi nuo dalyvių aktyvumo priklausys įgyvendintų projektų skaičius ir panaudotos paramos dydis. Kita vertus, aukščiau aptarta projektų statistika parodė, kad kai kurių prioritetų lėšos jau išnaudotos, kas liudija pakankamai aktyvų dalyvių išitraukimą į programą. Prastas programos valdymo/ administravimo ir prastas informavimas apie programą ekspertų įvertinti kaip mažiau reikšmingi veiksniai. Analogiškų programų analizė pirmoje dalyje parodė, kad kultūriniai ir kalbiniai skirtumai taip pat gali turėti neigiamos įtakos įgyvendinant programą. Tačiau ekspertai kultūrinių ir kalbos skirtumų veiksnį įvertino kaip mažiausiai reikšmingą.

4. lentelė. Atsakymų į klausimą „Su kokiais sunkumais teko susidurti rengiant projektą?“ pasiskirstymas pagal pasirinkto varianto dažnumą (vertinama procentais).

Eil. nr.	Atsakymų variantai	Atsakymų dažnumas
1.	Patirties stoka rengiant projektą	27,8
2.	Projektui reikalingų dokumentų rengimo sunkumai	33,3
3.	Bendrafinsavimo problemos	11,1
4.	Kalbos spragos, rengiant projektą	16,6
5.	Perdėtai smulkmeniška atskaitomybė ir kontrolė	5,6
6.	Perdėtai griežtos sąlygos dėl nesminių paketitimų projekto eigoje	5,6
	Viso:	100

Įvertinus ekspertų nuomonę šiuo klausimu, reikalinga atsižvelgti, su kokiais kliūtimis susidūrė projektų dalyviai. Tokių respondentų, kuriems rengiant projektą teko susidurti su tam tikrais sunkumais buvo 44 proc. Lyginant ekspertų ir projektų dalyvių pozicijas, akivaizdus pozicijos nesutapimas finansavimo klausimu: finansavimo problemos respondentams nebuvo pagrindinė kliūtis (11,1 proc., žr.

lentelę nr. 4). Dažniausiai nurodyta problema tai projektui reikalingų dokumentų rengimo sunkumai (33,3 proc.). Antra pagal dažnumą nurodyta problema – patirties stoka (27,8 proc.; šis atsakymas būdingiausias pirmą kartą dalyvaujantiems). Kalbos spragos, rengiant projektą taip pat nurodytos (16,6 proc.), tačiau kaip ir ekspertų atveju, tai nėra pagrindinė kliūtis. Kitos problemos, su kuriomis susidūrė projektų dalyviai, tai perdėtai smulkmeniška atskaitomybė ir kontrolė, taip pat perdėtai griežtos sąlygos dėl neesminių pakeitimų projekto eigoje.

Taigi, atsižvelgus į ekspertų ir projektų dalyvių pozicijas, nustatyta, kad pagrindinė programos kliūtis, kurią įžvelgia ekspertai yra projektų dalyvių finansavimo problemos ir potencialių pareiškėjų pasyvumas. Nors projektų dalyviai ir susidūrė su finansavimo problemomis, tačiau sunkumai susiję su projektų dokumentų rengimu nurodyti kaip pagrindinė kliūtis.

Smulkių projektų reikšmė programos poveikiui. Statitinė projektų analizė parodė, kad daugiausiai lėšų yra paskirstyta atviro kvietimo projektams, mažiausiai – smulkiems. JTS skelbiamoje informacijoje nurodyta, kad atviro kvietimo projektai tai pagrindinė programos finansuojamų projektų rūšis¹³³. Smulkių projektų fondas finansuoja daugiausiai „minkštus projektus“. Nepaisant to, kad smulkiems projektams skiriamas mažesnis finansavimas, nustatyta, kad jiems būdingas greitesnis poveikio efektas (vykdomi trumpiau, greičiau panaudojamos lėšos). Smulkūs projektai lyginant su atviro kvietimo projektais yra dažnesni kiekybiniu atžvilgiu, t.y. jų įvykdoma daugiau. Taip pat pratęsta smulkių projektų įgyvendinimo trukmė¹³⁴. Remiantis šiais duomenimis, tikslinga detaliau paanalizuoti, kokią reikšmę turi smulkūs projektai, ir ypač „minkšti“ projektai bendradarbiavimo per sieną programai.

Ekspertams buvo užduotas klausimas, kaip jie vertina „minkštus“ projektus. Visi apklausti ekspertai į klausimą, ar „minkšti“ projektai yra reikšmingi bendradarbiavimo per sieną programai, atsakė teigiamai. Savo poziciją ekspertai grindė tuo, kad „būtent „minkštų projektų“ veiklos (įvairios šventės, mokymai, tarptautinės parodos ir pan.) labai prisideda prie pasienio bendradarbiavimo“. Kito eksperto teigimu, „iš pagrindinių projektų (...) daugiausiai finansuojami infrastruktūros projektai, kurie ne tik labai brangiai kainuoja, bet ir nesuteikia realaus bendradarbiavimo aspekto“, o Smulkiųjų projektų fondas traktuojamas kaip „atsvara tam, kad būtų vykdomi įvairūs renginiai, susiję būtent su tarpregiono bendradarbiavimu, kultūros puoselėjimu ir t.t.“.

Smulkiųjų projektų fondas vieno iš ekspertų vertinimu yra „labai reikšmingas instrumentas, remiantis iniciatyvas mažų institucijų (tokių kaip fundacijos, draugijos, mokyklos), kurios dėl apribotų

¹³³ Atvirų kvietimų projektai <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?3807483883> [žr. 2010.09.19]

¹³⁴ Smulkių projektų įgyvendinimo trukmės pratęsimas (2010.05.06) // http://www.spf-info.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=137%3Aprzeduenie-okresu-wdraania-maych-projektow&catid=46%3Aaktualnoci&Itemid=76&lang=lt [žr. 2010.11.03]

finansinių galimybių negali dalyvauti daugelyje projektų. SPF suteikia galimybę užmegzti partnerystę bei įgauti patirtį institucijoms, kurios iki tol nevykdė projektų bendrai finansuojamų iš Europos Sąjungos“. Tarp ekspertų taip pat pripažįstama, kad „smulkūs projektai nors ir vykdomi mažesniu mastu, tačiau pasiekiamas greitesnis efektas“. Dar vieno eksperto teigimu „Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo programos yra skirtos daugiau „minkštiesiems projektams“.

Apibendrinus gautą informaciją galima daryti išvadą, kad Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa daro teigiamą poveikį bendradarbiavimo tarp subjektų pasienio regione skatinimui ir jo tęstinumo išlaikymui. Daugeliu atvejų pasitvirtino, kad užmegzti glaudūs ryšiai projekto metu išlieka tokie ir po jo. Pagrindinį stimulą įsitraukti į programą formuoja finansinė ES parama. Šiame kontekste pirmą kartą dalyvaujantys subjektai įsitraukdami į bendradarbiavimo per sieną programą gali ne tik pasinaudoti parama, bet ir vystyti bendrus projektus su partneriais iš esamų darbinių ryšių ar kitokių susitarimų. Tie, kurie turėjo patirties analogiškose programose, dalyvaudami bendradarbiavimo per sieną programoje gali tęsti bendrus projektus su buvusiais partneriais, tokiu būdu stiprindami tarpusavio ryšius. Nepasitvirtino prielaidos, kad programos sėkmei neigiamos įtakos turės dirbtinio bendradarbiavimo tikimybė, ar kalbiniai ir kultūriniai skirtumai. Kaip parodė ekspertų apklausa, ypatingą reikšmę bendradarbiavimo skatinimui turi „minkštieji“ projektai.

3.3. Rekomendacijos programos vykdymui ir jos perspektyvos

Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa dar nėra baigta, tačiau tiek statistinė projektų analizė, tiek projektų dalyvių bei ekspertų apklausa parodė, kad programa turi teigiamą poveikį bendradarbiavimo regione skatinimui, yra paskirstyta nemaža dalis programai skirtų lėšų. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad finansavimo problemos, potencialių projektų dalyvių pasyvumas ir su administravimu susiję nesklandumai gali turėti įtakos programos sėkmei. Projektų dalyviai susidūrė su dokumentacijos parengimo problemomis. Todėl tikslinga įvardinti projektų dalyvių ir ekspertų pozicijas dėl jų siūlomų rekomendacijų, galinčių pagerinti būsimų programų vykdymą.

Rekomendacijos programos vykdymui. Tiek dalyvių, tiek ekspertų, buvo klausiama, kas galėtų pagerinti tolimesnių bendradarbiavimo per sieną programų vykdymą. Pateiktas klausimas buvo atviras, todėl sulaukta įvairių atsakymų. Tiek ekspertai, tiek projektų dalyviai palietė finansavimo ir programos administravimo sritis, todėl jų atsakymai bus palyginti. Kitos projektų dalyvių ir ekspertų paliestos sritys nesutapo: dalyviai akcentavo programos tematikos ir mokymų reikšmę, ekspertai – personalo kvalifikacijos ir išorinių veiksnių reikšmę. Siekiant išvengti klaidingų interpretacijų ir informaciją pateikti kuo objektyviau, respondentų atsakymų fragmentai bus cituojami.

Finansavimas. Finansavimo klausimas dvejetainis – jis susijęs tiek su greitesniu finansuojamų lėšų grąžinimu, tiek su programos finansavimo dydžiu. Projektų dalyvių atsakymai. Trečdalis apklaustų projektų dalyvių (apie 31proc.) nepateikė jokių vertinimų. Penktadalis respondentų (19proc.) nurodė, kad programą galėtų pagerinti „finansuojamų projektų tinkamų išlaidų greitesnis finansavimas“, kadangi „dabar ataskaita vertinama 6 mėn., kas savivaldybei sudaro finansinių sunkumų“. Tokios pat nuomonės yra tiek Lietuvos, tiek Lenkijos projektų dalyviai. Vienas lenkų respondentas taip pat nurodė, kad „nuo ataskaitos pateikimo išlaidų grąžinimo terminas yra 3-6 mėnesiai“. Statistinė programos analizė parodė, kad įpusėjus programai 2-ojo prioriteto lėšos jau beveik išnaudotos. Ši situacija nelieka nepastebėta tarp 12 proc. projektų dalyvių. Respondentų atsakymuose figūruoja nuogastavimai, kad nors planuojama įgyvendinti daugiau projektų, tačiau „menkas programai skirtų finansų dydis yra pagrindinė problema“. Taip pat konkretizuojama, kad reikėtų padidinti lėšas 2.1. subprioritetui.

Ekspertų atsakymai. Ekspertams programos ir projektų finansavimo sritis yra antras pagal svarbą veiksnys, galintis pagerinti tolimesnių programų vykdymą. Finansavimo sistemos tobulinimo poreikis nurodomas dviejų ekspertų atsakymuose. Finansavimo sistemos patobulinimas turi būti toks, „kad projekto partneriai gautų kompensaciją už išlaidas per trumpiausią įmanomą laiką“. Vienas iš ekspertų prognozuoja, kad 2014-2020m. „bendradarbiavimo per sieną programų vykdymą turėtų „pagerinti“ projektų išlaidų „supaprastinimo“ („*Simplification of costs*“) taikymas programose“. Atsižvelgus į tai, kad vienam iš prioritetų skirtos lėšos jau beveik išnaudotos, ekspertams buvo užduotas klausimas, kaip jie vertina dabartinės programos finansavimo dydį.

Absoliučios daugumos, t.y. penkių ekspertų nuomone programos finansavimas yra optimalus – lėšos paskirstytos proporcingai pogramos laikotarpiui. Tačiau pripažįstama, kad „sunku objektyviai įvertinti paskirto finansavimo dydį, kadangi padėtį iškreipė ekonominė krizė“. Dviejų ekspertų tvirtinimu, programai yra skirta per mažai lėšų. Akivaizdus to įrodymas, kaip teigia vienas ekspertas, kad „per nepilnus tris metus nuo programos pradžios jau išnaudotos visos antro prioriteto lėšos“ Teigiama, kad „Lietuvos ir Lenkijos pasienio regiono poreikiai yra dideli, todėl kito 2014-2020 metų laikotarpio perspektyvoje būtų tikslinga įvertinti šį faktą“.

Administravimas. Projektų dalyvių atsakymai. Kita sritis, kurią dalies respondentų nuomone reikėtų koreguoti yra biurokratija (konkrečiai dokumentų rengimas ir kitų procedūrų supaprastinimas, 12proc.). Viena iš respondentų tvirtinimu „dokumentų ruošimas yra pakankamai sudėtingas“. Lenkų respondentų nuomone komplikuoja yra išlaidų patvirtinimo procedūra, kadangi „ataskaita siunčiama Audito Institucijos partneriui (į Vaivadijos žinybą), paskui ataskaita siunčiama jau Audito Institucijai, po to – Techniniam Sekretariatui“. Todėl išreikštas pageidavimas, kad analogiškas procedūras būtų galima

įvesti ir Lenkijoje. Ekspertų atsakymai. Palyginus ekspertų siūlomas rekomendacijas programos įgyvendinimui, pastebima, kad ekspertai didesnę dėmesį teikia biurokratijos problemomų sprendimui. Keturių ekspertų atsakymuose vyrauja nuomonė, kad programą ateityje pagerintų biurokratijos mažinimas ir konkrečiau apibrėžtos taisyklės. Vieno iš ekspertų siūlymu, biurokrtiją galima mažinti leidžiant „dokumentus pateikti skaitmeninėse versijose“. Taisyklių atžvilgiu pareiškėjams turi būti nustatyti griežti reikalavimai „ypač infrastruktūrinių projektų atveju, jei ERPF skiriamos lėšos būtų prilyginamos Valstybės investicijoms, sumažėtų improvizacijos ir skirtingo teisės aktų traktavimo“. Kito eksperto nuomone, taisyklės turi būti „supaprastintos ir racionalizuotos, kad paramos gavėjai galėtų sutelkti dėmesį ne tik į techninius klausimus“, kadangi svarbiausia programos dalis yra draugiškas paramos gavėjų ryšys.

Kitos rekomendacijos. Dalyvių atsakymai. Tiek Lietuvos, tiek Lenkijos respondentai nurodė, jog siekiant pagerinti programą būtina atsižvelgti į projektų tematiką (12 proc.). Yra rekomenduojama, „kad numatomų projektų tematika būtų platesnė, orientuota į visuomenės ir bendruominių realių poreikius“. Tam, vieno iš respondentų teigimu, reikalinga vykdyti pastovų regiono poreikių monitoringą, kuriuo „remiantis programoje būtų nustastomi atitinkami prioritetai bei reikalingi pasiekti rodikliai“. Tačiau „perdėtai tiksliai apibrėžtos veiklos sritys kelia organizacinių problemų specifinėm įstaigoms, norinčioms dalyvauti projekte ir riboja numatomas veiklos kryptis“ (respondento atsakymas, susijęs su muitinių veikla). Abiejų šalių respondentai savo atsakymuose įtraukė dažnesnių mokymų poreikį (12 proc.).

Kitos rekomendacijos nebuvo dominuojančios, tačiau dėl tyrimo objektyvumo būtina paminėti ir jas. Vienas respondentas savo atsakyme nurodė, kad „trūksta informacijos bendradarbiavimo partnerių paieškoje“ (prieš atliekant tyrimą su programos įgyvendinimu susiję asmenys akcentavo, kad yra daug potencialių projektų partnerių, tačiau paraiškų iš jų nėra sulaukiama). Taip pat buvo nurodyta, kad programą gali pagerinti „smulkių projektų įgyvendinimas“.

Ekspertų atsakymai. Lyginant su dalyvių pozicijomis, ekspertai išvelgia ir kitų svarbių faktorių, galinčių pagerinti programą. Dviejų ekspertų nuomone (tiek iš Lietuvos, tiek iš Lenkijos) be finansinių projektų dalyvių pajėgumų, svarbus yra kvalifikuotų darbuotojų veiksnys, kadangi „įgyvendinti programas/ projektus, finansuojamus iš Europos Sąjungos nėra lengva užduotis“. Siūloma, kad būtų „nuolat keliami administraciniai gebėjimai“. Lyginant su dalyviais, ekspertai labiau linkę atsižvelgti ir į išorinius faktorius, tokius kaip politinę, ekonominę, socialinę padėtį šalyje. Du ekspertai mano, kad svarbus yra gyventojų įsitraukimas, jų „suinteresuotumo buvimas“. Programos sėkmė priklausys „nuo politikų palaikymo, gyventojų aktyvumo, tolerancijos, kūrybiškumo“. Dalyvių apklausa parodė, kad dažniausia kliūtis su kuria susidūrė yra projektui reikalingų dokumentų rengimo sunkumai. Vienas iš

ekspertų siūlo vykdyti „daugiau informacinių kampanijų, kad būtų parodoma, jog paraiškų teikimo procesas nėra toks sudėtingas“.

Bendradarbiavimo per sieną programų perspektyvos. Siekiant numatyti, ar ateityje bendradarbiavimo per sieną programos bus reikšmingos, ekspertams buvo užduotas klausimas, kaip jie vertina tokių programų perspektyvas ateityje: ar šios programos vystysis sėkmingai, ar bendradarbiavimas tarp partnerių tęsis ir po projektų baigties, ar priešingai, programos baigtis nebeskatins vystyti bendrų projektų.

Šešių ekspertų įsitikinimu bendradarbiavimo per sieną programų vystymasis bus sėkmingas. Viena iš priežasčių, kad „pasiienio regionuose dar yra daug ką nuveikti – nėra pakankamai sutvarkyta infrastruktūra (turizmo, susisiekimo ir pan.), gyventojams trūksta bendravimo, bendradarbiavimo, saviraiškos skatinimo iniciatyvų“. Kito eksperto vertinimu teritorinio bendradarbiavimo programų įgyvendinimą, kuris vyks ir 2014-2020 m. laikotarpiu palaiko Europos Komisija, ir „vienas iš reikalavimų projektų vykdytojams kaip tik ir yra – vykdyti projekto tęstinumą, t.y. palaikyti ryšius bei vykdyti veiklas ir po projekto pabaigos“. Teigiamai vertinti bendradarbiavimo per sieną programos perspektyvas skatina fiksuojamas tarp partnerių egzistuojantis bendradarbiavimo tęstinumas.

Vieno eksperto nuomone „dauguma Lenkijos ir Lietuvos įstaigų norėtų tęsti bendradarbiavimą ateityje (...), kadangi programos naudos gavėjai, vykdydami bendrus projektus, ne kartą pabrėžė, kad jie yra labai patenkinti, kad reikia dirbti su partneriu ir galvoti apie naujus projektus“. Kaip tinkamas pavyzdys nurodomas bendradarbiavimas tarp Olštyno muitinės rūmų, Balstogės ir Kauno teritorinių muitinių projekte „Saugi Europos Bendrija – stiprinant bendradarbiavimą per sieną tarp Lietuvos ir Lenkijos muitinių“, kadangi „projekto partneriai pasirašė trišalį susitarimą dėl būsimo bendradarbiavimo kovojant su tarpvalstybiniu nusikalstamumu“, tokiu būdu įprasmindami būsimą bendradarbiavimo tęstinumą. Kaip jau buvo nustatyta tyrimo metu, svarbus yra tarp partnerių egzistavęs ryšys iki programos. Tokiu atveju bendradarbiavimo per sieną programa yra kaip priemonė ankstesnių ryšių tęstinumui palaikyti.

Šį teiginį patvirtina ir keleto ekspertų pozicijos. „Daugelis projektų – vieno iš ekspertų teigimu – yra jau egzistuojančio bendradarbiavimo tęsinys, todėl programos buvimas dažnai turi įtakos tik bendradarbiavimo apimčiai, o ne patiems ryšiams“. Bendradarbiavimas yra tęsiamas, tačiau „sugalvojama naujų veiklų, kurias bandoma įgyvendinti ne tik per ETBT bendradarbiavimo per sieną programas, bet ir kitokiais būdais“. Partneriai, kurie sėkmingai įgyvendina projektą „teikia naujas paraiškas ir ieško naujų galimybių (taip pat ir kitų fondų) naujiems projektams finansuoti“. Tokios ekspertų išvados rodo, pirma, kad dabartinės programos partneriai ir toliau tęs bendradarbiavimą, nepriklausomai nuo programos

baigties, ir antra, teigiamos bendradarbiavimo tęstinumo perspektyvos leidžia drąsiau kalbėti apie neofunkcionalistines perspektyvas Lietuvos ir Lenkijos pasienio regione.

Apibendrinant ekspertų išvadas galima dar kartą patvirtinti bendradarbiavimo per sieną programos teigiamą poveikį bendradarbiavimo pasienio regione vystymui. Ši programa veikia kaip priemonė ryšiams tarp esamų partnerių vystymui. Nuo to, kaip sklandžiai bus vykdoma programa, priklausys ir programos poveikis. Lietuvos ir Lenkijos programa tik įpusėjo, tačiau tiek projektų dalyviai, tiek ekspertai siūlo, kad ateityje reikėtų pagreitinti lėšų finansavimą projektų dalyviams ir kad būtų sumažinta biurokratija bei aiškiai nustatytos taisyklės. Ekspertams taip pat svarbus yra personalo kvalifikacijos kėlimas, dalyviams – mokymai, ir projektų tematikos atitikimas tikroms regiono reikmėms.

Apibendrinant, trečioje dalyje pateiktus tyrimo rezultatus, galima stebėti, kuria linkme vystosi būsimas bendradarbiavimo per sieną programos poveikis. Didžioji dalis projektų dar nėra baigti, tačiau remiantis lėšų paskirstymo ypatumais matoma tendencija, kad realus poveikis bus matomas visų pirma turizmo bei kultūrinių renginių ir kultūrinės infrastruktūros srityje. Nustatyta, kad aktyviausi projektų dalyviai yra susitelkę Alytaus apskrityje ir Balstogės-Suvalkų subregionuose. Todėl tikėtina, kad šiuose vietovėse programos poveikis bus labiausiai matomas (turėtų suaktyvėti turistų srautai, smulkus verslas). Kitos svarbios sritys, į kurias investuojama – medicinos modernizavimas, gelbėjimo tarnybų veiklos efektyvinimas. Pagrindinis motyvas įsitraukti į programą yra ES finansinė parama. Ji suteikia galimybę partneriams iš abiejų šalių toliau tęsti bendrus projektus arba tai tampa nauja sritimi, kurioje partneriai gali vystyti iš anksčiau turėtus tarpusavio ryšius. Tačiau įpusėjus programai, tiek dalyviai, tiek ekspertai išvelgia tam tikrų trūkumų, kuriuos siūlo taisyti – užtrunkantis lėšų finansavimo procesas ir sudėtinga dokumentacija (dalyviams), biurokratijos mažinimas ir taisyklių supaprastinimas (ekspertams). Tačiau nepaisant to, tyrimas parodė, kad programa teigiamai veikia bendradarbiavimo tarp subjektų pasienio regione vystymą ir tęstinumą, todėl jos perspektyvos sulaukia palankių ekspertų vertinimų.

IŠVADOS

1. Tarp ES valstybių narių vykdomomis bendradarbiavimo per sieną programomis yra skatinami tolesni integraciniai procesai. Integracijos teoretikai neofunkcionalistai nurodo, kad integracijos procese reikšmingos yra ES institucijos (skatina integraciją finansinėmis priemonėmis), elito, interesų grupių ir kitų nevyriausybinų subjektų veikla (pagrindiniai veikėjai bendradarbiavimo procese) bei pliuralizmo valstybėje lygis (sąlyga sklandžiam bendradarbiavimui). Pagal neofunkcionalistų „palaipsnio bendradarbiavimo sklidimo“ koncepciją ekonominis interesas skatina bendradarbiavimo sklidimą iš vienos srities į kitą. Neapibrėžtoje perspektyvoje jis gali išsivystyti į sudėtingesnę aukštesnio lygio bendradarbiavimą.

1.1. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną atvejo atitikimas neofunkcionalistinei prieigai yra svarstytinas. Abejonių kelia pliuralizmo lygio pakankamumas ir nevalstybinių veikėjų įtraukimo lygis į bendradarbiavimo procesą (Lietuvos ir Lenkijos pokomunistinio palikimo kontekstas). Kita vertus, yra akivaizdi ES institucijų įtaka (finansinė parama, reglamentai, kontrolė), o Lietuvos ir Lenkijos subjektų bendradarbiavimo patirtis pasienyje leidžia analizuoti „palaipsnio bendradarbiavimo sklidimo“ koncepcijos apraiškas.

2. Europoje bendradarbiavimo per sieną programos kryptingai ir planingai vykdomos nuo 1990 metų (INTERREG I, II, III iniciatyvos). Programų tikslas – paruošti pasienio regionus sienų panaikinimui bei skatinti jų vystymąsi. Pagrindinis programų poveikis stebimas turizmo suaktyvėjimo, susisiekimo infrastruktūros rekonstravimo, aplinkos apsaugos srityse, žmonių mainų programose (pvz., mokslininkų, bendruomenių). Nustatyta, kad pagrindiniai bendradarbiavimo kliuviniai yra prasta infrastruktūra, administravimo problemos, kultūriniai ir istoriniai valstybių skirtumai.

3. Lietuva ir Lenkija turi keliolikos metų bendradarbiavimo pasienyje patirtį pagal įvairias ES programas. Tarp kai kurių pasienio regionų sudarytos bendradarbiavimo sutartys. Po įstojimo į ES bendradarbiavimas pasienyje tęsiamas pagal INTERREG IIIA programą kartu su Kaliningrado sritimi. Dabartinės programos teritorija parinkta atsižvelgiant ankstesnę bendradarbiavimo patirtį, geografinius veiksnius, tautinių mažumų koncentraciją. Programos prioritetai orientuoti į verslo ir turizmo plėtrą bei socialinių tinklų kūrimą ir gyvenimo kokybės gerinimą.

4. Iš patvirtintų įgyvendinti projektų, įvykdyta trečdalis. Pagrindinės sritys, kurios sulaukė daugiausiai paraiškų ir kurioms paskirta daugiausiai lėšų yra turizmas ir kultūra (kultūriniai renginiai,

kultūrinės infrastruktūros gerinimas). Kitos svarbios sritys – gelbėjimo tarnybų veikla ir medicina, kiek mažiau lėšų skirta verslo skatinimo projektams, kelių rekonstravimui. Nustatyta, kad bendradarbiavimo per sieną programa turi teigiamą poveikį bendradarbiavimo tarp subjektų plėtojimui. Apklausos rezultatai parodė, kad bendradarbiavimo per sieną programos turi palankias perspektyvas, ypač jei bus paspartintos projektų finansavimo procedūros ir sumažinta biurokratija.

5. Hipotezė, kad Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa turi teigiamą poveikį pasienio regiono vystymui ir bendradarbiavimo tarp programoje dalyvaujančių subjektų tęstinumui pasitvirtino. Didžioji dalis paskirstytų lėšų yra sirta turizmo sričiai (ekonominis suaktyvėjimas) ir kultūriniam projektams (žmonių mainų suaktyvėjimas), o programa yra kaip priemonė tolimesnių ryšių plėtojimui ir vystymui.

REKOMENDACIJOS

1. Bendradarbiavimo per sieną programos yra svarbios pasienio regionų vystymo priemonės, tačiau lyginant su užsienio mokslininkų situacija, Lietuvoje bendradarbiavimą per sieną programoms nagrinėjančių darbų yra mažai, todėl rekomenduojama plėsti šios srities tyrimus.
2. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, rekomenduojama programos vykdymo eigoje fiksuoti ne tik daromą poveikį, bet ir labiau atsižvelgti į projektų dalyvių bei programą administruojančių ekspertų pozicijas dėl programos trūkumų ir rekomendacijas, kaip juos pašalinti. Tokiu būdu iš anksto galima kokybiškai pasiruošti būsimų programų įgyvendinimui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminė literatūra

1. LR Seimo nutarimas dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos 2002m. lapkričio 12d. Nr. IX-1187, Vilnius // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=193888 [žr. 2010.09.05]
2. 2004 m. rugsėjo 2 d. Komisijos komunikatas valstybėms narėms, nustatantis gaires Bendrijos iniciatyvai dėl transeuropinio bendradarbiavimo, skirto skatinti darnią ir subalansuotą Europos teritorijos plėtrą INTERREG III (2004/C 226/02) // http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/inter2004/226_lt.pdf [žr.2010.05.08]
3. 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1080/2006 dėl Europos regioninės plėtros fondo ir panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1783/1999 1str. 1d. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0001:0011:LT:PDF> [žr.2010.04.06]
4. 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1082/2006 dėl Europos teritorinio bendradarbiavimo grupės (ETBG) // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0019:0024:LT:PDF> [žr.2010.09.05]
5. 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantį Reglamentą (EB) N. 1260/1999 // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:LT:PDF> [žr.2010.09.05]
6. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. 2007m. gruodžio 21d. // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2977951723> [žr.2010.04.06]
7. Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos Kaliningrado srities kaimynystės programa. 2006 m. rugsėjo mėn. // http://www.interreg3a.org/interreg/index.php?option=com_remository&Itemid=8&func=fileinfo&filecatid=184&parent=category [žr.2010.04.06]

II. Specialioji literatūra.

Monografijos ir panašūs leidiniai:

8. **Čaplikas V.** Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. – Kaunas: Atmintis, 2006. – 174 p. – ISBN: 9986760674
9. **Degutis M.** Lietuvos politinė kultūra visuomenės kaitos sąlygomis // Politinė kultūra ir visuomenės kaita [sud. Algimantas Jankauskas]. – Vilnius; Kaunas: Naujasis lankas, 2002. – 49–69p. – ISBN: 9955031336

10. **Hix S.** Europos Sąjungos politinė sistema. – Vilnius: Eugrimas, 2006. – 567p. – ISBN: 9955682027
11. **Krupavičius A.** Politinės sistemos kaita ir demokratija // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / Algis Krupavičius, Alvidas Lukošaitis. – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004. – 19–52p. – ISBN: 9986850517
12. **Moravcsik A.** Europos pasirinkimas. Socialinis tikslas ir valstybės galia. Nuo Mesinos iki Mastroichto. – Vilnius: Margi raštai, 2008. – 613p. – ISBN: 9789986093602
13. **Nakrošis V.** Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: Eugrimas, 2003. – 132 p. – ISBN: 9955501537
14. **Norkus Z.** Kokia demokratija, koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios sociologijos požiūriu. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008. – 742p. – ISBN: 9789955332312
15. **Palidauskaitė J.** (1997). Lietuvos politinė kultūra. (Lietuvos politinės kultūros raida valstybingumo atkūrimo ir įtvirtinimo laikotarpiu). – Kaunas : Technologija, 1997. – 207p. – ISBN: 9986134668

Moksliniai straipsniai:

16. Mažylis L., Bartkutė A., Tirvienė J. Euroregionų veiklos organizavimas Lietuvoje // Organizacijų vadyba: Sisteminiai tyrimai. 2004. Nr.30. p137-149 // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=5&hid=9&sid=b6dbd129-ac5e-4595-9d2c-4ff07a630bb8%40sessionmgr104> [žr. 2009.12.13]
17. Švarplys A., Matulionis A.V. Konceptuali kaita Europos integracijos teorijose // Filosofija. Sociologija. 2009. T. 20. Nr. 2, p. 104–113 // http://www.maleidykla.katalogas.lt/item.asp?by_group=1&company=0013&group=006034&id=5332 [žr. 2009.12.12]
18. Börzel T.A. Mind the gap! European integration between level and scope. Journal of European Public Policy 12:2 April 2005: 217–236 // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=10&hid=112&sid=8e269a92-1b28-4b11-9476-14952473f5c3%40sessionmgr11> [žr. 2009.12.12]
19. Dimitrov M., Petrakos G., Totev S., Tsiapa M. Cross-Border Cooperation in Southeastern Europe The Enterprises' Point of View. Eastern European Economics, vol. 41, no. 6, November–December 2003, pp. 5–25. // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=23&hid=101&sid=8e2610b7-b288-4345-82a8-e8a2e18102e7%40sessionmgr13> [žr. 2009.12.13]
20. Huber P. On the Determinants of Cross-border Cooperation of Austrian Firms with Central and Eastern European Partners. Regional Studies, Vol. 37.9, pp. 947–955, December 2003. // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=22&hid=101&sid=8e2610b7-b288-4345-82a8-e8a2e18102e7%40sessionmgr13> [žr. 2009.12.13]

21. Yoder J. A. No Longer on the Periphery. German-Polish Cross-Border Relations in a New Institutional Context. *German Politics & Society*; Autumn 2008, Vol. 26 Issue 3, p1-24 <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=22&hid=101&sid=8e2610b7-b288-4345-82a8-e8a2e18102e7%40sessionmgr13> [žr. 2009.12.13]
22. Lepik, Katri-Liis. Euroregions as Mechanisms for Strengthening Cross-border Cooperation in the Baltic Sea Region. *Trames* 2009, 13(63/58), 3, 265–284 // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=8&hid=103&sid=8e2610b7-b288-4345-82a8-e8a2e18102e7%40sessionmgr13> [žr. 2009.12.13]
23. Niemann A. The PHARE programme and the concept of spillover: neofunctionalism in the making. *Journal of European Public Policy* 5:3 September 1998: 428 – 446. // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=8&hid=4&sid=8e269a92-1b28-4b11-9476-14952473f5c3%40sessionmgr11> [žr. 2009.12.12]
24. Perkmann M. Construction of New Territorial Scales: A Framework and Case Study of the EUREGIO Cross-border Region. *Regional Studies*, Vol. 41.2, pp. 253–266, April 2007. // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=21&hid=103&sid=8e2610b7-b288-4345-82a8-e8a2e18102e7%40sessionmgr13> [žr. 2009.12.13]
25. Prokkola, Eeva-Kaisa (2008). Resources and barriers in tourism development: cross-border cooperation, regionalization and destination building at the Finnish – Swedish border. *Fennia* 186: 1, pp. 31–46. Helsinki. // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=16&hid=106&sid=8e2610b7-b288-4345-82a8-e8a2e18102e7%40sessionmgr13> [žr. 2009.12.13]
26. Rosamond B. The uniting of Europe and the foundation of EU studies: revisiting the neofunctionalism of Ernst B. Haas. *Journal of European Public Policy* 12:2 April 2005: 237–254 // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=9&hid=4&sid=8e269a92-1b28-4b11-9476-14952473f5c3%40sessionmgr11> [žr. 2009.12.12]
27. Schmitter P.C. Ernst B. Haas and the legacy of neofunctional. *Journal of European Public Policy* 12:2 April 2005: 255–272. // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=9&hid=101&sid=8e269a92-1b28-4b11-9476-14952473f5c3%40sessionmgr11> [žr. 2009.12.12]
28. Schmitter P.C. Neo-Neo-Functionalism. July, 2002. For publication in: Wiener, Antje and Thomas Diez, eds. *European Integration Theory*, Oxford: Oxford University Press (2003, in preparation) // <http://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/SPS/Profiles/Schmitter/NeoNeoFunctionalismRev.pdf> [žr. 2009.12.15]
29. Tannam E. Cross-Border Co-Operation between Northern Ireland and The Republic of Ireland: Neo-Functionalism Revisited. *BJPIR*: 2006 VOL 8, 256–276. // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=22&hid=12&sid=8e2610b7-b288-4345-82a8-e8a2e18102e7%40sessionmgr13> [žr. 2009.12.13]

30. Turnock D. Cross – border Cooperation: A Major Element in Regional Policy in East Central Europe.// Scottish Geographical Journal, 2002, Vol. 118 Issue 1, p19-40 <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=27&hid=12&sid=8e2610b7-b288-4345-82a8-e8a2e18102e7%40sessionmgr13> [žr. 2009.12.13]

31. Zanger C., Hodicova R., Gaus H. Psychic distance and cross – border cooperation of SMEs: An empirical study on Saxon and Czech entrepreneurs' interest in cooperazion. JEEMS 1/2008 // <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=19&hid=4&sid=8e2610b7-b288-4345-82a8-e8a2e18102e7%40sessionmgr13> [žr. 2009.12.13]

III. Elektroniniai šaltiniai

Internetiniai šaltiniai

32. Lietuva-Polska Express. September, 2010. Vol. 2010, Issue 6(9) // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2600281475> [žr. 2010.10.20]

33. Lietuva-Polska Express. November, 2010. Vol. 2010, Issue 7(10) // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2600281475> [2010.11.20]

Kiti šaltiniai

34. Atvirų kvietimų projektai <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?3807483883> [žr. 2010.09.19]

35. ETBG vientų sąrašas (ETGB informacija) // <http://portal.cor.europa.eu/egtc/en-US/Projects/already/Pages/welcome.aspx> [žr. 2010.08.16]

36. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo programos (LR VRM informacija) <http://www.vrm.lt/nrp/index.php?id=178> [žr. 2010.03.21]

37. Lietuvos ir Lenkijos tarpvalstybinio bendradarbiavimo programa (EK regioninės politikos informacija) http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details_new.cfm?gv_PAY=LT&gv_reg=ALL&gv_PGM=1311&LAN=12&gv_PER=2&gv_defL=7 [žr. 2009.12.13]

38. Patvirtintų Interreg III programų 2000-2006 metams sąrašas http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/documents/prog_en.pdf [žr. 2010.04.06]

39. Projektai, patvirtinti 1-ojo kvietimo metu // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?412982176> [žr. 2010.10.20]

40. Projektai, patvirtinti 2-ojo kvietimo metu // <http://www.lietuva-polska.eu/index.php?2982499935> [žr. 2010.10.20]

41. Sąrašas smulkiųjų projektų, rekomenduojamų gauti paramą iš SPF (2010.06.29-30) // http://www.spf-info.eu/images/dokumenty/ranking/ranking_list_4_lt.pdf [žr. 2010.11.20]
42. Strateginiai projektai // www.lietuva-polska.eu/index.php?2848041685 [žr. 2010.10.20]
43. Smulkiųjų projektų įgyvendinimo trukmės pratęsimas (2010.05.06) // http://www.spf-info.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=137%3Aprzeduenie-okresu-wdraania-maych-projektow&catid=46%3Aaktualnoci&Itemid=76&lang=lt [žr. 2010.11.03]
44. Teritorinių statistinių vienetų klasifikatorius (NUTS) // <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2797&PHPSESSID=0ddd83634f417c1a6709305a7ae80ae5> [žr.2010.08.23]
45. I etapo projektų sąrašas ir aprašymas // http://www.spf-info.eu/images/dokumenty/grant_contact_list_lt.pdf [žr. 2010.10.20]
46. II etapo projektų sąrašas ir aprašymas // http://www.spf-info.eu/images/dokumenty/grant_contact_list_lt_2.pdf [žr. 2010.10.20]
47. III etapo projektų sąrašas ir aprašymas // http://www.spf-info.eu/images/dokumenty/3_round%20_lt.pdf [žr. 2010.10.20]
48. EU Cohesion Policy 1988-2008: Investing in Europe's future // Inforegio panorama, June, 2008, No. 26
[//http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag26/mag26_en.pdf](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag26/mag26_en.pdf) [žr. 2010.04.05]
49. Ex-Post Evaluation of the Interreg II Community Initiative (1994-99). December 2003 // http://www.interact-eu.net/downloads/2392/INTERREG_II_Ex_post_Evaluation_Summary.pdf [žr. 2010.08.16]
50. The Community Initiative INTERREG I 1990-1993 // http://www.interact-eu.net/interreg_i/337 [žr. 2010.09.27]
51. INTERREG II (1994-1999) // http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/inte2/inte2.htm [žr.2010.09.27]
52. Interreg II A – examples of projects
http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/inte2/summary_en.htm [žr.2010.04.18]
53. Interreg IIIA: Cross-border cooperation // http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/abc/voleta_north_en.htm [žr.2010.04.18]
54. INTERREG III Community Initiative (2000-2006). Ex-Post Evaluation: Final Report. May 2010 // http://www.interact-eu.net/downloads/2149/INTERREG_III_Ex_post_Evaluation.pdf [žr. 2010.08.16]

55. The Evaluation of Lithuania, Poland and Kaliningrad Region of Russian Federation Neighbourhood Programme 2004-2006: Final Report. 2009, November (Prepared by: BGI Consulting, UAB) // <http://www.interreg3a.org/interregen/images/stories/dokumentai/BGI-final.pdf> [žr. 2010.09.10]

56. Technical Fiche on INTERREG I - European Commission // http://www.interact-eu.net/interreg_i/interreg_i/337/5751 [žr. 2010.09.27]

Sirtautas J. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos įgyvendinimo poveikis pasienio regionams / Europos Sąjungos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Grumadas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2010. – 81p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas pagal Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslą įgyvendinamos Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos poveikis pasienio regionams, pasitelkiant neofunkcionalizmo teoriją yra įvertinamos bendradarbiavimo tarp subjektų pasienio regione perspektyvos. Pirmoje dalyje pateikiamos pagrindinės neofunkcionalizmo teorijos prielaidos, apžvelgiamas ES bendradarbiavimo per sieną programų vystymasis ir jų poveikis, bei detaliau analizuojamas Lenkijos atvejis. Antroje dalyje, remiantis pirmos dalies teorinėmis išvalgomis, analizuojama Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. Nustatoma neofunkcionalizmo teorijos pritaikymo galimybė Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo atvejui. Apžvelgiami pagrindiniai programos aspektai – teritorijos pasirinkimo tikslingumas, tikslai ir prioritetai, vykdomų projektų tipai ir finansavimo parametrai. Prieš atliekant tyrimą įvertinama Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo patirtis iki 2007 metų. Trečioje darbo dalyje pateikiami statistiniai projektų analizės duomenys, projektų dalyvių ir ekspertų apklausos rezultatai, kurie leis įvertinti programos poveikį. Pabaigoje pateikiamos projektų dalyvių ir ekspertų siūlomos rekomendacijos, kurios galėtų pagerinti bendradarbiavimo per sieną programų vykdymą, bei aptariamos tolimesnės programos perspektyvos.

Pagrindiniai žodžiai: neofunkcionalizmas, ES regioninė politika, bendradarbiavimo per sieną programa, pasienio regionas, Lietuva, Lenkija.

Sirtautas J. The implementation impact of borderline regions of Lithuanian – Polish cross-border cooperation programme under European territorial cooperation objective / Master's Work in European Union Policy and Administration. Supervisor Docent. D. A. Grumadas. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, the University of Mykolas Romeris, 2010. – 81.

ANNOTATION

In this master work the analysis of impact of borderline regions based on Lithuania and Poland's cooperation cross-border programme was carried out. In the first part of work the main assumptions of Neo-Functionalism theories were introduced. Also, the development and effect of cross-border cooperation programmes of EU are reviewed, especially Poland's case. In the second part, the cross-border cooperation programme of Lithuania and Poland is analyzed and the theory of Neofunctionalism is adjusted. The main aspects of the programme are reviewed too: the relevant selection of the territory, purpose and priorities, the types of projects and parameter of finance. Before the survey the experience of cross-border cooperation between Poland and Lithuania is evaluated till the year 2007. In the third part the project data of statistical analysis and survey results are provided. They evaluate the impact of the programme. In the end the participants and experts' recommendations are proposed which could help to improve the prosecution of cross-border cooperation programmes. Also, experts provide the perspectives of the programmes for the future.

Key words: Neofunctionalism, regional politics of EU, cross-border cooperation programme, borderline region, Lithuania, Poland.

Sirtautas J. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos įgyvendinimo poveikis pasienio regionams / Europos Sąjungos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Grumadas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2010. – 81p.

SANTRAUKA

Bendradarbiavimo per sieną programos yra reikšmingos pasienio regiono vystymui (verslo skatinimas, infrastruktūros modernizavimas ir kt.). Šios programos skatina pasienio regiono integraciją, kadangi tarp besiribojančių valstybių įstaigų ir organizacijų užmezgami ir palaikomi ryšiai. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa nėra baigta, todėl naudinga įvertinti dabartinį poveikį ir numatyti programos perspektyvas. Taip pat vertinga į Lietuvos ir Lenkijos atvejį pažvelgti remiantis moksline teorija.

Darbe iškelta mokslinė problema, t.y. neofunkcionalizmo teorijos pritaikomumo galimybės, analizuojant Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programą, ir praktinė – 2007-2013 metų Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos poveikio pasienio regionams įvertinimo ir tolesnės eigos prognozavimo stoka. Tyrimo objektas yra Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa; dalykas – jos poveikis pasienio regionams. Siekiant išanalizuoti ir įvertinti šios programos poveikį pasienio regionams (darbo tikslas) darbe įgyvendinti šie uždaviniai: aptarti neofunkcionalizmo pagrindai, apžvelgtas Europos bendradarbiavimo per sieną programų vystymasis ir jų poveikis, išanalizuota Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną patirtis, dabartinės programos įgyvendinimo mechanizmai, įvertintas dabartinis programos poveikis bei pateiktos programos perspektyvos.

Analizuojant neofunkcionalizmo teoriją, bendradarbiavimo per sieną programų poveikį ir Lietuvos ir Lenkijos programą buvo pasitelkta mokslinių darbų bei dokumentų analizė. Programos poveikiui įvertinti buvo atlikta statistinė projektų analizė, atlikta projektų dalyvių ir su programos administravimu susijusių ekspertų anketinė apklausa. Atliktas tyrimas parodė, kad Lietuvos ir Lenkijos atvejui galima taikyti neofunkcionalizmo teoriją (su tam tikromis išlygomis), nustatytas programos poveikis daugiausiai turizmo ir kultūros srityse, gelbėjimo tarnybų ir medicinos modernizavimui. Patvirtinta hipotezė, kad Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa turi teigiamą poveikį pasienio regiono vystymui ir bendradarbiavimo tarp programoje dalyvaujančių subjektų tęstinumui.

Pirmoje dalyje pateikiamos neofunkcionalizmo teorijos prielaidos, apžvelgiamas ES bendradarbiavimo per sieną programų vystymasis ir jų poveikis. Antroje dalyje analizuojama Lietuvos ir

Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa (neofunkcionalistinė prieiga, programos teritorijos tikslingumas, tikslai ir prioritetai, vykdomų projektų tipai ir finansavimas). Glaustai apžvelgta Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo patirtis iki 2007 metų. Trečioje darbo dalyje pateikiami statistiniai projektų analizės duomenys, projektų dalyvių ir ekspertų apklausos rezultatai, jų siūlomos rekomendacijos bei aptariamoms tolimesnės programos perspektyvos.

SUMMARY

Sirtautas J. The implementation impact of borderline regions of Lithuanian – Polish cross-border cooperation programme under European territorial cooperation objective / Master's Work in European Union Policy and Administration. Supervisor Docent. D. A. Grumadas. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, the University of Mykolas Romeris, 2010. – 81.

Cross-border cooperation programme is important to the development of borderline region. These programmes encourage the integration of borderline region, as Lithuanian and Polish institutions maintain and continue intercourse. Cross-border cooperation programme between Lithuania and Poland has not finished, that is why it is valuable to evaluate the recent impact and the perspectives of the programme. Also, it is useful to look at the case of Lithuania and Poland sustaining scientific theory.

The scientific problem – the application opportunities of Neofunctionalism theories is carried out in analysis of cross-border cooperation programme of Lithuania and Poland. The practical problem – the evaluation of impact and the lack of future perspectives of cross-border cooperation programme of Lithuania and Poland for borderline regions in 2007-2013. The object of research is the cross-border cooperation of Lithuania and Poland; subject – the impact of borderline regions. The aim is brought out through these objectives: the basics of Neofunctionalism discussed; the development and impact of European cross-border cooperation programme reviewed; the experience of cross-border cooperation of Lithuania and Poland analyzed; the realization mechanisms of the recent programme; the impact and perspectives of the programme evaluated.

In this paper the method of analysis of scientific work and documents was used. In order to evaluate the impact of the programme, the participants and experts were interviewed using the poll. The research revealed that the Neofunctionalism theory can be applied to Lithuania and Poland's case. The impact of the programme is felt mostly in the spheres of tourism and culture, rescue offices and the modernisation of medicine. The hypothesis is confirmed, which reveals that the cross-border cooperation of Lithuania and Poland has a positive impact of development of borderline regions.

In the first part of work the main assumptions of Neo-Functionalism theories were introduced. Also, the development and effect of cross-border cooperation programmes of EU are reviewed, especially Poland's case. In the second part, the cross-border cooperation programme of Lithuania and Poland is analyzed and the theory of Neofunctionalism is adjusted. The main aspects of the programme are

reviewed too: the relevant selection of the territory, purpose and priorities, the types of projects and parameter of finance. Before the survey the experience of cross-border cooperation between Poland and Lithuania is evaluated till the year 2007. In the third part the project data of statistical analysis and survey results are provided. They evaluate the impact of the programme. In the end the participants and experts' recommendations are proposed which could help to improve the prosecution of cross-boder cooperation programmes. Also, experts provide the perspectives of the programmes for the future.

PROGRAMOS TERITORIJA

Šaltinis: Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos tinklapis // http://www.lietuva-polska.eu/popup2.php?item_id=385

ANKETA PROJEKTŲ DALYVIAMS (LIETUVIŲ K.)

Anketa

Sveiki. Esu Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto magistrantas, Jonas Sirtautas. Atlieku tyrimą apie 2007-2013m. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos poveikį pasienio regionams. Jūsų, kaip tiesiogiai su vykdomu(-ais) projektu(-ais) susijusio asmens, nuomonė yra labai svarbi tyrimo dalis, todėl būsiu dėkingas už Jūsų atsakymus.

1. Iš kokių informacijos šaltinių sužinojote apie vykdomą programą?
 - a. Spauda
 - b. Internetas
 - c. Valdžios institucijų informacija
 - d. Kitų institucijų informacija
 - e. Kita _____

2. Ar tai pirmasis Jūsų dalyvavimas bendradarbiavimo per sieną programoje?
 - a. Taip
 - b. Ne

3. Jei į 2 klausimą atsakėte „Ne“, detalizuokite:
 - a. Kokioje(-iose) programoje(-ose) dalyvavote? _____
 - b. Kokį prioritetą atitiko Jūsų projektas(-ai)? _____
 - c. Kokie buvo projekto(-ų) poveikį matuojantys/vertinantys rodikliai? _____
 - d. Ar buvo pasiekta planuojamų rezultatų? _____
 - e. Kas buvo projekto(-ų) partneris(-iai)? _____
 - f. Ar po projekto baigties dar palaikote ryšius su buvusiu(-iais) projekto(-ų) partneriu(-iais)?

4. Kas paskatino dalyvauti 2007-2013m. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programoje?
 - a. ES paramos galimybės
 - b. Ankstesnis dalyvavimas panašiose programose
 - c. Kitų vietos organizacijų/ įstaigų patirtis panašiose programose
 - d. Naujų ryšių su partneriais iš Lenkijos užmezgimo ir vystymo galimybės
 - e. Kvietimas, sulauktas iš Lenkijos partnerių
 - f. Kita _____

5. Kaip radote projektui reikalingą partnerį? (Jei esate susijęs(-usi) su daugiau nei vienu projektu, apie kitą projektą parašykite šalia) _____

6. Kaip apibūdintumėte bendradarbiavimą su projekto partneriais? Šalia tinkamo varianto pažymėkite „+“. (Jei esate susijęs(-usi) su daugiau nei vienu projektu, apie kitą projektą parašykite šalia esančiame stulpelyje).

		Projektas Nr:	Projektas Nr:	Projektas Nr:
Projekto metu	Formalūs/ dalykiniai santykiai			
	Glaudus bendradarbiavimas			
	Kita (įrašykite)			
Po projekto (atsakyti, jei projektas baigtas)	Toliau palaikomi tik formalūs santykiai			
	Toliau palaikomas glaudus bendradarbiavimas			
	Santykiai nepalaikomi			
	Kita (įrašykite)			

7. Ar susidūrėte su projekto(-ų) rengimo sunkumais?

- a. Taip
- b. Ne

8. Jei į 7 klausimą atsakėte "Taip", detalizuokite, su kokiais sunkumais teko susidurti? Šalia tinkamo varianto pažymėkite „+“. (Jei esate susijęs(-usi) su daugiau nei vienu projektu, apie kitą projektą parašykite šalia esančiame stulpelyje).

	Projektas (Nr:)	Projektas (Nr:)	Projektas (Nr:)
Patirties stoka rengiant projektą			
Projektui reikalingų dokumentų rengimo sunkumai			
Bendraf finansavimo problemos			
Kalbos spragos, rengiant projektą			
Kita (įrašykite)			

9. Nurodykite projekto, kuriame dalyvaujate, subprioritetą ir rodiklius, kuriais vertinamas projekto poveikis (atsakymo lentelė pateikta žemiau).

Rodiklių nr.	1.1 subprioriteto rodikliai	1.2 subprioriteto rodikliai	1.3 subprioriteto rodikliai
1.	Sukurtų / rekonstruotų infrastruktūros objektų skaičius	Veiklų, skatinančių pasienio verslo ir mokslo tyrimų plėtros ir inovacijų bendradarbiavimą, skaičius	Sukurtų / atnaujintų kultūros / istorinio paveldo / turizmo infrastruktūros objektų skaičius
2.	Miestų / bendruomenių, sujungtų (aprėptų) naujais transporto, viešojo transporto, energijos, IT ir ryšių tinklais, skaičius	Įmonių, turinčių naudos iš remiamų verslo tinklų veiklos, skaičius	Sukurtų bendrų turizmo produktų skaičius
3.	Veiklų, skirtų sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą, skaičius	Sukurtų verslo strategijų, katalogų, duomenų bazių skaičius	Veiklų, remiančių bendras kultūros, istorijos ir turizmo studijas /

			strategijas ir tyrimus, bendrų duomenų bazių sukūrimą, skaičius
4.	Veiklų, susijusių su energijos vartojimo efektyvumo didinimu, skaičius	Naujai sukurtų pasienio verslo / mokslo tyrimų, plėtros ir inovacijų tinklų / struktūrų skaičius	Dėl remiamo projekto sukurtų / pagerintų ekologinio turizmo produktų / paslaugų skaičius
5.	Parengtų / įgyvendintų teritorijų planavimo / regionų plėtros strategijų / planų / koncepcijų, skirtų regionui abipus sienos, skaičius	Įmonių, įtrauktų į bendradarbiavimo abipus sienos veiklas kaip įgyvendintų veiklų rezultatas (bendradarbiavimas, amatai, naujų produktų kūrimas, bendros įmonės), skaičius	Atvykstančių turistų lankomų vietų abipus sienos, įrengtų įgyvendintus projektą, skaičius
6.	Naujai nutiestų kelių kilometrų skaičius		

Rodiklių nr.	2.1 subprioriteto rodikliai	2.2 subprioriteto rodikliai
1.	Socialinių / kultūrinių tinklų kūrimo veiklų skaičius	Organizacijų, dalyvaujančių veiklose, skirtose darbo rinkai ir užimtumui abipus sienos gerinti, skaičius
2.	Vietos bendruomenių, įtrauktų į bendras veiklas, skaičius	Veiklų, skirtų nedarbui mažinti, dalyvių skaičius
3.	Žmonių, dalyvaujančių bendrose veiklose ir renginiuose abipus sienos, skaičius	Veiklų, skirtų nedarbui mažinti, dalyvių, kurie įsidarbino per 6 mėnesius nuo projekto užbaigimo, skaičius
4.	Jaunimo, dalyvaujančio bendrose veiklose ir renginiuose abipus sienos, skaičius	Švietimo iniciatyvose dalyvaujančių institucijų skaičius
5.	Tautinių mažumų gyventojų, dalyvaujančių projekto veiklose, skaičius	Naujose švietimo programose / formose dalyvaujančių žmonių skaičius
6.	Vietos / regioninių valdžios institucijų, dalyvaujančių krizinėms situacijoms skirtose bendrose veiklose, skaičius	Gyventojų, pasinaudojusių / įgijusių galimybę pasinaudoti pagerintomis sveikatos ir (arba) socialinės rūpybos paslaugomis, skaičius
7.	Žmonių, dalyvaujančių kometencijos kėlimo veiklose, skaičius	Veiklų, vystančių aplinkosauginę infrastruktūrą, skaičius
8.		Taršos šaltinių / objektų, pašalintų / neutralizuotų įgyvendintus projektą, skaičius
9.		Dėl įgyvendinto projekto sumažėjęs įvairių aplinkos teršėjų skaičius
10.		Aplinkosaugos teritorijų, bendrai tvarkomų įgyvendintus projektą, skaičius
11.		Objektų, dėl projekto veiklos naudojančių švarius ir atsinaujinančius energijos šaltinius, skaičius
12.		Gyventojų, kuriuos pasiekė aplinkosauginio visuomenės sąmoningumo kėlimo ir informavimo kampanijos, skaičius

9 klausimo atsakymų lentelė

Projektas	Subprioritetas (pvz. 2.2)	Rodikliai (pvz. 2,3,6)
Nr:		
Nr:		
Nr:		

(Jei esate susijęs (-usi) su daugiau nei vienu projektu, informaciją apie kitus projektus pildykite žemiau esančioje eilutėje).

10. Jei projektas baigtas, ar buvo pasiekta visų planuotų rezultatų? Jei ne, tai kas nepasiekta? (*Jei esate susijęs(-usi) su daugiau nei vienu projektu, apie kitą projektą parašykite šalia*)_____
-
11. Jei projektas tebevykdomas, ar jau pasiekta rezultatų šiuo metu (jei taip, tai kokių)? (*Jei esate susijęs(-usi) su daugiau nei vienu projektu, apie kitą projektą parašykite šalia*)_____
12. Kas, Jūsų nuomone, galėtų pagerinti tolimesnių bendradarbiavimo per sieną programų vykdymą?
-

Ačiū už atsakymus

Jonas Sirtautas

Mykolo Romerio universiteto
Politikos ir vadybos fakulteto
Europos Sąjungos politikos ir administravimo
II kurso ESAmns9-01 grupės studentas

ANKETA PROJEKTO DALYVIAMS (LENKŪ K.)

Ankieta

Dzień dobry, Jestem absolwentem studii magisterskich uniwersytetu im. Mykolas Romeris na Litwie, wydziału Polityki i zarządzania, Jonas Sirtautas. Wykonuję badanie wpływu programu Europejskiej współpracy terytorialnej na lata 2007-2013 na cel polsko-litewskiej współpracy transgranicznej, na regiony przygraniczne. Opinia Pana/Pani, jako osoby bezpośrednio związanej z projektem, jest bardzo ważna dla danego badania. Byłbym wdzięczny za odpowiedź.

1. Z jakich źródeł Pan/Pani dowiedział (-a) się o aktualnym programie?
 - a. Prasa
 - b. Internet
 - c. Informacji instytucji rządu
 - d. Informacji innych instytucji
 - e. Inne _____

2. Czy jest to pierwszy program współpracy transgranicznej, do którego Pan/Pani się zaangażował (-a)?
 - f. Tak
 - g. Nie

3. Jeśli odpowiedź na 2 pytanie jest "Nie", proszę określić:
 - a. W jakim (-ich) programie (-ach) braliście udział? _____
 - b. Jaki priorytet odpowiadał Pana/ Pani projekt? ? _____
 - c. Jakie były wskaźniki określenia/pomiaru wpływu projektu? _____
 - d. Czy spodziewane wyniki zostały osiągnięte? _____
 - e. Kto był (-li) partnerem (-ami) projektu? ? _____
 - f. Czy po zakończeniu projektu (-ów) nadal pozostajecie w kontakcie z byłym (-ymi) partnerem (-ami) projektu (-ów) ? _____

4. Co motywuje brać udział w programie lat 2007-2013 polsko-litewskiej współpracy transgranicznej?
 - a. Możliwość otrzymania wsparcia UE
 - b. Poprzedni udział w podobnych programach
 - c. Doświadczenia innych lokalnych organizacji/agencji w podobnych programach
 - d. Możliwości nawiązania i rozwoju nowych kontaktów z partnerami z Litwy
 - e. Zaproszenie otrzymane od partnerów z Litwy
 - f. Inne _____

5. W jaki sposób znaleziono odpowiedniego partnera do projektu? (Jeśli Pan/Pani jest zaangażowany (-na) do więcej niż jednego projektu, zapis o innym projekcie proszę podać obok) _____

6. Jak Pan/Pani by określił (-ła) współpracę z partnerami projektu? Przy poprawnej odpowiedzi proszę zaznaczyć „+”(Jeśli Pan/Pani jest zaangażowany (-na) do więcej niż jednego projektu o innym projekcie proszę napisać w następnej kolumnie).

		Projekt Nr:	Projekt Nr:	Projekt Nr:	Projekt Nr:	Projekt Nr:	Projekt Nr:
W czasie projektu	Stosunki oficjalne/biznesu						
	Ścisła współpraca						
	Inne (wskazać)						
Po zakończeniu projektu (odpowiedzieć w wypadku zakończenia projektu)	Kontynuowane są tylko stosunki formalne						
	Nadal utrzymuje się ścisła współpraca						
	Stosunki nie są kontynuowane						
	Inne (wskazać)						

7. Czy spotkały Pana/Pani trudności w przygotowaniu projektu?

- a. Tak
- b. Nie

8. Jeśli odpowiedź na 7 pytanie jest “Tak” proszę podać szczegóły dotyczące trudności? Przy poprawnej odpowiedzi proszę zaznaczyć „+”(Jeśli Pan/Pani jest zaangażowany (-na) do więcej niż jednego projektu o innym projekcie proszę napisać w następnej kolumnie).

	Projekt (Nr:)	Projekt (Nr:)	Projekt (Nr:)	Projekt (Nr:)	Projekt (Nr:)	Projekt (Nr:)
Brak doświadczenia w projekcie						
Problemy przygotowania dokumentacji wymaganych przez projekt						
Problemy współfinansowania projektu						
Różnice językowe						
Inne (wskazać)						

9. Proszę wskazać podpriorytety i wskaźniki, projektu, do którego Pan/Pani jest zaangażowany (-na), wykorzystywane do oceny wpływu projektu (tabela odpowiedzi poniżej).

Nr. wskaźnika	Wskaźniki podprioryteta 1.1.	Wskaźniki podprioryteta 1.2	Wskaźniki podprioryteta 1.3
1.	Liczba stworzonych/ zrekonstruowanych obiektów infrastrukturalnych	Liczba projektów skierowanych na transgraniczną współpracę w działalności biznesowej oraz w badaniach, rozwoju i innowacjach	Liczba stworzonych/ odnowionych elementów i obiektów infrastruktury kulturalnej/historycznej/turystycznej

2.	Liczba miast/społeczności połączonych nowymi środkami transportu, transportem publicznym, sieciami energetycznymi, IT i komunikacyjnymi	Liczba przedsiębiorstw korzystających ze wspieranej działalności sieci biznesowych	Liczba stworzonych wspólnych produktów turystycznych
3.	Liczba działań zmierzających do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych	Liczba przyjętych strategii biznesowych, katalogów, baz danych	Liczba działań wspierających wspólne studia/strategie kulturowe, historyczne i turystyczne oraz prace badawcze, utworzenie wspólnych baz danych
4.	Liczba działań służących zwiększeniu wydajności energetycznej	Liczba utworzonych transgranicznych biznesowych sieci/struktur badawczych, rozwojowych i innowacyjnych	Liczba stworzonych/udoskonalonych produktów/usług ekoturystyki w wyniku wspieranego projektu
5.	Liczba opracowanych/wdrożonych strategii/planów/koncepcji rozwoju przestrzennego/ regionalnego dla obszaru transgranicznego	Liczba przedsiębiorstw zaangażowanych w transgraniczne działania biznesowe, w wyniku zrealizowanego projektu (współpraca, handel, rozwój nowych produktów)	Liczba odwiedzanych przez turystów miejsc utworzonych po obydwu stronach granicy w wyniku wspieranego projektu
6.	Liczba kilometrów nowo zbudowanych dróg		

Nr. wskaźnika	Wskaźniki podprioryteta 2.1	Wskaźniki podprioryteta 2.2
1.	Liczba działań w dziedzinie tworzenia sieci społecznych/kulturalnych	Liczba organizacji zaangażowanych w działania nastawione na poprawę sytuacji na transgranicznym rynku pracy i w zatrudnieniu
2.	Liczba społeczności lokalnych zaangażowanych we wspólne działania	Liczba uczestników działań skierowanych na zmniejszenie bezrobocia
3.	Liczba osób uczestniczących we wspólnych działaniach i imprezach po obu stronach granicy	Liczba uczestników działań nastawionych na zmniejszenie bezrobocia, zatrudnionych w ciągu 6 miesięcy po zakończeniu projektu
4.	Liczba młodzieży biorącej udział we wspólnych działaniach i imprezach po obu stronach granicy	Liczba instytucji biorących udział w inicjatywach edukacyjnych
5.	Liczba społeczności mniejszościowych objętych/ zaangażowanych w działania projektu	Liczba osób, które uczestniczą w nowych programach/formach edukacji
6.	Liczba władz lokalnych/ regionalnych zaangażowanych we wspólne działania dotyczące sytuacji kryzysowych	Liczba osób objętych lepszymi usługami zdrowotnymi i społecznymi
7.	Liczba osób zaangażowanych w działania nastawione na budowanie kompetencji	Liczba działań rozwijających infrastrukturę środowiskową
8.		Liczba wyeliminowanych/ zneutralizowanych źródeł zanieczyszczeń w wyniku realizacji projektu
9.		Spadek ilości różnych czynników zanieczyszczających środowisko w wyniku zrealizowanego projektu
10.		Procent wspólnie zarządzanych obszarów środowiskowych w wyniku zrealizowanego projektu
11.		Liczba obiektów korzystających ze źródeł czystej i odnawialnej energii w wyniku zrealizowanego

12.		projektu Liczba mieszkańców objętych publicznymi kampaniami świadomości ekologicznej oraz kampaniami informacyjnymi
-----	--	--

Tabela odpowiedzi pytania nr.9

Projekt	Podpriorytet (Np. 2.2)	Wskaźniki (Np. 2,3,6)
Nr:		
Nr:		
Nr:		
Nr:		
Nr:		
Nr:		

(Jeśli Pan/Pani jest zaangażowany (-na) do więcej niż jednego projektu, informację o innych projektach proszę podać w poniżej umieszczonym wersie).

10 .Jeśli projekt jest dokonany, czy zostały osiągnięte wszystkie zaplanowane wyniki? Jeśli nie, co zostało niedokonane? *(Jeśli Pan/Pani jest zaangażowany (-na) do więcej niż jednego projektu, zapis o innym projekcie proszę podać obok)* _____

11. Jeśli projekt jest nadal kontynuowany, czy są już osiągnięte jakieś wyniki (jeśli tak, to jakie)? *(Jeśli Pan/Pani jest zaangażowany (-na) do więcej niż jednego projektu, zapis o innym projekcie proszę podać obok)* _____

12. Co Pana/Pani zdaniem może posłużyć udoskonaleniu realizacji programów współpracy transgranicznej? _____

Dziękuję za odpowiedzi

Jonas Sirtautas

Uniwersytet im. Mykolas
RomerisWydział Polityki i zarządzania
Student II roku w grupie ESAmns9-01
Studium Polityki i administracji UE

ANKETA EKSPERTAMS (LIETUVIŲ K.)

Anketa

Sveiki. Esu Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto magistrantas, Jonas Sirtautas. Atlieku tyrimą apie 2007-2013m. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programos įtaką pasienio regionams. Jūsų, kaip programos vykdymo/administravimo eksperto nuomonė yra labai svarbi tyrimo dalis, todėl būsiu dėkingas už Jūsų atsakymus.

1. Buvo paskelbti keturi kvietimai teikti paraiškas, skirtas atviro kvietimo projektams:

a. Atitinkamai sulaukta 47, 37, 22 ir 17 paraiškų skaičiaus. Kokios galėtų būti teikiamų paraiškų skaičiaus mažėjimo priežastys? *Šalia tinkamo varianto pažymėkite „+“.*

Bendraf finansavimo problemos	
Naujų idėjų stoka	
Prastas informavimas apie galimybę teikti paraiškas	
Tinkamų partnerių stoka	
Kita (įrašykite)	

b. Iš pirmuose trijuose kvietimuose pateiktų paraiškų atitinkamai buvo patvirtinti 8 (~17%), 15 (~40%) ir 6 (~27%) projektai. Kaip vertinate tokią patvirtintų projektų statistiką? *Pasirinktą variantą trumpai pagrįskite.*

Gerai	
Patenkinamai	
Prastai	
Kita (įrašykite)	

2. Smulkių projektų fondas yra skirtas finansuoti taip vadinamus „minkštus“ projektus. Ar Jūsų nuomone, „minkšti“ projektai yra reikšmingi bendradarbiavimo per sieną programai? *Pasirinktą variantą trumpai pagrįskite.*

Taip	
Ne	
Iš dalies	
Kita	

3. Kokios pagrindinės priežastys lemia atsisakymą patvirtinti projektą? *Pažymėkite skaičiais nuo 1 iki 5 (kai 1 – „svarbiausia“, o 5 – „mažiausiai svarbu“; skaičiai kartotis negali).*

Prasta kokybė	
Reikalingų dokumentų trūkumas	
Neatitikimas programos sąlygoms	
Įtarimas, kad bendradarbiavimas su partneriu fiktyvus, „dirbtinis“	

Kita (įrašykite)	
------------------	--

4. Kaip manote, kokios gali būti pagrindinės kliūtys sėkmingam programos įgyvendinimui? Pažymėkite skaičiais nuo 1 iki 7 (kai 1 – „svarbiausia“, o 7 – „mažiausiai svarbu“; skaičiai kartotis negali).

Potencialių projektų pareiškėjų pasyvumas	
Potencialių projektų pareiškėjų finansavimo problemos	
Fiktyvaus („dirbtinio“) bendradarbiavimo projektai	
Prastas informavimas apie programą	
Projektų partnerių kultūriniai/ kalbiniai skirtumai	
Prastas programos valdymas/ administravimas	
Kita (įrašykite):	

5. 2004-2006m. laikotarpiu Lietuva dalyvavo Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos Federacijos Kaliningrado srities Kaimynystės programoje. Kokie **Jūsų nuomone** buvo priimti esminiai pakeitimai, vykdant 2007-2013m. Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programą? _____

6. Kaip vertinate dabartinės programos finansavimo dydį? *Pasirinktą variantą trumpai pagrįskite.*

Pakankamas (optimalus)	
Per didelis (ateityje reikia mažinti)	
Per mažas (ateityje reikia didinti)	
Kita (įrašykite)	

7. Kaip vertinate bendradarbiavimo per sieną programų perspektyvas ateityje: ar šios programos vystysis sėkmingai, ar bendradarbiavimas tarp partnerių tęsis ir po projektų baigties, ar priešingai, programos baigtis nebeskatins vystyti bendrų projektų)? _____

8. Kas, Jūsų nuomone, galėtų pagerinti tolimesnių bendradarbiavimo per sieną programų vykdymą? _____

Ačiū už atsakymus

Jonas Sirtautas
Mykolo Romerio universitetas
Politikos ir vadybos fakultetas
Europos Sąjungos politikos ir administravimo
II kurso ESAmns9-01 grupės studentas

ANKETA EKSPERTAMS (LENKŲ K.)

Ankieta

Dzień dobry, Jestem absolwentem studii magisterskich uniwersytetu im. Mykolas Romeris na Litwie, wydziału Polityki i zarządzania, Jonas Sirtautas. Wykonuję badanie wpływu programu Europejskiej współpracy terytorialnej na lata 2007-2013 na cel polsko-litewskiej współpracy transgranicznej, na regiony przygraniczne. Opinia Pana/Pani jako eksperta zarządzania /realizacji projektu, jest bardzo ważna dla danego badania. Byłbym wdzięczny za odpowiedź.

1. Opublikowano cztery zaproszenia do składania zgłoszeń na otwarte nabory wniosków:

a. W wyniku otrzymano odpowiednio 47, 37, 22 i 17 zgłoszeń. Co mogło by być przyczyną zmniejszenia zgłoszeń? *Przy poprawnej odpowiedzi proszę zaznaczyć „+”.*

Problemy współfinansowania projektu	
Brak nowych idei	
Niewystarczające informowanie na temat możliwości podania zgłoszeń	
Brak odpowiednich partnerów	
Inne (wskazać)	

b. Z pierwszych trzech zaproszeń do składania wniosków zostały zatwierdzone 8 (~ 17%), 15 (~ 40%) i 6 (~ 27%) projektów. Jak Pan/Pani ocenia taką statystykę zatwierdzonych projektów? *Wskazaną odpowiedź krótko uzasadnić.*

Dobrze	
Zadowolająco	
Źle	
Inne (wskazać)	

2. Fundusz małych projektów jest przeznaczony na finansowanie tzw "miękkich" projektów, czy Pan/Pani uważa "miękkie" projekty za znaczne w programie współpracy transgranicznej? *Wskazaną odpowiedź krótko uzasadnić.*

Tak	
Nie	
Niezupełnie	
Inne	

3. Jakie są główne powody odmowy zatwierdzenia projektu? *Zaznaczyć od 1 do 5 (gdzie 1 - "najważniejsze", a 5 – „najmniej ważne” , liczba nie może się powtarzać).*

Słaba jakość	
Brak wymaganych dokumentów	

Rozbieżność z zasadami programu	
Podejrzenie, że współpraca z partnerem jest nierzeczywista, „sztuczna“	
Inne (wskazać)	

4. Co Pana/Pani zdaniem może być główną przeszkodą w pomyślnej realizacji programu? *Zaznaczyć od 1 do 7 (gdzie 1 - "najważniejsze", a 7 – „najmniej ważne”, liczba nie może się powtarzać).*

Obojętność potencjalnych wnioskodawców	
Problemy finansowania projektu potencjalnych wnioskodawców	
Projekty nierzeczywistej („sztucznej”) współpracy	
Niedoskonałe informowanie na temat programu	
Różnice językowe/ kulturalne partnerów projektu	
Złe zarządzanie/ administracja programu	
Inne (wskazać):	

5. W okresie lat 2004-2006m. Litwa i Polska brała udział w Programie Sąsiedztwa Litwy, Polski i Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej. Co Pana/Pani zdaniem zostało istotną zmianą programu litewsko-polskiej współpracy transgranicznej na lata 2007-2013? _____

6. Jak Pan/Pani docenia obecny poziom finansowania programu? *Wskazaną odpowiedź krótko uzasadnić.*

Wystarczający (optymalny)	
Za duży (w przyszłości należy ograniczyć)	
Za mały (w przyszłości konieczne jest zwiększenie)	
Inne (wskazać)	

7. Jak ocenia Pan/ Pani perspektywy na przyszłość programów współpracy transgranicznej: czy ten program będzie rozwijał się pomyślnie, czy współpraca między partnerami będzie kontynuowana po zakończeniu projektu, lub przeciwnie, zakończenie programu zniechęci do kontynuowania wspólnych projektów? _____

8. Co Pana/Pani zdaniem może posłużyć udoskonaleniu realizacji programów współpracy transgranicznej? _____

Dziękuję za odpowiedzi

Jonas Sirtautas
 Uniwersytet im. Mykolas Romeris
 Wydział Polityki i zarządzania
 Student II roku w grupie ESAmns9-01
 Studium Polityki i administracji UE